

A
CSIKSOMLYÓI RÓM. KATH.
FÖGYMNASIUM
ÉRTESITŐJE

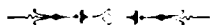
AZ
1888—89-IK TANÉVRŐL.

KÖZLI:
IMETS F. JÁKÓ,
IGAZGATÓ.

CSIK-SZEREDÁBAN.
NY. GYÖRGYJAKAB MÁRTON GYORSSAJTÓJÁN.
1889.

A
CSIKSOMLYÓI RÓM. KATH.
FÖGYMNASIUM
ÉRTESITŐJE

AZ
1888—89-İK TANÉVRŐL.

KÖZLI:
IMETS F. JÁKÓ,
IGAZGATÓ.

OSIK-SZEREDÁBAN,
NY. GYÖRGYJAKAB MÁRTON GYORSSAJTÓJÁN.
1889.

I.

A csiksomlyói tanuló ifjuság szállásviszonyai a multban és az új Internatus.

„Fölépítette az Ur Siont és
látszani fog ezen az ő dicsősége.“
(Ps. 101. 17.)

Széles Magyarországon egy középtanodának sem volt o'ly sajátságos helyzete, mint a csiksomlyóinak ; mert míg az ilyen rendű iskolák — még a balázsfalvi gör. katolikusokét és a brádi gör. keletiekét sem véve ki, — egyáltalában népesebb és városos helységekből nyertek elhelyezést, hol a tanuló-ifjuság nemcsak alkalmasabb szállásokra juthat, hanem a helységnek műveltebb polgársága körében némi külső társadalmi műveltségre is tehet szert: addig a csiksomlyói tanuló-ifjuság egy alig 300 házzáig terjedő, keskenyen fekvő és a többi székely községektől miben sem különbözö, szerény faluban és annak csaknem kizárólag gazdálkodással foglalkozó, egyszerű lakóihoz volt kénytelen magát beszállásolni, s ezen primitív beszállásolás alkalmatlanságai, kellemetlenségei, sőt nyomorúsága mellett törekedni az előtte álló erkölcsi és tanulmányi czélok felé.

Nem feladatom ezen szállástügyi viszonyokat az apróbb részletekig festeni. Csak fel akarom sorolni azon történelmi adatokat, melyeket a csiksomlyói szállásügyre vonatkozólag intézetünk évkönyveiből kinézhettem.

I. Szállásviszonyok 1848. előtt.

Már kászón-felsőfalvi *Lukács* Mihály, a csiksomlyói semnariumnak halhatatlan emlékezetű megalapítója, apost. jegyző és kozmási plébános említi saját életrajzában, hogy a csiki PP. Franciscanusok iskoláiban 1692-ben parvista, 1693-ban principista és 1694-ben grammatista volt. Említi azt is, hogy 1698-

és 1699-ben a csiki *Conrentben* közel 100 tanulót oktatott syntaxisra és grammaticára.¹⁾

Ezen évben a szerzet Difinitoriuma — mint Losteiner, a csiksomlyói ház krónikása feljegyezte — Csikszék Tisztségét felszólította, hogy miután a szerzetes ház saját költségén az iskolát újra nem építtetheti: a tanodát használó székely községek adakozása útján az iskola épületen kívül állíttassék egy, a helyi viszonyoknak és az élelmezendő szegénysorsu tanulók számának arányához mért nevelőház — Seminarium —, s abban a növendékek legyenek a magister tanító felügyelete és gondoskodása alatt.

Az ekkori nevelő-intézetben a szegények örökségét nem is képezte másnemű alapítvány, mint az önkéntes adakozás útján begyűlt alamizsna, melyet részint a szerzetes fráterek, részint a szünidőkön kiküldött tanulók — mendicansok — kéregettek. Az élelmezés pedig úgy intéztetett, hogy vagy maguk a tanulók főztek, vagy egy-egy falusi asszonyt fogadtak fel e célból.²⁾

Ime már a XVII. század végén a későbbi finövelde és a legujabb internatus eszméje és szikja!

1725-ben a boldog emlékü *Lukács* Mihály kozmási lelkész és apost. jegyző a gymnasiumnál két új tanár javadalmazásáról és 4 szegénysorsu tanuló élelmezéséről gondoskodván, — miután holta utánra mindennemű vagyonának örökössévé az alakuló nevelőházat rendelte: tulajdonképen ő lett a csiksomlyói növeldének megalapítója

A Lukács Mihály által alapított és sz. Mihályról nevezett csiksomlyói Seminarium a legkedvezőbb esetben is alig fogadhatott be többet 40—50 tanulónál.

De minő csepp volt ez annyi szomszúság ellen! akkor, midőn pl. 1770-ben, — a mely évben a csiksomlyói tanuló ifjuság Névkönyveit vezetni kezdték, — a gymnasium és elemi iskola népességének létszáma 355 főre rugott. Bizonyos, hogy ezen létszámból több mint 300 tanulónak a várdotfalvi és ezzel összefüggő csobotfalvi gazdáknál kellett megvonulniuk.

¹⁾ „Album Michaelis Lukács“ 1726. Több mint 200 lapra terjedő becses kézirat a csiksomlyói seminarium levéltárában.

²⁾ „A csiksomlyói tanoda és növelde, Nagy Imrétől.“ Gyulafeh. Füz. II. 75. 1.

Ezen ötletből kifolyólag álljon itt egy századra visszamenő rövid átnézete a csíksomlyói gymnasium ifjusága létszámának és hozzávetőleges elszállásolásának :

Tanév	Létszám	A fi- növeldeben	Szálláson
177 ⁷ / ₈ .	84	9	75
178 ⁷ / ₈ .	11	4	7
179 ⁷ / ₈ .	95	10	85
180 ⁷ / ₈ .	123	33	90
181 ⁷ / ₈ .	69	13	56
182 ⁷ / ₈ .	133	6	127
183 ⁷ / ₈ .	171	21	150
184 ⁷ / ₈ .	147	32	115
185 ⁷ / ₈ .	239	32	207
186 ⁷ / ₈ .	203	45	158
187 ⁷ / ₈ .	162	54	108
188 ⁷ / ₈ .	183	55	128

185⁷/₈-ban, midőn a gymnasium legnépesebb vala, a finőveldén kívül 51 szálláson volt az ifjuság elhelyezve..

A szállásgazdák ezen számával a szálláson levő ifjuság létszámát (207) osztva, találunk egy szálláson átlag 4 gymnasistát, amely szám, a képezdei és elemi iskolai ifjuságét hozzávéve, 6—8-ra is felrug.

A mult 188⁷/₈. tanévben a szállásgazdák száma — a finőveldét most sem érte ide — volt 18.

Ezen számmal a szálláson levő ifjuság létszámát (128) osztva, kitűnik, hogy egy szálláson 7-nél több tanuló volt elhelyezve. Tényleg azonban egy-egy közelebb fekvő, vagy kedvencebb szállásra 8—10 tanuló is beszorult.

Különös, hogy a mindig fenforgott elszállásolási bajok és általában túltömöttség daczára is a szállásügy szabályozására vonatkozólag az 1848. előtti időkből évkönyveinkben kevés adat van,

1744. szept. 17-ről azon feljegyzést találom, mely szerint a sz. Ferencz-rend akkori tartományi főnöke szigoruan megparancsolja a somlyói zárdafőnöknek, hogy a zárdába convictorokat, vagy iskolás-gyermekeket semmi szín alatt be ne fogadjon.

Az 1770-ben vezetni kezdett Névkönyvben az elszállásolásnak nincs rovata. Régi tanári értekezleteknek, melyekben szállásügyi határozatok is bizonyára foglaltattak volna, az 1848. előtti időkben semmi nyoma.

Holott ha valahol, úgy bizonyára a csiksomlyói iskolánál, illetve gymnasiumnál kellett szigoruan ellenőrködni arra nézve, hogy az erdélyi iskolák számára II. József rendeletéből 1781-ben kiadott „Norma Regia“ II. r. 1. f. 7. és 8. §§-ban előírt szabványok szigoruan ellenőriztessenek és betartassanak.

1795. szept 8-ról kelt elemi igazgatói jelentés szerint a 34 főelemi tanuló részint a szülők házából, részint a *csiksomlyói lakosok magánházaiból*, részint a seminariumból jártak fel és gyakorolták az iskolát.

1798. január 16-áról kél a csikszeredai székhely határőrezred parancsnokságának a csiksomlyói szállásviszonyokat világitásba helyező érdekes átirata, melyben Péchi alezredes a „Norma Regia“-nak az ifjak elszállásolása és az iskolai fegyelemnek fenntartására vonatkozó tennemlített 6., 7. és 8. §§-ait elég katonás és darabos magyarsággal lefordítva, az iskolai előljáróságnak szigorú ahhoz tartás végett átírja ¹⁾

Minő foganatja volt ezen katonai, elég szigorú parancsolatnak: érdekesen világítja meg ugyanazon Péchi alezredesnek 1799. jul. 13-ról a zárdafőnökhöz intézett azon felhívása, hogy a várdotálvi katonák és diákok között történt verekedés kivizsgálása céljából a megvert diákokat Csikszeredába küldje be.

Mindazonáltal, hogy a tanulók szállásai ezen időben is rendesen megvizsgáltattak s a gymnasiumi igazgatóság és tanári kar a „Norma Regia“ alapján az externus tanuló ifjuság körében is buzgolkodott az iskolai fegyelmet fenntartani: tanúsítja P. *Andrási* Rafael tartom. főnöknek 1819. nov. 23 ról a gymnasium részére általa kiadott rendtartási szabályokhoz csatolt következő utasítása :

„Az externus tanulókra nézve a „Norma Regia“-ban előírt szabványoknak is megtelelőleg a gymn. praefectus egyetér-

¹⁾ Ezen rendeletet, mely érdekes és tanulságos pendantul szolgált vala közlelbi szállásviszonyainkhoz, a szülők, gyámok és szállásgazdák különös figyelmébe ajánlva „Egy vonás a csiksomlyói gymnasium mult századi életéből“ czim alatt az 1879/80. évi „Ertesítő“-ben közöltem vala.

tésével megengedtetik, hogy 2—2 tanár a szállásokat megvizsgálja. Ezeknek feladata lesz: meg nem engedni, hogy többen egy ágyban háljanak; s minden veszélyt megelőzni, mely által az ifjak egészsége, élete és erkölcsi tisztasága kockáztatnék. Ez lesz feladata a P. Regensnek is az ő gondjára bízottakra nézve. Tudják meg pedig, hogy ezen veszélyeknek megelőzése céljából a „Norma Regia” 38. lapján minden tanulónak szigorúan tiltva van: 1) fegyvert hordozni, vagy pisztolyt használni; 2) czivakodásokat és veszekedést támasztani, vagy ilyenekbe vegyülni; 3) éjszakának idején a kiszabott időn túl a szállásról kimaradni, vagy ami ennél is veszedelmesebb, ide s tova csavarogni; 4) korcsmákat látogatni; 5) nyáron át folyó vizekben feredezni és úszkálni; 6) téiben a jégen iszánkodni, vagy havon korcsolyázni; 7) tánczokba és színházba járni.“

1831. jun. 6-ról Kovács Miklós erdélyi püspök és az összes erdélyi tan- és nevelőintézetek főigazgatója elrendeli, hogy a Seminariumba *fizetés mellett* igen sok tanuló ne vétessék be; nehogy ezen körülmény a tisztaság, egészség és erkölcsiség elveinek ártalmára legyen, s nehogy a tér annyira megszűküljön, miszerint az ifjak egymás fölé helyezett ágyban kénytelenitieszenek hálni, miként a főpásztor szavai szerint, a marosvásárhelyi *Seminariumban* megtörtént.

Mennyivel inkább szokásos volt e tulterhelés és polczos ágyrendszer az *externus* tanuló ifjuságnak — úgy szólva — kényszer-helyzetében!

II. Szállásügy 1848. után.

Az 185 $\frac{1}{2}$. tanéven innen, mikor a csiksomlyói gymnasiumnak is újabb aerája kezdődik, s mikor ezen intézet a Thun-féle közoktatási rendszer szerint csak, mint négy osztályu algymnasium szerveztetett vala, az *externus* tanuló ifjuság szállásügye is közelebbi figyelemnek lett tárgyává.

Egyelőre, míg a katonai laktanyául szolgált finöveldei épület kitisztittatott, az alapítványos ifjak is kézüleg kapták ki ösztöndijaikat és künn szállásoltak. Korra nézve is kisebbek lévén a 48 előttiéknél, a fegyelmet könnyebb volt közöttük fenntartani. A szállások nem szoritkoztak csupán az intézetekhez közelebb fekvő lakásokra, hanem alszegi Balás Jánostól, — hol magam is szállva voltam, — fölterjedtek 1 $\frac{1}{2}$ kilométer

hosszuságnál tovább, Csobotfalvára is. A szállásgazdák között is találkoztak rendtartó és lelkiismeretes férfiak, kik a náluk levő tanulókról a tanároknak időnként jelentést tettek Egyéb iránt az akkori abszolút kormányzat szelleme is nem csekély mértékben gyámolította a segyelem fenntartását; a Tisztség — mint egy 1855. kiadott e tárgyú intézménye tanusítja — készséggel nyújtott segédkezet a tanárok törekvéseihez és ne vezetésen a szállásügy szabályozásához.

Mindazonáltal bővebb gondoskodás és szigorubb ellenőrzés tárgyává az externus tanuló-ifjuság elszállásolója csak 1856. óta lett, részint azon ténykörülménynél fogva, hogy a tanulók létszámának szaporodásával egyenlő arányban gyarapodtak az elszállásolási kalamitások is; részint külön impulsusnál fogva, mely a tanári testület figyelmét és gondoskodását ezen viszonyokra különösen felhívta.

Ugyanis az 1856. jun. 9-én Fesztl K. iskola-tanácsos jelenlétében tartott tanári értekezleten egyéb kérdések között a tanulók elszállásolása, azoknak, valamint szállásgazdáiknak kihágásai is szönyegre kerülvén, elhatároztatott, hogy az ifjak szállásai gyakrabban vizsgáltsanak meg, s ha azokon az erkölcsi és tanulmányi czélokra nézve hátrányos tapasztalatok merülnek fel, az ifjak útasíttassanak más alkalmasabb szállásra; s általában gondoskodjék a testület, hogy a falusi gazdáknál lakó ifjak *alkalmatlan szállásain valamiképen segíteni* lehessen.

Ebből kifolyólag Bodó Alajos gymn. igazgató ezen év vége felé a szállásokon szemlét tartván, az 1857. jan. 1 én tartott értekezleten eleven színekkel ecsetelte a magános házaknál szállásoló tanuló ifjak nyomorúságos helyzetét; s felhíván az osztályfőnököket a szállások mennél gyakoribb látogatására, azon nagy horderejű kérdést veté fel: nem lenne-e czélszerű *egy oly közös lak tervének, mely az egész externus ifjúságot vagy annak nagyobb részét befogulhatná*, s melynek eszméje már eddig is tárgya volt a tanárok magán-tanácskozásainak, kivitele érdekében fensőbb helyen lépést tenni? — Egy ily közös lak szükséges és hasznos voltáról, valamint annak kiviteli módja és eszközeiről folytatott huzamosabb tanácskozás után elhatározta a testület, dr. Haynald Lajos püspök ur ó excellentiájához egy körülményes felterjesztést tenni, s magas pártfogását

és támogatását a csiksomlyói gymnasium ezen égető ügyében fiui bizodalommal kikérni.

Ezen memorandumszerű feliratnak a csiksomlyói szállásviszonyok és a tervezett közös lak élénk ismertetését tárgyazó részéből megemlékezés okáért méltó leend a következőket szó szerint is idéznem:

„A gymnasium kiegészítése után csak egy körülmény marad, mely akadályul állhatna ohajtásunk elérésében, és ez a *kellő szállások hiánya Csiksomlyón*. Ezen utban álló gátnak elmozdítása iránti tervünk tárgya jelen alázatos feliratunknak. Ugyanis

A) Csik-Somlyó a legszegényebb faluk egyike lévén, ezen nyomora még házaiból is kitűnik, melyek közül alig találtatik egynéhány olyan, hogy egynél több lakószobával bírna; ez pedig a tanulóknak, kik házigazdáikkal s azoknak családjával ily szűk helyre szorítva vannak, legkevésbbé sem alkalmas tanulási és lakási helyül

B) Csik Somlyónak iskolánkhoz való fekvési viszonya is olyan, mely nagymértékben nehezíti az elszállásolást; mert a a falu egy patak mindkét partján, nyugotnak és keletnek, keskenyen oly hosszura nyulik el hogy a tanulók annak alsó és felső részében a messzeség miatt — mely különösen téiben kisebb gyermeknek igen terhes — teljességgel el nem szállásolhatók, s így *kénytelenek az iskola közelében fekvő házakba nagyobb számmal összeszorulni*.

Gymnasiumunk előhaladására káros befolyással lévő ezen körülményt a tanári testület régóta aggodalmas figyelemmel kíséri s azt újabban is fontolóra vevén. *egy közös laknak felállítási szükségéről* meggyőződött s azt következő okok alapján látja czélszerűnek:

a) A *vallás-erkölcsös* nevelés, mely ez esetben folytonos felügyelet alatt vezettethetnék, sokkal szebb gyömolcsőket teremne; megóván a növendékeket zsenge korukban a külső világnak romlott levegőjétől és isteni félelemben nevelvén őket Holott most többnyire neveletlen gazdák felügyeletére bízva a leggondosabb tanári feivigyázás mellett is rossz társaságoknak és a bűn egyéb csábjainak lehetnek kitéve.

b) A *tanulás* általában könnyítettnek a növeldei szabályok értelmében behozandó időfelosztás és annak szoros megtartása

által; különösen eszközöltetnék a nyelvekbeni előhaladás, az egymás közötti folytonos gyakorlat által; míg most a gazdasági dolgaikkal csaknem mindig előglalt gazdáik felügyeletétől távol, idejüket jóra vagy rosszra fordítani, önindulatuktól függ. A gyermekük ész pedig önkormányzásra soha sem elegendő.

c) A *rend* minden dolgoknak lelke lévén, itt is a tanulók teendőiben, étel, ital, alvás, s szóval mindenekben behozandó rend egyfelől, másfelől a czélszerű rendezésű szobáknak mindig tisztán és jó levegőben tartása jótékony befolyásu leend a gyermekek egészségére; míg most 10—12 ifjunak egy kis asztal mellé szoríttatása, tűzvilág melletti tanulás, ágyaiknak egymásfelé halmozása, 2—3 gyermeknek egy ágyba tektetése, mit az előjárók többrendbeli szigorú tiltakozása sem képes a hely szűke miatt egészen megakadályoztatni, mindezek tanulóinknak gyakori betegeskedését okozzák s azon káros, de természetes következtetést szülik, hogy egy kitorhető ragadó-betegség egész osztályokat tölt el, a mint ezt már gyakrabban és ez évben is néhány hetekkel ezelőtt sajnosan kelle tapasztalni.

d) Ez intézet által a szülőkön tetemesen *segítve* lenne; mert sokkal kevesebb költségbe kerülne gyermekeiknek taníttatása, azoknak közösen, mindnyájuk által hordozott élelmezésével.

e) Az egyház is számos és alkalmas ifjakat nyerhetne szolgálatára ezen gazdag magtárból, mely a tanulók vallás-erkölcsös nevelését munkálva, *némileg pótolná* a Károly-Fejérvártt felállított papságra készülő ifjak kisebb nevelő-intézetét, a „puerorum seminariumot.”¹⁾

Ezen az ifjuság szeretetétől lángoló és annak érdekeit élénken tükröztető emlékiratszerű folyamodványra a nagynevű főpásztor dr. *Hugwald* Lajos úr 1857. febr. 14-ről 310. sz. a. nagy fontosságu leiratban válaszolt, melynek tartalmából szintén nem leend fölösleges a következőket idéznem:

„Örömmel olvastam a csiksomlyói gymn. tanártestületnek f. évi Boldogasszony hó 20-ról hozzám intézett felterjesztvényét. A buzgó katolikus székely nép serdülő nemzedékének vallásos neveltetése, szellemi lehető legjobb kiképeztetése min-

¹⁾ A tervezett intézetnek kül- és belszervezete, kellékei- és kiviteli módjára vonatkozó részeket, minthogy érvényt különben sem nyertek, rövidség okáért elhagytam.

dig és kiválólag szíveemen feküdt. S éppen azért nem lehet elismerőleg nem nyilatkoznom minden törekvés felől, mely ez érdekre irányul; nem lehet nem dicsérnem a tanári testületnek buzgalmát, melyet az ügyben hő ohajtásommal összhangozólag nevezett irata nyomán tanusított.

Mindazonáltal a tanoncok elhelyezése tekintetéből tervezett *közöslakra* nézve különösen észrevételeimet a következőkben teszem meg

Mielőtt egy hasonló lak fölállítása iránt komolyabb lépések történhetnének, jól meg kell fontolnunk: 1) nincsen-e ennél sürgősebb szükség utunkban? és 2.) vajjon érnénk-e ohajtott czélt annak fölállításában?

Az első kérdésre f. hó 7-ről 419 sz. a. kelt s a székely-földi esperesekhez intézett soraimmal felelek. Tekintse át és fontolja meg komolyan a tanári testület az ott mondottakat s azután ítéljen. — Csik-Somlyóra igenis főgymnasium kell, mint ezt maga a tanári testület ohajtja és kéri; de oda még egy iskolatanítói képezde is szükségeltetik, kell egy jól szervezett normális iskola is.

E három a legelső szükség, s e tekintetben a legelső lépéseket már meg is tettem. Lesz-e erőnk, mely az akadályokat legyőzve nagy tervünket létesítse, majd meglátandjuk. Minden esetre addig, míg e hármassal cél elérve nem leend, más egyebet nem mellőznünk nem lehet.

De vajjon érnénk-e ohajtott czélt a tervezett közöslak fölállításában?

Hasonló épületnek fölállítása, szükséges butorokkal leendő ellátása, s azután főtartása, nemkülönben az ott felügyelő és szolgálatot tévő egyének némi díjazása roppant pénzösszegeket igényelne. S ezt honnan? A székely nép szegény; — nyilvános alap, mely az ügyön segíthetne, nincs. S ha még hozzá adom, miszerint nekünk nagy gymnasiumot, praeparandiát és normális iskolát is kell állítanunk: részemről alig merem himni, hogy a terv létesülhessen. — S ez csak mellékesen legyen mondva.

Tegyük, hogy a lak fölállított és szervezett. Az ifjakkak ellátását mindenestre maguk a szülők eszközölnék, és pedig vagy tisztán készpénz, vagy termékek s ezek mellett még egy kevés pénz által is. Az elsőről, minekutánna a nép nagyobb része oly

nehezen tud pénzre szert tenni, szó sem lehet. A mi a másodikat illeti: egy rész tán pontosan beszolgáltatná tartozását; az egészről ki fog jól állani? s pedig ilyenkor minő kellemetlen viszonyok merülnek föl: azt bonczolgatni fölösleges. Hogy hasonló ellátás nagy, sőt alig legyőzhető akadályokkal lenne összekötve, az bizonyos; s mindamellett mégis ez ellátás a szülőknek kevesebb költségbe nem kerülne.

Ennyit az anyagiakról.

De az ügynek szellemi oldalát tekintve sem érnénk ohajtott czélt. Ha e részről minden úgy ütne ki, mint azt a tanári testület előrelátni szeretné, igen jó lenne. Azonban a tapasztalás egyebet bizonyított be.

Hosszasan e tárgynál nincs miért maradni. Egy jól szervezett, mindennel kellően ellátott és különösen szigorú fölvigyzás alatt álló convictuális életnek megvannak előnyei; hol ezekben hiány van, ott sok szomorú példával találkozunk. A kérdésben forgó közös lak, mint terve is mutatja, forma szerinti növelde nem lenne, sőt miután erre alap sincs, nem is lehetne. Ha így: akkor tanácsosabb azzal egészen fölhagyni.

A hiányt, mely Csik-Somlyón az ifjak elszállásolására nézve merül föl, sokkal czélszerűbben lehetne pótolni más uton. Adjon más irányt a tanári testület dicseéretes buzgalmának, — keresen vállalkozókat és buzdítsa őket az ígérkező nyereség tekintetéből is terjedelmesebb épületek emelésére, melyek több ifju befogadására is alkalmasok lennének. Így egy helyett több épület emelkedvén, díszére fog válni azon helységnek s el lesz érve a cél, melyhez különben eljutni igen nehéz leendett."

A fennebbiek szerint a közös lak eszméje ezuttal elejtetvén: nem maradt egyéb hátra, mint az ifjuságnak eddigi módon való elszállásolását minél szigorubban ellenőrizni; annál is inkább, mivel 1857 deczember 8-ról a Helytartótanács rendeletet adott ki a szállások megvizsgálására vonatkozólag. Ezen rendeletet a kerületi hivatal a gymn. igazgatósággal közölván, ezt felhívta, hogy az egyes szállásokról évenként készítsen rovatos kimutatást, a szállásgazdák és tanulók megnevezésével, a létszám és a szállás minősége megállapítására szolgáló rovatok szerint.

Ezen rendelethez képest a tanártestület 1858. jan. 25-ről a kerületi hivatalhoz a szállásgazdák oly összeírását mutatta be, mely a szállások vizsgálatánál, mely a széki orvos közbejöttével szokott történni, irányadóul szolgáljon.

Ugy látszik, hogy a széki Tiszttség is azt irányadónak tartotta; mert. pl. 1859. jun 24-ről a kerületi főnök tudni akarja,

hogy Péter József, ki a beszállásolási kimutatásba nem volt felvéve, az igazgatóság tudtával fogadott-e be 14 tanulót szállásra.

Ugyanazon év október 10-ről a gymn. Igazgatóság felkéri a kerületi hivatalt, hogy miután némely szállások tanulók által túl vannak tömve: az ebből könnyen támadható káros következmények megelőzése céljából a kerületi orvos, a községi bíró, vagy egy esküdt felvételével a szállásokat a tavalyi összeírás nyomán vizsgálja meg.

Az 1863. szept. 1-én tartott értekezlet a szállások megvizsgálására bizottságot küld ki, melylyel a helybeli orvos és a községi előljáráóság közreműködendők lévén, *Horváth Károly* gymn. igazgató 1863. decz. 14-ről intézkedik, hogy valamint az előbbi években, úgy a folyó tanévben is a tanártestület a tanoncok szállását megvizsgálja, hogy a hol erkölcsi vagy egészségi szempontból azokat veszély fenyegetné, onnan más, alkalmasabb szállásra rendeltethessenek; ennél fogva felhívja *Spányik József* széki orvost és a községi előljáráóságot a közreműködésre. Ezen felhívás következtében a tanuló ifjúság szállásainak alaposabb rendezése céljából Várdotfalva alsó és felső részébe két szállásvizsgáló-bizottság szállott ki, melyek jelentéseiket a decz. 18-án tartott értekezletnek betérjesztvén: több tanuló más szállásra utasítottatott és elrendeltetett, hogy a hol elegendő ágy nincs, azok készíttessenek meg és két gyermek egy ágyba ne háljon.¹⁾

1865. jan. 16-ról 298. sz. a. ns. Csikszék ideiglenes Tisztsége *Both Ferencz* gymn. igazgató megtalálása következtében a tanulókat tartó gazdákat fenyteté terhe alatt kötelezte arra, hogy ha a náluk szállásoló ifjak esti harangszó után tánczla, vagy egyéb mulatságokba mennének, vagy a szállásról bármi szín alatt kimaradnának: a gymn. igazgatóságnak esetről-esetre tegyenek jelentést.

1865. okt. 29-ről a főkirálybíró meghagyja *Körmendy*

¹⁾ Mennyire túl voltak a szállások zsúfolva mutatja a szállásvizsgáló bizottságnak kimutatása, mely szerint találtatott tanuló: *Caiszer Sándornál* 9, *Caiszer Józsefnél* 10, *Péter Józsefnél* 9, *Bartalis Eleknél* 10, *Petres Istvánnál* 8, *Petres Eleknél* 8, *Petres Andrásnál* 9, *Salamon Jánosnál* 9, *Peitel Lujzánál* 8, *Köllő Györgynél* 8, *Péter Imrénél* 11, *Damokos Antalnénál* 15, *Csiki Józsefnél* 7, *Koncz Miklósnál* 7, *Köllő Istvánnál* 7, *Kovács Andrásnál* 7, a többieknek kevesebb.

Lajos alorvosnak, hogy az isk. igazgatókkal egyetértve a tanulók szállásait vizsgálja meg s a szobák nagyságához képest a befogadható tanulók számát együtt állapítsák meg.

Az ezen megbízatáshoz képest a szállásokról készített s a tanulók számát korlátozó kimutatás kivonata következő:

Veress Antalnál szállásol 7 helyett 4, Miklós Józsefnél szállásol 9 helyett 4, Petres Andrásnál szállásol 7, Petres Eleknél szállásol 7 helyett 5, Antal Péternél szállásol 2, Bartalis Alajosnál szállásol 6, Bartalis Eleknél szállásol 4 helyett 3, Csiszer Istvánnál szállásol 4 helyett 2, Péter Antalnál szállásol 7, Éltés Elek tanárnál szállásol 2, id. Ferencz Jánosnál szállásol 6, ifb. Ferencz Jánosnál szállásol 6, Imre Gábornál szállásol 8, Gál Eleknél szállásol 8, Réty Andrásnál szállásol 5, özv. Boncz Pálnénál szállásol 5, Koncz Miklósnál szállásol 9 helyett 6, Csiszer Sándornál szállásol 10 helyett 6, Péter Ferencznél szállásol 3, özv. Péter Józsefnél szállásol 8, Kristó Jánosnál szállásol 11 helyett 6, Márkos Imrénénél szállásol 3 helyett 2, Balla Antalnál szállásol 9 helyett 6, Köllő Józsefnél szállásol 10, Köllő Györgynél szállásol 6, Köllő Jánosnál szállásol 1, Orbán Józsefnél szállásol 8 helyett 4, Domokos Ignácznál szállásol 8 helyett 6, Ferencz Ignácznál szállásol 4, Balázs Istvánnál szállásol 6, Uber Károlynál szállásol 3, Márkos Józsefnél szállásol 5, özv. Márkos Ferencznénél szállásol 4, Salamon Ferencznél szállásol 3, özv. Lázár Hadnagyénál szállásol 2, Márkos Lajosnál szállásol 5, Adorján Imre tanárnál szállásol 2, Csiki Józsefnél szállásol 2 tanuló.

Ezen kimutatás alapján 1865. decz. 2-áról a királybirói hivatal felhívja a tanintézetek igazgatóságait felügyelni, hogy a kimutatásban meghatározott számon felül tanulókat alattomban senki be ne fogadjon; s ha mégis ennek daczára valamely szállásadó több tanulót fogadna be: az a Tisztségnek azonnal bejelentessék.

A tanári testület ezen átiratot december 13-án tartott értekezletén ahhoz tartó tudomásul vette; mert az 1867. febr. 28-án tartott értekezlet tudomására jöven annak, hogy a künnszállásoló tanulók közül sokan a farsang folytán a falusi mulatóságokban résztvettek; az illető tanulókat megbüntette; a szállásgazdákat pedig, kik a felügyeletben vétkes hanyagságot tanúsítottak, meglenyítés végett a Szék-Tisztségéhez bejelentette.

A csiksomlyói tanulók szállásügye néhai *Fogarassy Mihály* főpásztor figyelmét és gondoskodását is magára vonta; ki is 1867. aug. 4 én 1590. sz. a. elrendelte, hogy a tanulók csak jó házaknál szállásoltassanak el; s mihelyt az igazgatónak tudomására esik, hogy valamely gazdánál az ifjunak vallásos érzülete és erkölce veszélyeztetve van, az ilyent más, jobb szállás változtatására komolyan hívja fel.

Ebből kifolyólag szept. 19-ről *Nagy Imre* gymn. igazgató értesíté a várdotfalvi előjáróságot, hogy miután a mult tanévben is a szállásgazdák nagyobb része nem felelt meg kötelességének, a mennyiben a náluk lévő tanulókat éjjeli időben barangolni engedték: az ilyen gazdákat megbüntetés végett be kellett jelenteni. — Egyszersmind közli azon föltételeket, melyek mellett valaki tanulókat szállásba fogadhat.

Az eddigi intézkedésekből kifolyólag a tanári testület 1868. vége felé a szállásokat megvizsgáltatta s a decz 28 iki értekezlet azon házaktól, hol egészségi vagy egyéb tekintetből szükségnek mutatkozott, több tanulót más szállásra utasított.

1869. apr. 13-ról 1101. sz. a. a püspöki főhatóság helybenhagyja a tanári testületnek a connivens és tökéletlen szállásgazdák ellen hozott azon határozatát, hogy az ily gazdák tanulót többé ne tarthassanak.

III. A szállásügy szabályozása.

Az 1870/1. tanévvel, mikor a gymn. igazgatóságot *Imets Fülöp Jákó* vette át, az externus tanulók szállásügye is új stadiumba lépett.

Ugyanis az igazgató az 1870. decz. 30. tartott értekezleten indítványozta, hogy a külső szállásokon lévő tanulók magaviseletének és tanulmányi tevékenységének szorosabb ellenőrzése ezéljából készítették formászerű *Szállás-szabályzat* és az szigorú ahhoz tartás végett minden szálláson függesztessék ki. Az indítványt a testület elfogadván, a szabályzat elkészítésére igazgató elnöklete alatt egy 3 tagú bizottságot küldött ki.

Ezen indítvány eszméje felsőbb helyen is oly fontosnak találtatott, hogy a püspöki hatóság 1871. jan. 25. 285. sz. a tervezett szabályrendelet felküldését elrendelte, mit is febr. 26-ról

ról 40. sz. a. az igazgató teljesítvén b. e. — Fogarassy Mihály püspök, ur ő exja apr. 17-ről 85. sz. a. a somlyói szállásügyben kiadott Szabályzatunkat megerősítette és a tanártestületet felhívta, hogy azt szigoruan foganatosítani igyekezzék.

Minthogy pedig a legközelebbi napokig t. i. az Internatus felállításáig a csiksomlyói szállásviszonyok rendezése és folytonos ellenőrzésében ezen Szabályzat szolgált alapúl: méltónak tartom a csiksomlyói externus tanulók szállásviszonyainak megismertetésébe ezen okmányt teljes szöveg szerint felvenni, a mint következik:

Sz. 40—1871.

S z a b á l y z a t

a csiksomlyói externus tanulók elszállásolása tárgyában.

I. A szállás-gazdákra nézve:

A „Gymnasiumi Rendtartás” 10. §-a értelmében: „a szállás-gazdák a szülőknek és gyámoknak helyettesei, s mint ilyenek kötelesek a befogadott tanulók magaviseletére, szorgalmára és a szükséges napi rendre pontosan figyelni; ellenkező esetben joja van a tanári testületnek az illető a tanulók tartásától eltiltani”.

Ehhez képest:

1) Egy szállásgazdának sem szabad több tanulót befogadni, mint a mennyi orvosrendőrileg már 1865. dec. 2-áról 6240. tisz. sz. a. különbeni bűnhódás terhe alatt meg volt engedve Ennél fogva általában egy házhoz 6-nál több tanulót befogadni nem szabad, sőt oly szállásokra, hol a gazda családja a tanulókkal egy szobában tartózkodik, ennyit sem, hanem csak 2-t vagy 3-at lehet befogadni. A ki pedig alkalmasabb helyisége esetén többet be kíván szállásolni, az tartozik előlegesen a tanári testület véleményét, illetőleg bejegyezését kinyerni.

2) A szállásgazda felelőssé tétetik a befogadott tanulóknak mindazon magatartása és dolgai iránt, melyekben azok, mint önállóan ifjak és növendékek természetszerűen felügyeletre, ellenőrzésre, utasításra és ösztönzésre szorulnak.

3) A szállásgazdának lelkiismeretbeli, s mint szülői helyettesnek tartozó kötelessége, a befogadott tanulók által az alább körvonalozott napi rendet pontosan megtartatni, az engedetleneket figyelmeztetni és meginteni, s nem javulás, vagy tetemesebb engedetlenség minden esetét az illető tanuló osztály-tanáránál, vagy az igazgatóságnál mulhatatlanul bejelenteni, szóval azon lenni, hogy a gondozására bízott tanulónak nevelési és tanulási célja meg ne hiúsuljon; ellenkező esetben hatályba lépne a fennebb idézett ministeri intézkedés, valamint azon büntetések, melyeket nemes Csikszék Tisz

sége a községi előljáróság által 1865-ik évi január 16-áról 1896. sz. a. a szállásgazdáknak értésére adott volt.

II. A Tanulókra nézve:

4) A tanulóknak, az iskolai előadásokon kívül, mindig a szálláson kell lenniök, s innen csak a gazdák hírével és csak nappal távoznak el.

5) A tanulóknak reggel téli időszakban 5 órakor (nyárban 4 órakor) fel kell kelniök és az egy negyed 8-ig terjedő időt iskolai előkészületekre kell fordítaniök. Ugyan. is fel kell használni a szálláson a 11-től 2-ig terjedő időt, mint szintén a délutáni 4, illetőleg 5 órától 9, vagy nyaratszaka 10 óráig terjedő időköz, a mikor is minden tanulóknak a szálláson le kell feküdniök. Különösen meghagyatik pedig, hogy estvéli szürkülettől kezdve senki a szálláson kívül ne maradjon. A szálláson levő honnülés és hasznos foglalkozás kiterjed a vásár- és ünnepnapokra is, a délelőtti és a délelőti isteni-tisztelet idejét kivéve; valamint azon szünnepnapokra is, melyeken az ifjuság nem távozik a szülői házhoz haza.

6) A szomszédságoknak, közhelyeknek, kocsmáknak, táncmulatságoknak átoztatása az iskolai szabályok által a tanulóknak szorosan tiltatik

7) A tanulásra szentelendő időt a tanulóknak semmi szín alatt sem szabad pipázásra, kártyázásra vagy másnemű haszontalan játékok vagy időtöltésre fordítani; ugyanezen fő érdekből a szállás gazdájának sem kell a tanulót bármily gazdasági vagy házi teendőik által elfoglalni.

8) Az iskolai előadásokról ok nélkül kimaradni nem szabad. Ezen ok pedig betegség esete, vagy az lehet, a mely előre a tanároknak vagy az igazgatónál bejelentetett, s illetőleg elbocsátási engedély. Az elmulasztott órák igazolásához nem elég a tanulók által kiállított s bármilyen kezesztvonásos bizonyítvány, hanem hiteles okirat hiányában megkívánatik a szállás gazda személyes igazolása.

9) A szálláson levő tanulóknak Szeredába vagy más szomszéd helységbe az osztálytanár vagy az igazgató engedélye nélkül távozni nem szabad.

10) Önként értetik, hogy a szülői háztól közvetlen iskolázó tanulók is ugyanazon szabályok alá tartoznak, melyek fennebb az externus ifjuságra nézve előirattak, a különbözet teljesítéséig a szülőkre háromolván.

Ezen Szabályzat a csiksomlyói gymnasium tanári testületének februári rendes havi értekezletében határozattal emeltetett. Csik-Somlyón, február 26-án. 1871. Imet s Fülöp Jákó mk. gymn. igazgató. Eltets Elek sk. értekezleti jegyző.

Ezen Szabályzat Puspok Ur Ó Nagyméltóságának 1871. ápril 17-ről 831 sz. a. kelt magasi intézkedése által megerősített s annak szigorú érvényesítése elrendeltetett. Imet s Fülöp Jákó mk. gymn. igazgató. P. Simon Jukundian mk. elemi igazgató.

A csiksomlyói gymnasiumnak 1871. július 25-én megjelent első Értesítőjében az 1869. 7666. fkrmsz. sz. a. kiadott Gymn. Rendtartás alapján a szállásügyre vonatkozólag következő értesítés, illetve figyelmeztetés foglaltatik.

„Azon szülők és gyámok, kik nem a tanoda székhelyén laknak, gyermekek vagy gyámoltjok felvételekor alkalmas helyettesről

tartoznak gondoskodni, kire a házi felügyeletre nézve jogaikat és kötelességeiket átruházzák, hogy a gondviselése alá helyezett tanulókat illetőleg, a tanodának fegyelmi és tanulmányi közléseit annak nevében elfogadhassa s érvényt szerezhessen az itten nemcsak a finövelében, hanem az egyes szállás-gazdáknál is fennálló szállásügyi Szabályzatnak.“

Ezen értesítés illetve utasítás évről évre ismétlődik, a szülőköt és ezek helyetteseit érdeklőleg a tanodai Értesítő végén. Nem ok nélkül, amennyiben évenként más és más szülők jöttek a tanodárai viszonyba, és nem is kellő eredmény nélkül, amennyiben a szállásügyi viszonyok, — ha lényegökben azokat megváltoztatni nem lehetett is, — évről-évre javultak és szolidabbakká váltak.

Azonkívül Értesítőinkben az 1875/6. tanév óta egybekötött a szállásügy nyilvántartása is állandó rovatot nyert.

A szállásügy multjáról lévén szó, nem lesz érdektelen, azt a lefolyt közelebbi 2 évtized alatt is rövid vonásokban átpillantani.

Az 1874/5. tanévi Értesítőben olvassuk: „Különös figyelmet igényelvén az externus ifjuság elszállásolása, az igazgató, 1 tanár és az ifjusági orvos kíséretében okt. 6-án megvizsgálta a szállásokat és azokat egy-kettő kivételével kielégítőeknek találván, úgy az ifjuság, mint a szállás gazdák a fennálló szállásügyi szabályrendelet pontos betartására utasítottak, különbeni fegyelmi eljárás terhe alatt.“

A következő 1876/7. tanévben a tanári testület ez irányú buzgólkodása kiváló módon nyilvánult abban, hogy az idők kórtünetei és tapasztalatai szerint a középtanodai fegyelmet, úgy a közoktatási fenhatóságokra, mint az érdeklött közönségre nézve egyik legfontosabb s még egészen meg sem oldott kérdésnek tartván: célszerűnek látta a középt. Rendtartás 13. pontja értelméhez képest „A csiksomlyói római kath. főgymnasium rend- és fegyelmi szabályait“ kidolgozni. Ezen házi szabályokat, melyekben a fennebb ismertetett szállásügyi szabályzat is benfoglaltatik, a püspöki főhatóság 1877. május 22-ről 1795. sz. a helyben hagyta és házi iskolai törvényeink gyanánt szigorú érvényesítés végett előírta.¹⁾

¹⁾ L. kinyomatva az 1876/7. évi „Értesítő“ első közleménye gyanánt.

A szállásviszonyokra nézve ugyanez évi Értesítő 25. lapján olvassuk: „Szeptember 21-től okt. 19-ig tartott a szállások megvizsgálása, azokon a 3 helybeli főbb tanintézet összes ifjúságának számbavétele s a fennálló szállásügyi szabályoknak orvosrendőri tekintetből is érvényre juttatása.”

1877/8. elején a szállásvizsgáló-bizottság tapasztalván, hogy némely szállás szűk, alantos, sötét és egészen alkalmatlan, többek pedig szabályellenesen tul vannak tömve: az eredményt általában a mult évinél kedvezőtlenebbnek találta és azért különös figyelmébe ajánlotta a járási buzgó szolgabíró urnak.

A szállásvizsgáló-bizottság 1879. szept. 27-én 8 szállást talált többé-kevésbbé kifogásolandónak; egyébiránt megnyugvással constatálta, hogy az idei szállásokat a mult éveknél általában alkalmasabbaknak és tisztábbaknak találta. Egy szállásgazda részéről a szállásvizsgáló-bizottság intézkedése ellen a megyei hatósághoz tett felfolyamodásra azon elvi jelentőségű válasz adatott, miszerint a gymnasium szállásügyi szabályai érintetlen hagyatván, azok érvényesítése az illető hatóságra bízatik.

Ezen tapasztalatok alkalmából a tanári-testület decz. 6-diki rendkívüli értekezletében az externus ifjúság elszállásolási Szabályzatához még a következő határozatokat hozta: a) Szállásügyi dolgokoan az iskolai törv. 43. §-a értelmében a testület önállóan jár el; b) Szállásvizsgáló-bizottságot a maga kebeléből önállóan küld ki; különben az állandó szállásfelügyelet felsőbb rendelet szerint is az osztály-tanárokat illeti; c) Tanév végével a testület a szállásokat revideálja, és a melyek ellen kifogása van, az olyanokra gymnasistákat elhelyezni jövőre nem leszen szabad.” Ez utóbbi pont értelmében a tanár-testület tanév végén a szállásokat revideálta, a kifogásoltakat a községi előjárósággal és tanuló-ifjúsággal közlöt, és ez utóbbit szigoruan utasította, „hogy a) kifogásolt szállást bérelni nem szabad; b) gymnasiumi tanulók a tanítóképezdei nagyobb koru ifjúságtól külön keressenek és fogadjanak szállást; c) a szállásügyi Szabályzatban meghatározott számnál többen ne torlódjának egy szállásra.

Ellenben az 1881. okt. 23-iki rendes értekezleten a szállásvizsgáló-bizottság jelentése alapján, mely szomoruan constatálta, miszerint a somlyói externus tanuló-ifjúság szállásviszonyai oly mostohák, hogy ezek közt attól sem tanulmányi, sem erkölcsi tekin-

tetben örvedetesebb eredményt nem várhatni, s mely a szállások nagyobb részét méltán kifogásolta, a tanári-testület elhatározta : a) hogy a kifogásolt szállásokon levő ifjuság azon része, mely a Szállás-szabályzatban megállapított létszámon felül később szállásolt be, multhatlanul keressen más alkalmas szállásokat; b) hogy a polczszerűleg egymás felett álló ágyak tolláltassanak; mivégből — ha szükséges leend — a tanári-testület a megyei törvényhatóság közbejvetelét is igénybe fogja venni,

1882. junius 27. az igazgató közölte Várdotfalva előljárórságával azon szállásgazdák nevét, kik a lefolyt tanévben gymn. tanulókat tartottak, azon kifogásokkal együtt, melyeket a szállásvizsgáló-bizottság évi tapasztalatai folytán minden egyes szállás iránt emelt, és azon utasításokkal, melyek a Szállás-szabályzat pontosabb megtartására, és a szállásokon eszközözlendő változtatásokra nézve a testület határozataiban és a csikszeredai szolgabíró rendeleiteiben is foglaltatnak.

Az 188²/₃. tanévben is küzködünk a szállás-ügyi nyomorúságokkal.

Mindjárt az első tanári értekezletből kiküldetett az externus tanuló-ifjuság szállásainak *megvizsgálására egy állandó 3 tagu bizottság*, mely küldetésében a tanév folytán több ízben eljár.

Mindennek daczára, midőn *Körmendy Lajos* járási és ifjusági orvos november 9-én maga részéről is a szállásokat megvizsgálta, azt tapasztalta, hogy több szállásgazda, — kiknek neveit méltó lenne itt szégyen-tábla gyanánt felsorolni, — a tanár-testület mult évi nov. 7-iki intézkedésének ellenére a meghatározott számon felül több tanulót zsufolt össze, a mi egészségi szempontból annál kevésbbé volt türheto, mivel vidékünkön a járványok még mindig jelentkeztek. Erre *Szikely Endre* csikszeredai szolgabíró nov. 14. 2289. sz. a. kiadott erélyes *rendeletében* megneveztetni kívánta azon szállásgazdákat, kiktől minthogy a fennálló Szállás-szabályzatot be nem tartották a tanulók egészben vagy részben, ideiglenesen vagy mindenkorra elveendők, vagy *megbirságozandók*. Egyuttal az iránt is véleményt kért, hogy az illetén birság minő alapra fordittassék?

A szállásgazdák értesülvén a szolgabírói hivatal ilyen peremtorius és dicséretes rendeletéről, siettek dolgaikat úgy intézni, hogy a szállásvizsgáló-bizottság sem a tél folytán, sem a tavaszan nem talált nagyobb foku rendetlenséget és visszaélést; pana-

szolt azonban a szállásgazdáknak a fiatalssággal való összejátszása miatt, miáltal az ellenőrzés rendkívül meg volt nehezítve.

1883. szept. 23-án a 3 tagu bizottság az ifjusági orvossal együtt a szállásokat megvizsgálván, a tapasztalt hiányok tárgyában a szükséges intézkedéseket megtette; egyébiránt a szállások ezuttal általában alkalmasoknak és az ifjuság elhelyezése megfelelőnek találtattak.

Az 1884. okt. 4. és folytatólag 8-án megejtett alapos vizsgálat ujból kitüntette, hogy némely szállások még mindig túltömöttek voltak és a polcz-ágyakat végkép nem enyésztték el.

A következő 1885. év szeptemberében végrehajtott alapvizsgálaton a szállások általában kielégítőeknek találtattak.

Hasonlóképen az 1886. évi szept. 26-án az állandó bizottság a szokott vizsgálatot megejtván, intézkedett, hogy a túlnépes szállásokról a feles számban begyűlt ifjak más lakásokra költözzenek.

De minek füzzem tovább ezen krónikaszerű adatokat? Így lehetett volna ezeket még a jövő század alatt is folytatni, ha a Gondviselés és a jók törekvése ezen bajnak gyökeresebb orvoslását nem találja.

IV. Az internatus eszméje és a volt-székház megvásárlása.

A tanulók elszállásolására Csik-Somlyón építendő közöslak eszméje 1853-ban elhalasztatott ugyan, de nem ejtetett el, és csak alkalomra várt, hogy föllelevenüljön. A szállásvizsnyok rendeztetek és javultak ugyan; de még sem bírták valamely jobb helyzet utáni vágyukat elnyomni.

Ezen vágy irányt és tárgyat lelt, már a 70-es évek elején, midőn Csikszék törvényszéke Somlyóról, a régi székhelyről Csik-Szeredába költözött. Csak idő kérdése volt az, hogy a közigazgatási hivatalok is amazt kövessék.

Az ujjabb eszmének Imets F. Jákó igazgató az 1870/7. Értcsitőben következő ohajtásban adott kifejezést: „A szállások leggondosabb és erélyesebb ellenőrzése mellett is élénken tör fel lelkünkbnl az ohajtás: *vajha az externus ifjuságot collegialiter szállásolhatnók el egy oly monumentalis épületben, mint a maholnap a tek. Csiki Tisztseg által Csik-Somlyón kiürítendő megyeház!*

Tűzetes, indokolt és hivatalos alakott őlt az eszme a következő 1878-ban, midőn jul. 15-ről az igazgató a tanker. fő-

igazgatósághoz a csiksomlyói főgymnasium állapotáról egy történelmi adatokban gazdag jelentést terjesztvén fel, a szállásügyre vonatkozólag következőket közlőtte :

„Míg a somlyói gymn. ifjuságnak mintegy harmadrésze a helybeli kath. finövelében részint alapítvány élvezése által, részint mérsékelt fizetés mellett a legalkalmasabb elszállásolásban és neveltetésben részesül: addig nem tagadhatjuk, hogy az externus ifjuság szállásviszonyai a nevelés-oktatás céljaira nézve nem igen kedvezők ; és daczára az e tárgyban fennálló szállásügyi szabályoknak és azok betartására vonatkozó gondoskodásnak, már régebbi és állandó ohajtás tárgya itten az, hogy a csikmegyei közigazgatási tek. Tisztségnek Somlyóról Csik-Szeredába elrendelt beköltözése esetén az általa megüritendő *praetorialis* szép, solid épület az itteni intézetek externus ifjuságának *collegialis elszállásolása* céljára átengedtessek ; és ezen célból sem nemes Csikmegye, sem az erd. r. k. Status nem vonakodhatik semmi áldozattól ; sem a magas kormány tekintet nélkül nem hagyhatja ezen az ifjuság nevelésére oly fontos körülményt akkor, midőn a csikszeredai volt székhely határőri épületeknek, melyeket 1869-ben Királyunk ő felsége épen nevelési célokra bocsátott a nemes megye kezére vissza, *álladalmi célokra való elfoglalásáról* és felhasználásáról vagyon szó.“

Egyébiránt azon terv, hogy a csiksomlyói praetorialis ház nevelési célra fordítható legyen : összefüggött azon eventualitásokkal, hogy Csikmegye dicasteriumai mikor fognak abból teljesen kivonulni ? s mikorra fog Csikmegye új székháza felépíttetni és abba a közigazgatási különböző hivatalok bevonulni.

Csikmegye tisztii kara 1879. szeptember 24-ikén vonult ki a csiksomlyói székházból és foglalta el a csikszeredai várkastély egy részét. Benne maradt azonban a volt-praetorialisban a főtiszt, a megyei régi levéltár ; az épület déli részében pedig minden járulékaival együtt a törvényszéki fogház, melyek miatt az épületnek már akkor tanulók szállásául vagy tantermekül leendő alkalmazása nem látszott célszerűen kivihetőnek még azon esetben sem, ha ebbe a tulajdonos megye beleegyezett volna is. Be kellett tehát várni, míg a tervezett új megyeház felépül, a törvényszéknek és magy kir honvédségnek a megye Szeredában szállásokat jelöl ki, kiváltképpen pedig a praetoriálisban maradt fogház helyett a tervezett új börtön is Csik-Szeredában elkészül.

Addig is fölkéretett püspök ur ő excája, hogy a praetoralis megvételét az erd. rk. Statusnak ajánlja.

A róm. kath. Statusnak 1879. nov. 11-én tartott ülésében tehát azon indítvány terjesztetett elő, hogy miután Csikmegye tiszikara a somlyói székházból tényleg kivonult és az a törvényhatóságra nézve immár hasznavehetetlenné vált: a csiksomlyói székház szereztessék meg künnlakó tanulók elszállásolhatása céljára. Az indítvány elfogadtaván, meghagyatott az igazgató-tanácsnak, hogy Csikmegye közönségével eziránt magát érintkezésbe tévén, a jövő statusgyűlésre terjessze elő jelentését arról, hogy a nemes Megye hajlandó-e és mily feltételek mellett ez épületet az érintett célra átengedni?

Azonban az idő haladott; egy pár év óta Statusgyűlés nem tartatott és a gymn. igazgató még az 188°/₁-ik tanévi Értesítőben is csüggedezve hangoztatja a régi pium desideriumot: vajha a nagyrészt már kiürített praetorialist az ifjuság collegialis beszállásolására lehetne fordítani!

Ez ügyben a komolyabb mozgalom jeleivel 1881-ben akkor találkozunk, midőn a törvényhatóság egy nagyobb bizottságot küldött ki kebeléből avégett, hogy egy új megyeház fölépítésének kivitelére nézve javaslatot készítsen. Ezen bizottság egyebek közt javaslatba hozta, hogy a csiksomlyói volt-praetoralis ház az ottani iskolák céljaira 40,000 forint adassék el a kath. Statusnak s az így beszerzendő összeg is fordittassék az új megyeház költségeire.

Ezzel összefüggőleg Csikmegye állandó választmánya június 30-án tartott ülésében azon fontos kérdéssel foglalkozott, miképen lehetne a törvényhatóság által közigazgatási célokra használt, továbbá a kir. törvényszék, valamint a m. kir. 26-ik honvédszázalálj által birlalt helyiségek között *alkalmas cserét* eszközölni s ezen esetben új megyeházat építeni, lehetőleg a *somlyói volt-székház eladásával* vagy másnemű értékesítésével? Beható megbeszélés után némi módosítással határozatba ment *Imets F. Jákó* választmányi tagnak azon indítványa, hogy a törv. hatóság a megyeház építésére szükséges *pénzt vegye fel a megyei nevelési-alapból s ennek fejében engedje át a somlyói praetoralis házat nevelési célokra.* A módosítás szerint a törvényhatóság felveszi ugyan a pénzt kölcsön czimen a nevelési-alapból; de utasittatik egyszersmind az alispán, hogy a somlyói praetoralisra nézve az erd. róm. kath igazgató-ta-

nácsot *határidő alatt bírja válaszra* s vele, ha lehet, a vásárt ejtse meg; ellenesetben a somlyói volt-praetoriális épület női fegyházzá átalakítás céljából a m. kir. igazságügyminiszteriumnak fog eladatni.

Igazgató azon nézetben volt, hogy, ha Csikmegye a somlyói házat *saját tanuló fiainak jobb elszállásolása és nevelése* céljából a róm. kath. Statusnak átengedi: a közokt. magas miniszterium a *nevelési* alaphól kivett kölcsönt nem fogja visszakövetelni.

Ez évi október 26-án a gymn. tanártestület *Imets F. Jákó* igazgató behatólag indokolt indítványára közhelyesléssel határozattá emelte azon javaslatot és a főtanhatósághoz intézendő azon feliratot, miszerint püspök urunk ő excellentiája egyetértve az egyházmegyei igazgató-tanáccsal méltóztassék ns. Csikmegye Törvényhatóságával az alkudozás fonalát felvenni s a *somlyói praetoriális háznak nevelési célra leendő megszerzését érvényre juttatni*. Ha pedig ezen régi és a jobbak által táplált tervnek kivitele bármi nem remélt akadályba ütköznék: a testület megújította a externus ifjuság elszállásolása céljából építendő *közös lak* iránti indítványt, melynek gyakorlati kivitelére jelenleg a körülmények kedvezőbbek.

A fön említett javaslatból kifolyólag 1882-ben a megye közönsége erdélyi püspök ur ő exciáját szintén megkereste az iránt: hogy mint a kath. Status feje nem lenne-e hajlandó a szóban forgó praetoriális ház megvételeit eszközölni?

Erre nézve a róm. kath. Statusnak 1882. november 20-án tartott ülésében előterjesztetett, hogy a csiksomlyói megyeháznak tan- és nevelési célra való átvétele végett az előleges lépések megtettek ugyan, de végleges határozat még nem hozatott. Előterjesztetett továbbá, hogy tekintve a gymnasium különös viszonyait, a véleményező bizottság (melynek *Imets F. Jákó* igazgató is tagja volt) egy internátus felállítása céljából az ottani volt-megyeháznak megszerzését szükségesnek látja. Ennek következtében útasított az igazgató-tanács, hogy az ügyben a megkezdett eljárást folytatva, ügyeljenek oly concret eredményekhez jutni, hogy a jövő Statusgyűlés az előterjesztendők alapján érdemileg határozhasson.

1883. július 12-én a csiksomlyói iskolák pénzalapját kezelő püsp. nagy-bizotmány által *Imets F. Jákó* gymn. igazgató elnöklete alatt kiküldött szemlebizottság azon javaslatot terjesztette elő, hogy miután az ugynevezett Madarász-féle ház iskolai célokra nem alkalmas: a volt-praetoriális épület északi szárnyában ugy a föld-

szinten, mint az emeleten találtaknak üresen álló helyiségek, melyek alkalmasak lennének akár a normális iskola 3, akár a képezdei 3 osztály befogadására, — ha a püsp. bizottmány azokat a nemes megye közönségétől megnyerheti addig is, míg a volt-praetoriális épület jövőendő rendeltetése végkép eldöntenék.

Erre a püsp. bizottmány július 14-én tartott gyűlésében azt határozta, hogy három terem az elemi iskola részére ideiglenesen és bérmentesen adassék használatra; egyuttal utasította a püsp. bizottmány a pénzalap kezeléségét, hogy püspök ur ő excájánál egy alázatos feliratban kérelmezzen, miszerint az igazságügyi miniszteriumnál méltóztassék kieszközölni, hogy a törvényszéki börtön a csiksomlyói megyeházából költöztessék át Szeredába.

Erre a kegyes főpásztor mult. Lőnhart Ferencz püspök ur a lépéseket azonnal megtette. Ugyanis az erd. rk. Status igazgatótanácsa a főpásztor ur elnöklete alatt ez évi július 20-án tartott üléséből 1018 sz. a. azon átiratot intézte Csikmegye főispánjához mlt. Mikó Bálint urhoz, hogy a Statusgyűlés jóváhagyásának reményében és föltétele mellett a kérdéses megyeházért oly módon, hogy az minden teher és szolgálmány nélkül az erd. kath. Status tulajdonába áthocsáttassék, kész a volt-megyeházat megvenni; azonban nem a kérdéses 40.000 frton, hanem tekintettel arra, hogy a ház megvétele éppen Csikmegye fainak legközvetlenebb érdekeit fogja szolgálni, csak 10 000 forint vételárban.

Ezen ajánlatot a megye közönsége 1883. augusztus 29-én tartott közgyűlésében tárgyalván, azon czélból, hogy a csiksomlyói iskolák externus ifjúsága azon épületbe beszállásoltathassék és a cs.-somlyói annyira hátrányos szállásviszonyoknak vége vessék, elfogadta és a szerződés megállapítása iránt az alispánt utasította.

Ezen eredményről az igazgatótanács a Statusnak 1883. okt. 9—11 napjain tartott gyűlésére beterjesztett jelentésének VI. 8. pontja alatt jelentette, miszerint a csiksomlyói gymnasium viszonyai kedvező alakulásnak indultak. Azután a közte és Csikmegye között a volt-székház megvételére történt mozzanatokot előadván, előterjesztette azon javaslatot, hogy a Statusgyűlés Csikmegye székházának 10000 frton nevelési czélra való megvásárlását hagyja jóvá. A Statusgyűlés a javaslatot, okt. 10-ki ülésében tárgyalván, tekintettel azon körülményre, hogy a szállásviszonyok Csik-Somlyón roppant gyarlók és sok bajjal járnak, s kiváló tekintettel arra, hogy

az együttlakás természetéből kifolyólag a vallás-erkölcsi nevelésben az ifjúságot könnyebben lehet vezetni: elhatározta, hogy a csiksomlyói megyeházát 10000 frton megveszi, a vásár végleges megajztását püspök úr ö nmítségára és az igazgató tanácsra bízván.

Az igazgató tanácsnak az 1884. évi Statusgyűlés elé trjesztett jelentése szerint a csikmegyei ház átvétele még eddig azért nem történt meg, minthogy a börtönhelyiség ügyében a m. kir. igazságügyi ministeriummal folytatott tárgyalások még nem értek rég ohajtott befejezéshez.

Erre a Statusgyűlés szept. 23. tartott ülésében elhatározta, hogy miután a csiki megyeház teljes kiürítése a nyert felvilágosítás szerint csak 1885-ban remélhető, az igazgató tanács a már *átvehető részeket* vegye át és a lehetőségig ügyekezzen hasznosítani.

E szerződés föltételei a fennebbiek szerint mindkét részről megállapíttatván, annak tartalmából czélszerűnek látom a következőket idézni:

1. „Csikmegye közönsége 1884. évi 1286. számú határozata s a belügyminiszternek 1885. évi 10,026. számú helybenhagyó leirata alapján eladja 10,000 frtért a várdotfalvi 226. számú tjkvben 503. hrzi sz. a. foglalt 24 lakrészt, udvarral s 1 hold 869 négysz. öl területtel felvett csiksomlyói volt-praetorialis házat minden tartozékaival együtt az erd. róm. kath. ösztöndíj- és tanulmányi-alapnak következő föltételek mellett:

a) Csikmegye közönségét az említett ingatlan eladására nézve hozott határozatában a csiksomlyói tanuló-ifjúság elhelyezése, illetve ennek neveltetése körüli tanügyi érdekek vezették; miért is azon óhajtságának ad kifejezést, hogy a jelen szerződés tárgyát képező épület a csiksomlyói gymnasium künn szállásoló tanuló-ifjúságának beszállásolására használtassék;

b) ha az ifjúság elszállásolási igényeinek elég van téve, s rendelkezés alatt még helyiségek maradnának fenn, azok részint tantermek, részint tanári lakbelyiségekül szolgáljanak;

c) ha a gymn. ifjúság beszállásolása mellőztetnék, az esetben a b) pont alatti feltétel is elesvén, a csiksomlyói tanító-képezde ifjúsága s tanárai szállásoltassanak be és az intézet tantermei ide helyeztessenek át.

d) ha az a), b), c) alatti feltételeknek a kath. ösztöndíj- és tanulmányi alapok, illetve ezek felügyeletével megbízott hatóságok eleget nem tennének: Csikmegye fentartja magának az ált. ptkv. 1069. §-ában körülírt azon jogot, hogy a vásártárgyát képező ingatlanokat tartozékaival együtt a vételár visszaszolgáltatása mellett visszavásárolhassa, illetve visszaválthassa s a vásárló által tett építkezések bíroi becsértékben megtéríttessenek.

2. Az erd. róm. kath tanulmányi-alapok képviselősege az előbbi föltételeket elfogadja

3. A 10.000 frt a szerződés megerősítésétől kezdve 10 év alatt fizettetik.

4. A visszavásárlási jog eladó által 10 éven belül érvényesíthető, mi addig a telekkönyvbe is följegyeztetik.⁴¹⁾

V. Átalakítási és beosztási tervek.

Még a fennebbi szerződés formális kiállítása és mindenik fél részéről történt megerősítése előtt, 1885. január 27-ről 340. sz. a erdélyi püspök ur ő exciája az igazgató-tanácsnak ugyanezen hó 20-ról kelt megkeresvénye folytán felhívta *Imets F. Jákó* gymn. igazgatót, miszerint egyetértve *Madár Imre* csikmegyei főjegyzővel, — addig is, míg a csiksomlyói praetorialis háznak tényleges kiürítése az igazságügyministerium rendeletére bekövetkezik, — tegyen javaslatot a volt-székháznak a finővelde és tanítóképezde céljaira leendő berendezése iránt; s az átalakításra vonatkozó költség számítást is készítse el.

Ezen kéttagu küldöttség a magas leiratot úgy értelmezvén, hogy a volt-megyeház átalakítása, — lehetőleg az adott helyiségek megtartása mellett, — *mennél csekélyebb költséggel történjék*, a helyiségeket szám- és térmértékek szerint felvette és 1885. július 7-ről azon javaslatban állapodott meg, hogy *a) ha a tanítóképezde is a püspöki leirat értelmében a székházban lesz elhelyezendő: akkor ez az északnyugati szárny földszinti részében alkalmas helyiségeket nyerend; b) a délkeleti földszinti osztályban elhelyezhető lenne a főelemi iskola két osztálya, a 3-ik elemi osztály pedig a kapu melletti kettős termet nyerné; c) az emelet egész északnyugati osztályában elhelyezendő lenne a gymnasium; d) az épület egész délkeleti osztálya az ide átszállítandó finővelde birtokába jutna; e) a mostani gymnásiumi és finőveldei épület pedig az externus ifjúság collegiális elszállásolására lenne fordítandó.*

Azonban, *Madár Imre* az igazgató által formulázott ezen beosztási tervet, a megye közönsége által kitűzött czéllal, mely az adásvevési szerződés *b) c)* pontjaiban hangsúlyoztatik, teljesen megegyezőnek nem látván: a beosztási tervjavaslatot nem volt hajlandó aláírni.

⁴¹⁾ Ezen adásvevési szerződés 1886. június 12-én kötöttet meg. Aláírták az erd. rk. Status igazgatótanácsa részéről: *Br. Jósika Sámuel* alelnök és Szentkirályi Kálmán titár; Csikmegye részéről: *Becze Antal* alispán; *Ft. Lőnhart Ferenc* püspök ur ő exciája aláírta június 22; a közoktatásügyi ministerium november 2-án; a belügyi pedig november 6-án látta el a helybenhagyási záradékkal.

E miatt Imets F. Jákó igazgató július 17-én a Csik-Somlyón tartozkodó tanárokból enquettet hívott össze. melynek a főjegyzővel történt megállapodást előterjesztvén, a bizottság attól eltérőleg következő beosztási tervjavaslatot látott czélszerűnek: a) a tanítóképezde helyezettnek el a finőveldei épület alsó tractusában; b) a gymnasium a finőveldei és gymnasiumi épület emeletén, mely e czélból czélszerűen összevágatnék c) a finővelde alkalmas helységeket nyer a praetoriális épület északnyugati részében; d) az internatus pedig ugyanazon épület délkeleti szárnyában.

Önkényt értetik, hogy úgy a 2 tagu köldöttség, mint enquette is tervjavaslatát detaillirozta és a maga szempontjából indokolta is.

Ezen javaslatokat igazgató-tanár július 20-ról azon észrevétel mellett terjesztette fel püspök úr ő exciájához, miszerint ő nem látja paedagogiai szempontból czélszerűnek, hogy a tanítóképezde a finőveldével és a többi internatussal egy föld alá jusson. Ezen felfogás vezette a szakbizottságot is fennebbi és az előbbtől eltérő javaslatának megtételében.

Mínthogy egyfelől ezen javaslatok eltérők valának; másfelől pedig ezen fontos munkálat terve szakszerűleg volt megállapítandó:

1885. decz. 1-ről 4086. sz. alatt Lőnhart Ferencz püspök ur ő nmlga az igazgató-tanácsnak ugyanez évi november 20-án történt megállapodása nyomán a püspöki bizottmányhoz intézett magas leiratában kijelenti, hogy a csikmegyei praetoriális háznak tanügyi célokra felhasználása kérdéséhez érdemlegesen addig nem szólhat, míg előtte nem fekszik: a) egy bár vázlatos helyrajza a kérdésben forgó épületnek; b) mindhárom épületnek (praetorium, gymnasium és seminarium) teljes tervrajza, nemcsak a földszintről és emeletről, hanem a keresztmetszeteiről is; c) nemkülönbön hasonló tervrajza a praeparandia jelenlegi helységeinek is. Együttal azon kérdést teszi fel: nem tartaná-e a csiksomlyói bizottság lehetőnek, hogy a gymnasium és finővelde foglalja el a praetoriumot, a mostani gymnasiumi épület legyen a praeparandia és elemi iskola tanhelységeinek szentelve; a mostani seminarium pedig alakittassák át internatussá a praeparandiai növendékek számára?¹⁾

E magas leirat következtében a püsp. bizottmány 1886. január 26-án tartott üléséből Mikó Bálint főispán ur elnöklete alatt

¹⁾ A magas leirat a g y m n. internatusra nem reflectált.

egy 7 tagu bizottságot azon utasítással küldött ki, miszerint a leiratban foglalt műszaki munkálatokat és tervrajzokat a megyei államépítészeti hivatal által elkészíttetvén és a csiksomlyói szakbizottságtól a leiratban kitüntetett kérdésekre nyilatkozatot vévén be: azok alapján készítsen *tűzetes véleményt* a praetoriális házának tanügyi czélokra miként leendő felhasználása kérdésében.

Ez évi márczius 2-ről 785 sz. a. püspök ur ő exciája a gymn. igazgatóságot felszólítja, hogy a helyi viszonyokkal számot vetve, terjesztszen be tervezetet és részletes költségvetést arra nézve, hogy a gymn. helyiségben, vagy esetleg azon kívül is mi módon volna alkalmas téli tornahelyiség előállítható és berendezhető? Erre a gymn. igazgató ápril 26-ról oly értelemben irt fel, hogy a kiadott magas rendeletet, miután az nagymérvű combinatiót és szakmunkát involvál, közölte azon szűkebb bizottsággal, melyet a püsp. bizottmány a volt-székház mikénti felhasználása céljából terv- és javaslattétel végett kiküldött.

Ezen szűkebb bizottság is átlátva, hogy a *téli torna* helyisége és berendezése, mint teljesen homogén tárgy, a bizottság munkálátánál combinatioba veendő: ápril 10-én tartott ülésében megtárgyalta gymn. igazgatót, hogy a püspöki leiratot másolatban az építészeti hivatal főnökének, Hám Ignác mérnöknek adja ki, kit a bizottság az ide vonatkozó műszaki munkálatok elvégzésével megbízott vala.

Ezekből kifolyólag Imets F. Jákó igazgató a fennebbi leiratot, valamint a mult évi juliusi előleges munkálatokat is nevezett építészeti hivatalhoz felhasználás végett áttette.

A püspöki bizottmánynak november 17-én tartott ülésében az államépítészeti hivatal részéről a csiksomlyói székház átalakítása tervével megbízott Löwinger Miksa segédmérnök kétágu tervrajzot és javaslatot terjesztett be: *a)* a finövelde és internatus helyeztessék el a praetoriumban; — a praeparandia internatusával együtt és a gymn. tantermek jöjjenek a jelenlegi gymnásium és seminárium épületébe; vagy *b)* a gymnásium és az internatus helyeztessék el a praetoriumban; a finövelde maradjon továbbra is a jeleni seminariumban; a gymnásium épületbe pedig teljesen elhelyezhető a praeparandia.

A püspöki bizottmány a tervezetet előadó mérnöknek azon kijelentéssel adta vissza, hogy helyi viszonyaink figyelembe véte-

lével a terv olyképen lesz készítendő, hogy a tanítóképezdei ifjúság a gymn. ifjúságtól *teljesen elkülönítessék*; azaz: a gymn. internatus és finővelde az egyik épületben, a másik épületben pedig a gymnásium tanhelyiségei és a praeparandia helyeztessék el internatusával együtt.

Ezen utasításhoz képest az államépítészeti hivatal 1887. febr. 15-ről 1037. sz. a. a csiksomlyói volt-székház és iskolai épületek átalakítási tervrajzát a hozzátartozó műszaki munkálatokkal, úgy-mint: előméret,- árelemzés- és költségvetéssel együtt Mikó Bálint főispán és püspöki bizottmányi elnök úrhoz beterjesztvén a püspöki bizottmány márcz. 1-ső napján a somlyói épületek átalakítására vonatkozó jegyzőkönyve során javaslatba hozta azt is, hogy mielőtt az átalakítási munkálatok megkezdődnének, nemcsak a beosztásnak paedagogiai, didactikai és hygienikus szempontból való megvizsgálására,— melyre a mérnöki munkálat kellő figyelmet nem fordíthatott,— hanem magának a műszaki munkálatnak a helyszínén való felülvizsgálása tekintetéből is küldessék ki egy vegyes szakbizottság; annál is inkább pedig, minthogy a mérnöki munkálat több momentumot hagyott figyelmen kívül, melyre az igazgató és érdekeltek sülyt fektetnek.

Az előzményekből kifolyólag 1887. június 20. dr Szamosi János tud. egyetemi rector és dr Finály Henrik egyetemi tanár és igazgató tanácsosok Csik-Somlyón megjelentek, hogy az itteni tan és nevelőintézeti épületek combinativ beosztására és átalakítására vonatkozó tervekre nézve a helyszínén közvetlen informatiót szerezzenek és ezen fontos vállalat alapját személyesen előkészítsék. E végből a következő napon az épületeket és azoknak helyiségeit megsejmlélvén: a június 22-ikén tartott értekezletben Mikó Bálint főispán és gymn. világi gondnok, Becze Antal alispán és az iskolai alapot kezelő püsp. bizottmány elnökei, Bodó Alajos esperes-plebános és gymn. püspöki biztos, a 3 tanintézet igazgatói s több érdeklődő tanár jelenlétében Löwinger Miksa működő mérnök előadása mellett megállapították azon tervezetet, melyszerint a mondott épületek átalakítása sokkal nagyobb mérvűvé vált, mint a miképpén az az adott viszonyok szem előtt tartásával az addigi tervezetekben javasolva volt.

Elhatározottatott ugyanis, hogy a semináriumi rész 13 me-

ternyi hosszúságban kitóldatik; a praetoriális déli része pedig, hol a börtönhelyiségek voltak, merőben át fog alakíttatni.

Örvendettünk a status-igazgatótanácsos urak felfogásának és liberalitásának, melyszerint ez ügyet szélesebb alapra fektették. De miután információikat leginkább az előadó mérnök nézeteire basirozták: e sorok írója előre tartott attól, hogy az ujonnan módosítandó tervezetben nem lesz az *épületek helyzete és adott viszonyai által indicált paedagogiai és didaktikai szempontoknak* mindenben elég téve. Nem akarom előre jelzeni, hogy a jövő és a vállalat keresztülvitele gymn. igazgató ezen aggodalmait nagy mértékben igazolta.

Miképpen lett ezen átalakítási és beosztási terv részleteiben megállapítva: kitűnik az Igazgató-tanácsnak alábbi jelentéséből, melyet a Statusnak 1887. okt. 10. és 11. napján tartott gyűléséhez az évi jelentés 18. pontja alatt beterjesztett, a mint következik:

„Az erdélyi róm. kath. tanulmányi- és ösztöndíj-alap számára megvásárolt csikmegyei praetoriális háznak a vásárló alapokra való tőkönnyi bekebelezése megtörténvén, 10,000 frt vételár évi 1000 frtos törlesztési részletekben a két tulajdonos alapból egyenlő arányban Csikmegye alispánja kezéhez, de a csikmegyei pénztár javára kiutaltatott és az épület Imets F. Jákó gymnasiumi és főnevelői igazgató s Glósz Miksa gymn. tanár, mint kiküldött biztosok által a Status nevében szabályszerű jegyzőkönyv fölvétele mellett Csikmegyétől át is vétetett.¹⁾

Egyik igen fontos feladatunk közé soroztuk ezen már a Status tényleges birtokában levő épületnek tan- és nevelési célokra berendezését és ezzel kapcsolatban a csiksomlyói többi tanintézeteknek is célszerű elhelyezését.

Ezen célunknak minél tökéletesebb elérése szempontjából dr. Finály Henrik és dr. Szamosi János egyetemi tanárokat s igazgató tanácsunk tagjait felkértük, hogy szíveskedjenek a helyszínére kiszállani s a nagy bizottság által korábban ezen átalakításra és berendezésre vonatkozólag tett javaslatot alapul véve, *tüzetes tervet* készíteni s kimerítő jelentést tenni az egész ügyre nézve.

Igazgató-tanácsunk ezen tagjai ki is szálltak a helyszínére,

¹⁾ Az átvételről alább külön leendő szó.

s a teendő intézkedésekre nézve szakszerűen kidolgozott jelentést terjesztettek be igazgató-tanácsunk elé.

Ezen jelentés előbb a tanügyi bizottságban, majd annak véleményes jelentésével együtt f. évi július 13-án tartott ülésünkben tárgyalás alá vétetvén, *kimondatott, hogy az előterjesztett javaslatok mindenképpen elfogadtnak.*

Ezek szerint :

A csiksomlyói bizottságtól tervezett elhelyezése az intézetnek nemcsak minden tekintetben helyes és célszerű, hanem az adott viszonyok között az egyedül helyes lévén, e szerint a praetorialis épületbe elhelyeztetnék a finövelde és internatus és az igazgatónak, mint regensnek, a subregensnek és egy felügyelő-tanárnak lakásai, az élelmező konyhája és a többi szükséges mellékhelyiségek, végre a téli torna-helyiség is.

A mostani finöveldebe a gymnasium, a mostani gymnasiumba a praeparandia benlakással együtt helyeztetnék, s a mostani praeparandia elemi iskolává alakíttatnék át. A javaslat alapján a berendezés részletei következőleg állapíttattak meg.¹⁾

a) *A praetoriális épület.* Az (északnyugati rész) földszinti 1., 2., 3. sz. alatti szoba a megfelelő pinczereszekkel a közfalak és boltívek kivetésével és a szükséges megerősítéssel átalakíttatnak tornateremmé.

A délkeleti szárny börtönczelláinak összes közfalai kivételnek, mert azoknak meghagyása mellett az épület legszebb és legegészségesebb része merőben hasznavehetetlen. Az így kivett falak után kapunk a szükséges folyósón kívül dormitoriumot, mely két részre osztva, a convictus összes (?) tagjai számára elegendő s ennek megfelelőleg a földszinten nyert s két részre osztott terület a convictorok tanuló szobáikul jelöltetnek ki.

Az ezen szárnyban lévő szükségtelen melléklépcső lebontatik s az így nyert egy-egy szoba vendégszobákul, esetleg a felügyelő lakoszobáikul használtatnak fel.

Földszinten a (délkeleti szögleten fekvő) 21., 22. sz. szobából lesz ebédlő; (mellette a kapu felé) a 20. sz. konyha és a 19. sz. az élelmező szobája; (a bejáró melletti 2 szoba) 18., 16. sz. a sub-

¹⁾ Tervrajz hiányában a jelentésnek szövegébe zárjel közé helyszinrajzi magyarázatokat szurttam be.

regens lakása; (mellette a folyósóba nyíló első helyiség) 17. sz. a csiki tanulmányi alap pénz- és levéltára; a 18. sz. kamara; (a subregenssel szemben az észak-keleti szárnyban) a 12. és 14. sz. a kapus és szolga lakása. A (további) 5, 6, 7, 8, 10, 11 és 13. számú helyiségek hálósobák 60—65 ifjunak.¹⁾ A (szárnybani egyetlen szoba) 9 sz. egy VIII. oszt. megbízható tanulónak, mint felügyelőnek, szobája.²⁾ Az emeleti (délkeleti szögleten összevágott) 51, 52. sz. szoba 35—40 tanuló részére hálóterem. (Ezek mellett észak felé) a 46, 48, 49, 50. sz. szobák egy a folyósóból készitendő kis előszobával, a regens lakása.³⁾ A kapu feletti nagy terem 45. sz. az internatusbeliek tanterme; 43. sz. az internatusbeli ifjak ebédlője⁴⁾. Az (északkeleti szárnyban 3 szoba) 33, 34, 35. sz. tanulószobák ugyanazok számára.⁵⁾ A (szögleten 2 szoba) 37., 38. sz. (infirmaria.⁶⁾ Az (északkeleti szárnyban 4 szoba) 40, 41, 42, 44. sz. lakás és konyha az internatusi felügyelő-tanár számára.⁷⁾

A praetorialis épületben a jelzettekén kívül még jelentékenyebb átalakítás tétetik a délkeleti szeglet 21, 22. esetleg 19, 20. és az 51, 52. sz. szobáinál. Az egész fedélszék gondosan átvizsgáltatik, mivel nemcsak számos szarufa, de még sok kötögerenda is rothadt. A megrongált cserepezés szintén kijavittatik.

Az egész épületbe új ablakok tétetnek, a javítást igénylő ajtók, szobapadozatok és záruk kijavittatnak. Az udvarban lévő falalkotmányok és színek legnagyobb részben feleslegesek és tarthatatlan állapotúak lévén, eltávolittatnak, a többiek pedig a nyerendő anyagból kijavittatnak; a kőfalkerítés szintén kijavittatik.

b) A *mostani praeparandia*. Az (északfelőli) 1. sz. szobában a taneszközök helyeztetnek el s ez jelöltetik ki a tanítók tanácskozási és váró szobájául. A többi három (2, 3, 4. sz.) tantermekké alakittatnak át az elemi iskola számára.

¹⁾ Ezekből tényleg — miként e beosztási módozatokat az építettő-bizottság indokolta és a kolozsvári fölülvizsgáló urak helybenhagyták hálószo-
ba 2, internatusi ebédlő 3, kóroda, a szögleten, 2. ²⁾ Kéménye nem lévén, szertárnak
jelöltetett ki. ³⁾ Tényleg a 3 kisebb hálószo-
ba, a nagyobb a fizetéses ifjak tan-
terme. ⁴⁾ Most az internatusbeliek egyik hálóterme. ⁵⁾ Egyik az internatusbe-
liek számára hálószo-
ba, a másik 2 az igazgató lakosztályához tartozik. ⁶⁾ Az
igazgató lakása ⁷⁾ Itt tényleg 3 szoba van; 2, internatusi hálószo-
ba, 1 a fel-
ügyelő tanár lakása, 1 segédfelügyelői szoba.

Ezen épületben a nedvesség ellen már tervbe vett munkálatok végrehajthatnak. Az épületre kellő vízvezető csatorna tétetik. A padozat kijáratatik, illetve, a hol szükséges, megújítatik; a kályhák és ablakok kicseréltetnek. A szükségsszék átalakíttatik, s eshetőleg alkalmasabb helyre áthelyeztetik.

c) *A mostani gymnasium.* (Földszint északfelől) az 1 és 2. sz. szobák hálótermek lesznek¹⁾; a (következő 2 terem) 3, 4. sz. a felügyelő-tanár lakása;²⁾ a 9. 10. 12. sz. (az emeleten) tantermek; 11. sz. tanuló-szoba; a 13. sz. (mellette) gyűjteménytár; a következő 14. sz. rajz- és zeneterem. Itt is az ablakok helyett újak tétetnek, hogy a szobák több világosságot nyerjenek.

d) *A mostani finővelde.* A mostani finővelde gymnasiumi czélokra elégtelen. Azon czélból, hogy benne a gymnasium a törvénynek megfelelően helyeztessék el, az épület kibővítették oly módon, hogy délkeleti végén 12—14 méternyire kinyújtván, a mostani konyhák lebontása után földszinten és emeleten is négy—négy helyiség nyeressék.

Az elhelyezés következő: (földszint a portától északra fekvő) 5 és 5^a sz. szobákból lesz az I. oszt. tanterme.⁴⁾ További tantermek (földszint) 6, 7, 7^a., 8; (az emeleten) 17, 18, 19. sz. szobák; (továbbá földszint a délfelől) 8^a sz. szobába helyeztetik el a term. rajzi gyűjtemény. A hozzá építendő részben lesz egy tanterem a term. tudományi órák számára, a természettani gyűjteménytár és egy szoba s konyha a szolgának⁶⁾. A 20. sz. (az emeleten délfelé a negyedik terem) rajzterem⁶⁾; a 15. sz. tanári könyvtár, a 15^a sz. a tanárok szobája, (ezek előtt délre) a 16. sz. kis előszoba.⁷⁾ (Az emelet déli részén fekvő ötödik⁸⁾ 21. sz. szoba beolvad a hozzáépítendő részbe, melyben az igazgató irodája és levéltár helyeztetik el; s a harmadik szoba, mely tágos és világos lesz,⁹⁾ tantermül használtatik fel a földszinti sötét termek valamelyike helyett, melybe az ifjúsági könyvtár helyeztetik be.

Ezen épületben az ablakok mind újakkal cserélendőek ki, szük-

¹⁾ Tényleg praeparandiai tantermek. ²⁾ Csak az egyik; a 3-ik szintén osztályterem. ³⁾ Ezen szobák a közbeeső 4. sz. szobával együtt (kettő-kettő összevágva) képeznek 2 nagy tanuló- és háló-termet. ⁴⁾ Tényleg a gymn. szolga lakása.

⁵⁾ Ezen utóbbi helyiségek az előbbi termekbe bejáratul, illetve természettudományi laboratóriumul fognak czélszerűbben használtatni. ⁶⁾ Jelenleg a VIII. osztály helyisége és vizsgáló-terem. ⁷⁾ Kölesönkönyvtár. ⁸⁾ Ifjúsági könyvtár. ⁹⁾ Ezen nagyobb helyiség jelenleg rajz- és gyűlés-teremül szolgál.

ség lévén a tantermek világossága érdekében nagy üvegtáblájú ablakokra. A rossz padozat kiújztatik. A czélszerűtlen kályhák helyett újak állíttatnak be.

Végül, úgy a gymnasiumi, mint a seminariumi épületeknél a szükségszékek ujjaalakíttatnak a következőleg: A pöczegödrök egy-egy méternyire az épülettől kellő áthatlan falazattal újra építtetnek, a régiek kitakaríttatnak és betöltetnek, a falazat asphaltesz és czementtel bevonatik; a helyiség, úgy az emeleten, mint a földszinten kettős ajtókkal záratik el és szellőzés céljából kellő ablakokkal láttatik el. —

A berendezés ily módon elfogadtatván, de az átalakítási költségvetés az idő rövidsége miatt akkor el nem készülhetvén, utólagosan felkértük mélt. Mikó Bálint főispán, igazgató-tanácsos és világi gondnok urat, hogy a jelzett átalakítások *keresztülvitelére szükséges terveket és költségvetéseket Löwinger Miksa mérnökkel készíttesse meg* és terjessze fel.

Mínthogy a csiksomlyói rk. tanintézetek ezen tervszellett a kor igényeinek s a tan- és nevelésügyi kívánalmaknak megfelelő módon lesznek nézetünk szerint elhelyezve: méltóztassék ezen javaslatot elfogadni s annak keresztülvitelére igazgató-tanácsunkat felhatalmazni. Mínthogy továbbá az átalakításokra az eddig hozzávetőlegesen tett számítás szerint — költségvetés még nem állván előttünk — mintegy 16,000 forint kívántatik, méltóztassék a statusgyűlés felhatalmazni arra is, hogy ezen összeget valamelyik alaphól kölcsön vehesse s a tanulmányi és ösztöndíj-alaphól meghatározott évi részletekben 5 %-os kamattal együtt visszafizetthesse“.

A Statusgyűlés okt. 11-én tartott ülésében ezen jelentést az előkészítő bizottság véleménye nyomán tudomásul vette.

VI. A volt-székház átvétele.

1887. ápril 23-án a képezdei tanulóknak bérelt lakásukból ki kellvén költözniök: hogy az utcán ne maradjanak, Imets F. Jákó gymn. igazgató közbejöttével bevonultak a volt-székház azon helyiségeibe, melyekben a börtönfelügyelő lakott. A praetoriálisnak nevezett helyiségeit a megye megbízottjai május 12-én a gymn. igazgatónak tényleg átadták, benne maradván az épület északi szárnyában továbbra is a megyei erdőhivatal.

Erről igazgató következő napon püspök úr ő excájának

jelentette, miszerint a volt-székházat megbízás nélkül nem volt bátor átvenni; azonban, minthogy már a normális iskola 3 osztálya és a téli torna is tényleg a praetoriumban van elhelyezve: 14 képezdei tanuló is oda behelyeztetett. Minthogy továbbá a praetoralis ablakai, fűtői, zárai s más fölszerelvényei veszendőben vannak és a melléképületek nagyobbbrésze összeomlott: kérte ő excáját, méltóztatnék gondoskodni, a praetoriálisnak és tartozandóságainak leltárszerinti átadása iránt, esetleg Glósz Miksa gymn. tanár kezébe, ki az épületben lakik.

Erre Lönhart Ferencz püspök ur ő excájának junius hó 21-ről 2088. sz. a. kelt intézkedése alapján a Csikmegye tulajdonát képezett székház tartozandóságaival együtt július 4-én Lárencz Albert és Baló János megyei megbízottak által leltár mellett átadatott Imets F. Jákó igazgatónak és Glósz Miksa gymn. tanárnak.

Ezen actus következtében ugyanezen hó 8-ról gymn. igazgató a végből irt át a megye alispánjához, hogy, ha a megyei erdőhivatal a székházból átköltöztethető lenne: czélszerűnek látszik a volt-praetorium lakályosabb helyiségeibe már a jövő 1887⁷/₈. tanévre tanulókat szállásolni be. Ugyane tárgyban július 14-ről javaslatot terjesztett fel igazgató püspök úr ő excájához és a beszállásolás módzatait is fejtegette.

Ezen fölterjesztésre a maga idejében intézkedés nem történvén, minthogy a megyei erdőhivatalnak Csik-Szeredába leendő költöztetése sem volt a nyári szünidő alatt megejthető: a praetoralisba a mondott tanévre csak úgy lehetett néhány tanulót beköltöztetni, hogy egy magán-ember, ki ottan szállást bérelt, vállalkozott azoknak ellátására, Glósz Miksa tanár felügyelete alatt. Ez volt a későbbi internatusnak z s e n g é j e.

1888. tavaszán az átalakítási munkálatok megkezdendők lévén, minthogy a vállalkozó már ápril elejétől fogva a praetoralisba bement, annak udvarát matériálékkal megrakta, az épület ajtait és ablakait leszedte, az alsó folyósók kövezetét feltépte stb, *mielőtt az épületet és járandóságait igazgatótól leltár mellett átvette volna*: ennél fogva igazgató nem vállalhatott többé felelősséget az épületnek szerelvényei tárgyában. Ezen körülményre ápril 22-én, midőn az épület vállalkozónak a helyszínen átadatott, igazgató az építető-bizottságnak figyelmét felhívta vala.

Az építető-bizottság máj. 15-én a praetoralis épület fölszerelvényeinek a vállalkozó által előleges átvétel nélkül történt szét-

hordása kérdését tárgyalván, jegyzőkönyvileg kijelentette, hogy az azok iránti felelősség az építtető bizottságot nem terheli, hanem a kulcsokat kezelt hivatalos közegeket; de felelős marad a szóban forgó butorok iránt a vállalkozó is.

Ez évi nov. 20. igazgató az építkezés után fenmaradt tárgyakat hites emberek közbejövetele mellett sortírozván és leltározatván, felkérte főispán ur ő mltságát, mint az építtető-bizottság elnökét, hogy ezeknek értékesítése céljából egy árvereztető bizottságot a helyszínére kiküldeni sziveskedjék.

Ezen bizottság az előintézkedések megtétele után az árverezést ismételt ízben is megkísértvén, az csak csekély részben sikerült; mihez képest főispán ur az igazgató-tanácsnak 2188. számú átíratára kapcsán decz. 7-ről felkérte az államépítészeti hivatal főnökét egy újból történendő árverezés fogantatására azon megjegyzéssel, hogy úgy az intézetek céljaira később is alkalomszerűen felhasználható, mint más el nem árusíthatott tárgyak újabb leltárba foglaltatván, igazgató felügyelete alatt a padláson helyeztessenek el. Az újabb árverezés napjával decz. 19-ike kitűzetvén és kihirdettetvén, miután senki árverező nem jelentkezett: az egyes tárgyak megvizsgáltattak, becsértékek meghatározottat és az ennek nyomán készült leltár mellett a főispán urnak 603. sz. a. átíratára értelmében további rendeletig igazgató ellenőrzésére bizattak s az eredményről az igazgató-tanács is értesítettett; mire 1889. január 21-ről 42. sz. a. az igazgató-tanács Imets F. Jákó gymn. igazgatót ítasította, hogy a még el nem adott tárgyakat is alkalomadtán, esetleg szabad kézből is értékesíteni iparkodjék.

VII. Az átalakítási munkálatok.

1888. márcz. 3-áról 358 sz. a. az igazgató-tanács a csik-megyei volt-székháznak tan- és nevelési célokra leendő átalakításával kapcsolatos munkálatok keresztülvitelére és ellenőrzésére Mikó Bálint főispán úr elnöklete alatt Madár Imre megyei főjegyzőt és Imets F. Jákó t. főesperes, gymn. igazgatót küldötte ki, „hogy ezen igen fontos culturalis ügynek a Status érdekében is ohajtott sikeres elintézését elősegítsék.”

A sokszor említett munkálatoknak vállalati úton való biztosítása céljából az említett építtető-bizottság a versenytárgyalást márczius 31-én tartotta meg, mikor is ezen vállalat

gyergyószentmiklósi Lengyel Gergelynek, mint legjutányosabban vállalkozónak adatott ki.

Az építető-bizottság a helyszínén az épületeket, mint említve volt, ápril 22 én adta át a vállalkozónak, ki azokat köteles volt szerződésileg ez évi szeptember 1-én lakhatókészen rendelkezésre bocsátani.

Gymn. igazgatót nem kis mértékben lepte meg azon terv, melynek keresztül-kivitelével azon bizottság volt megbízva, melynek ő is egyik tagja vala. Csak most volt alkalmja ezen terv részleteivel közelebbről foglalkozni. Minthogy pedig a terv némely részeit maga részéről helyeselni nem tudta és nem tudott belenyugodni abba, hogy századokra szóló épületek átalakítása egy pár heti vagy akár havi időnyerés kedvéért sietve vitessék keresztül: még ápril 22-ről a következő módosítást adta be a bizottság elnökéhez „Tekintettel arra, hogy a volt-praetorialis épület délkeleti szögletének földszintjén, az épület déli bütiijére és hátsó udvarra nyílólag, a konyha és ételmező szállása sokkal czélszerűbben lenne elhelyezhető, mint az épület derekába eső helyiségekben; tekintettel arra, hogy ezen módosítás mellett a konyha és annak személyzete az intézeti ifjúságtól elzárható lesz, — mely körülmény egy nevelő házban figyelmen kívül nem hagyható; tekintettel arra, hogy ugyanezen délkeleti szögletnek emeleti helyiségében míg az igazgató is napos szobát nyerne, addig az ő számára mellette kijelölt 4 szobában más czélokra, nevezetesen nyugtermeknek, több tért lehet nyerni; tekintettel végül arra, hogy ezen tervi módosításnál csakis a tervnek könnyű átalakítása, de munka- és költségtöbblet nem forog fenn: méltóztassék ezen módosítási javaslatot a munka-átadási jegyzőkönyvbe indokaival együtt felvételni és az igazgató-tanácsnál fogatatosítás végett ajánlani.“

Az építető-bizottság többi tagjai, — minthogy a bizottság azon célból küldetett ki, hogy a közlött terv szigorú kivitele fölött ellenőrködjék, nem pedig, hogy abban módosításokat eszközöljön, — az Imets igazgató módosításához nem voltak hajlandók hozzájárulni.

Ennél fogva a beadott módosítást az igazgató-tanács május 29-ről kelt leiratával, *minthogy annak elfogadása az eredetileg elfogadott terv módosítását vonná maga után*, nem vehette figyelembe.

Erre igazgató június 1-ről terjedelmes iratban volt kénytelen nyilvánítani, hogy mint az építettő-bizottság egyik tagja magáról minden felelősséget elhárít azon eshetőségek tárgyában, melyek a *terv szigorú fogantatása* révén előbb utóbb be fognak következni. Jelentette egyuttal, hogy a finövelde déli végén történt új építkezésnél beállható bajokat megelőzendő, a bizottság és igazgató-tanács jóváhagyása reményében maga utasította a vállalkozót, hogy az iskolaszolga konyhájából az udvarra ajtót nyisson; s hogy az épület bütűjére tervezett földszinti és emeleti termek nyugatra nyíló 3—3 ablakai közül az egyiket az épület délre néző bütűjére át helyezze. Ezen módosítást követelte ugyanis az épület homlokzatán levő ablak-sorok symmetriája és követelte a muzeum physicum rendeltetése is, melyből különben a napfény délutáni 1 órakorig ki lett volna zárva. A emeleten hasonlólag két ablakot a bütűre helyezettett át a terem nagysága és a földszinttel való symmetria végett. U. i. az eredeti tervben az emeletes nagyépület *déli nap által világított bütűjére egyes-egyedül egy ablak terveztetett vala*; holott az intézeti egész nagy symmetrikus épület északi bütűjét 4 kellemes kinézésű ablak diszesíti.

Eközben május 30-ról az igazgató-tanács felhatalmazást adott az építettő-bizottságnak arra, hogy oly esetekben, midőn technikai szempontból merül fel némi változtatás szüksége, maga a bizottság adhasson engedélyt a vállalkozónak; de az elfogadott beosztási és belső elhelyezési programm megváltoztatását magának kell fentartania.

A csiksomlyói intézetek sorsára nézve mindig főfontosságú marad, hogy ezen vállalat minő szerencsével vitetett keresztül, vagyis a kitűzött nevelési és tanczéloknak mennyire fog az megfelelni! Igazgató ebbeli aggodalmait maga Lönhart Ferencz főpásztor ur ő excája is május 23-án tett helyszíni szemléje alkalmával figyelemre méltóknak találta; de e tárgyba, mely mint már eldöntött és kiviteli ügy az igazgató-tanács kezén állott, többé nem akart beleszólni.

Elischer József tanker. főigazgató jul. 16. ugyancsak a helyszínén tett vizsgálódásai alapján szintén osztotta gymn. igazgatónak észrevételeit s az ügy érdekében ugyan e napról 567. sz. a. figyelmébe ajánlotta az igazgató-tanácsnak, hogy a

foganatosítás alatt levő építkezési terv nem minden részben van elegendőképen átgondolva. Ugyanis 1) a praetoralis házban készülő téli tornahelyiség igen szűkre vanszabva; 2) az 50 semináristának szánt nappali s még inkább hálósobák nem elegendők; 3) a konyha elhelyezése oly szerencsétlen, hogy lehetetlenné tesz minden ellenőrzést az ifjuság- és konyha cselelőség közt; 4) a délkeleti szögletre tervezett ebédlő és hálóterem veszélyeztetik az épület szoliditását; 5) az igazgatónak szánt szobák részint szerencsétlen alakjuk, részint sötét voltuknál fogva lakhatatlanok lesznek; 6) a subregens lakása a nagykapu alatt az ifjuságtól izolálva lévén, paedagogiai szempontból nem helyeselheto: 7) a seminariumhoz tett új toldalékban egy helyiségnek sincs saját bejárása.

Az igazgató-tanács junius 2-ről utólagosan jóváhagyta a finővelde déli részén Imets F. Jákó igazgató és bizottsági tag által tett intézkedést azon hozzáadással, hogy hasonló egyoldalú eljárás többé elő ne forduljon; helybenhagyta azt is, hogy a testgyakorlati terem felett 3 szoba helyett kettő építtessék, és hogy a födélzetre 4 fedélablak alkalmaztassék.

Julius 7-én Pap Domokos az építést ellenőrző kir. mérnök a vállalkozóval a finővelde helyiségeiben megjelenvén, azt kívánták, hogy az előljárásság és élelmező kiköltözzenek. Erre igazgató jelentette az építettő-bizottság elnökének, hogy miután lakható, vagy akár csak ablak- és ajtóval elzárható helyiségek, melyekbe átköltözni lehetne, rendelkezésre nem állanak, utasítsa a vállalkozót más helyiségek elkészítésére, mielőtt a kiköltözést követelnék; egyszersmind méltóztassék a *seminariumi közfalak lebontását* és azon szép termeknek, melyek a gymnasium paedagogiai és tanczéljainak jelen alakjukban minden további költsékezés nélkül kitünőleg megfelelnének, összeontását a július 4-én megbeszélelt fontos indokokból *felsőbb elhatározásig betiltani*. Gymn. igazgató ezen indítványát is körülményes és az adott viszonyokhoz képest elutasíthatlan indokokkal támogatta.

Jul. 12-ről a kiköltözésre nézve azt is jelentette igazgató, hogy ami tőle csak lehetséges volt, megtette, a helyiségek kiürítését nagyrészt foganatosította; de ez a gymnasiumban a muzeum physicum és a seminariumi részben a tanári könyvtár helyiségére

nézve absolute lehetetlen. Kéri, vállalkozót útasítani, hogy az átköltözésre kijelölt helyiségeket legalább ajtókkal és ablakokkal mielőbb szerelje fel.

Az igazgató-tanács július 14-ről az építető-bizottság július 2-iki jegyzőkönyvére válaszul a tanker. főigazgató által tett észrevételek folytán némely változtatásokat elfogadott; de a téli torna bővítése nehézségekbe ütközik; azonban, ha a gyakorlat a változtatás szükségét bizonyítaná be, a bővítés a bizottság által javasolt módozattal később is eszközölhető lesz. A konyha előtti folyósó elzárandó, az udvar felé ajtó nyitandó, a toldaléképületben külön bejárat készitendő; végre minthogy ezen építkezéseknél az eredeti programtól lényegileg eltérni nem kíván, Imets F. Jákó előterjesztésének mellőzésével elrendelte a seminariumi épületek szobái közötti falak lebontását.

Augusztus 10. gymn. igazgató indokoló és a dolgokat szabatosan körülíró 40 pont alatt felvette és elősorolta azon munkákat, melyek a mérnöki munkában elő nem fordulnak; de melyek a csiksomlyói kettős új növelében, iskolákban és azok körül *pótlólag teljesítendőek* lesznek. S felhívja Lengyel Gergely vállalkozót azokra nézve, mielőbb egy részletes költségvetés elkészítésére, hogy az felülvizsgáltatván, a főtanhatósághoz azonnal felterjeszthető legyen annál is inkább, mivel a felsorolt munkák között igen sok van olyan, melyeknek végrehajtása előtt a tanév megkezdéséről szó sem lehet. A vállalkozó ezt aug. 15-én azon válaszszal küldötte vissza, hogy a még hátralévő vállalati munkákkal annyira el van foglalva, hogy a kívánt költségvetés elkészítésére időt szakítani nem tud. Ily helyzetben igazgató aug. 17-én a munkálatok jegyzékét Mikó Bálint ö mltgához, mint építető-bizottsági elnök és gymn. gondnok urhoz azon kérelemmel terjesztette be: méltóztatnék gondoskodni, hogy legalább a *legsürgősebb természetű* részekre nézve a sütőház, iskolai padok beállítása, pöczegödrök nyílása, elemi iskolai árnyékszék, úrszékek lejjebb szállítása, az ebédlő mestergerendája alá egy cserefaoszlop felállítása stb. költségvetés készítettessék s fensőbb jóváhagyás reményében a legsürgősebben végzendők munkába adassanak.¹⁾

¹⁾ Itt megjegyezhetem, hogy ezen munkálatok közül ugyancsak felsőbb jóváhagyás reményében igazgató által a következő munkálatok hajtattak végre:

Október 22-ről gymnasiumi igazgató az építettő-bizottság elnökéhez átírt, hogy miután a tél beütött és az ablakok jó részét zárni nem lehet; miután a vállalkozó által emelt henger-kémények, minthogy azok az építettő mérnök úr beismerése szerint is tul vannak terhelve, a czélnek nem felelnek meg s e miatt néhány helyiségben fűteni nem lehet; miután az internátusban még sem ágyak, sem lámpák, sem mosdók nincsenek: méltóztassék a helyszinére kiszállani és lehetőleg eszközölni, hogy a helyzeten segítve legyen. Ennek következtében az építettő-bizottság másnap ülésezett és a vállalkozót kellőképen útasította.

Ezen munkálatok is lassankint és a tanítás folyamatának nem csekély akadályai mellett elkészülvén: november 6-án *Biró Béla* tb. kanonok és igazgató-tanácsi előadó és *Gabányi Endre* uradalmi mérnök urak a csiksomlyói építkezések felülvizsgálása céljából Csik-Somlyóra érkeztek. Másnap délután 3 órakor a gymnasiumi, praeparandiai és elemi iskolai épületek felülvizsgálása megejtetett; délután megkezdették az internatus felülvizsgálását; nov 8-án folytatták és be is végezték azt. A helyiségeknek tényleges beosztását és alkalmazását habár az csekély részben az eredeti beosztástól eltért is, czélszerűnek találták és helybenhagyták; 9-én pedig délelőtt 9 órakor Kézdi-Vásárhely fe.é elutaztak.

A javítási és építési tervek kivitelével általában meg voltak elégedve. Vajha megelégedésöket a késő jövőendő is állandólag igazolja!

1) a növeldei nagy kapu alatti hidlás; 2) innen a finőveldéhez vezető kövezet; 3) a közúti folyósótól a képezde, illetőleg a gymnasium portájáig vezető kövezet; 4) a gymn. porták alá küszöbök behelyezése; 5) a gymnasium keleti udvarán a déli határ bekerítése; 6) ugyanazon udvaron a gymnasium és képezde közötti határon deszka-kerítés emelése; 7) hasonlóképen a nyngoti udvaron is kerítés gyalult deszkákból; 8) a gymnasiumi bejárat előtt az oszlopos kerítés kivágása és egy díszes kőkapu felemelése; 9) az udvarokon szőthányva maradt materialéknak összegyűjtése, sortírozása és alkalmasabb elhelyezése; 10) a bejáratokhoz sártakító alkalmazása; 11) a finőveldei udvaron Balogh Elek élelmező a meglevő anyagból sertés- és baromfiólat és egy favágószint építtetett; 12) az internatus udvarán hasonlólag igazgató favágószint építtetett; 13) a gymn. padoknak és egyéb-butoroknak beállítása; 14.) az igazgatói irodának részben való felszerelése stb.

VIII. Az internátus felszerelése.

1888. jul. 16-ról Imets F. Jákó igazgató püspök ur ő excájához javaslatot terjesztett fel nemcsak a finövelde, hanem *az internátusbeli ifjak élelmezésére nézve is*; — jóllehet ez utóbbi, legalább azon perczen egy roppant kérdőjelként állá előtte. Mindazonáltal eddigi tapasztalatai, valamint közelebbi években e célból a sepsiszentgyörgyi, székelyudvarhelyi ref. collegiumok, a debreczeni főiskola, valamint a kolozsvári, internatussal ellátott kereskedelmi akadémia személyes tanulmányozása és ennek a mi viszonyainkkal való combinatioja nyomán a gymn. „Értesítő” 86. lapján előre is közölt annyit, hogy a kosztbéli ellátásról akár tarisnyázás, akár fizetés mellett a szülőknek kell gondoskodniok az intézethez közel eső magán-házaknál, honnan a kosztot az együttes élelmezés céljából alakulandó csoportok számára servitor-növendékek fogják az intézetbe behordani

Egyébiránt az internatus felszerelése teendőinek intézésére a csiksomlyói r. kath. iskolák pénzalapját kezelő püspöki bizottmányt kérte volt fel püspök úr ő exja.

E célból Mikó Bálint főispán úr, mint az említett bizottmány elnöke, püspök úr ő excájának 1887. aug. 29 ról kelt magas leiratát Imets F. Jákó gymn. igazgatóhoz azon felhívás mellett tette át, „miszerint a tanári testülettel egyetértőleg az internatus háztartási berendezésére, butorokkal való felszerelésére, a felügyelő-tanár útasítására és tisztelet-dijára, továbbá a házi fegyelem szabályzatára, valamint a felszerelésekről való költségvetés elkészítésére vonatkozólag készítsen tüzetes javaslatot, hogy a továbbiak iránt a püsp. bizottmány Csikmegye törvényhatóságával együttesen tanácskozva, püspök úr ő nméltóságához javaslatait kellő időben fölterjeszthesse.”

Igazgató ezen fontos tárgyakban július 17-én a tanári testülettel tanácskozást tartva, a gymn. tanár-testületnek indokolt javaslatát következőkben terjesztette be:“

I. *A háztartásra vonatkozólag*: Az internátusbeli ifjak élelmezése akár tarisnya-rendszer, akár fizetés mellett úgy történik, mint az eddigi externus ifjuságé. Az élelmezési csoportok délebbéredre a kifőző-házakhoz egy-egy nagyobbkoru ifju felügyelete mellett ki-

járnak és meghatározott időre pontosan visszajönni köteleztetnek. Ellenben a vacsora behordatik és erről az ifjak fognak gondoskodni, vagy olyformán, hogy az ifjak szerre magok hordják azt be, vagy pedig csoportonként egy-egy servitor-növendék fölvétele által. Eszerint az ételmezés a régi extraneumtól annyiban különbözik, hogy az ifjak az internatusban fognak lakást, fűtést, világítást és felügyeletet nyerni, a kifőző házakkal pedig csak az étkezés tekintetéből lesznek összeköttetésben.

II. *Butorokkal való felszerelés*: 1) Egyszerű vaságyak hozatnak javaslatba. Ezeknek czélszerűségét minden haladó közintézet elismerte és gyakorolja. A vaságyak tömegesen megrendelve és gyári árban nem fognak többbe kerülni, mint a tisztességesebb faágyak. 2) Asztalok, mellőjük székek, fogasok, mosdók és szemétládák a szükséges számban, festve és az előírandó minták szerint árlejtés útján lesznek készítettetendők. Fűtők, amennyiben a régiak alkalmazhatók nem lesznek, Szentkeresztbányáról lesznek kisebb-nagyobb alakban, a termék térfogatához képest beszerzendők.

III. *A felügyelő-tanár utasítása és tiszteletdíja*: 1) A felügyelő tanár olyan viszonyban fog állani az intézetben lakó főregenshez, mint a seminariumi subregens. Ehhez képest utasítása is nagyrészen ugyanaz lenne, mint a seminariumi aligazgatóké. A tanári tisztelet ezen állomást per eminentiam nevelői állomásnak tekinti, minthogy az internatusbeli ifjuság a szigorubb és buzgóbb felügyeletet, — mely csaknem folytonosan az ifjuság között való tartózkodást kíván, — nagy létszámánál és több lakásban való elhelyezésénél fogva is bővebben veszi igénybe.

Ezen elveken belől a napirend javaslatba hozása annak idején az igazgatóság feladata leend.

2) Az internatusi subregens díjazása lenne: teljes ellátás a seminariumi ételmezőnél, kivel ezen ellátás díja szerződészerűleg lesz megállapítandó és valamelyik nevelési alapból kifizetendő. Ezen kívül tekintettel a felügyelete alatt álló ifjuság nagyobb számára, s ennél fogva a feladat terhesebb voltára, még 80 frt tiszteletdíjban részesítendő.

3) A házi fegyelem ugyanaz lenne, mint a seminariumban, azon kevés különbséggel, melyet az ebédre való kijárást fog okozni.

IV. Költségvetés.

1) A berendezésre vonatkozólag.

a) 80 drb. vaságy á 7 frt	560 frt — kr.
b) 8 2 öles hosszú asztal, 5--5 páros fiókkal á 20 frt	160 frt — kr.
c) Megfelelő festett padok. 16 drb. á 3 frt	48 frt — kr.
d) 16 drb. szék az asztalok végeihez á 1 frt 20 kr.	19 frt 20 kr.
e) 21 drb. különböző hosszúságu a falra erősítendő fődött fogas, festve, oly fogakkal ellátva, mint a gymnasiumi tantermekbeli fogasok; á 2 frt 50 kr.	52 frt 50 kr.
f) 8 drb. mosdó, olyan alakuak, mint a finöveldebeliek, fehérén; á 3 frt	24 frt — kr.
g) Ezekhez 16 drb vasas csebrecke, szintén fehérén; á 50 kr.	8 frt — kr.
h) 6 drb szemétláda. fehérén; á 50 kr.	3 frt — kr.
i) a tanhelyiségekbe 16 drb. függő lámpa; á 2 frt 50 kr.	40 frt — kr.
j) 14 darab fali lámpa a háló termekbe; á 50 kr.	7 frt — kr.
k) 7 drb zárt, üveges lámpa a folyósókra és lépcsőkre; á 3 frt	21 frt — kr.
l) 8 drb új fűtő á 10 frt	80 frt — kr.
m) a régi fűtőköl 8 használhatóbbnak kiegészítése rostélyzattal, ajtókkal és csövekkel á 5 frt	40 frt — kr.
n) a subregens lakására 2 drb salon-fűtő á 20 frt	40 frt — kr.

Összesen 1102 frt 70 kr.

Ezen felszerelés azon beosztásra van basírozva, mely szerint a nagy gyűlésteremben mint tanteremben elhelyeztetik 60 tanuló, számítva személyenkint 2 négysz. méter területet. A gymnastika fölötti nagyobb teremben pedig 20 tanuló. A többi internatusi helyiségek, kivéve a felügyelő-tanár 2 szobáját, 2 infirmariát és a kapus szállását, nyugtermeknek vannak számítva.

2. Évenkénti költségek.

a) Fűtésre 50 ölfá á 6 frt	300 frt.
b) világítás petroleummal	50 frt.
c) favágás	50 frt.
d) kapusnak, ki tartozik maga mellett egy darabontot tartani a tisztogatás, seprés, vízfordás, fűtés és lámpagyújtásra	300 frt.
e) az épület internatusi részének conser-vatiója és évi reparatiója	150 frt.
Összesen	850 frt.

Ehhez képest az internatus kasszájába fizet minden bennlakó tanuló havonként 1 frtot, a mely czélszerűen 2 részletben leendő bevételezendő.

Ezen operatumot igazgató július 20-áról a püsp. bizottmány elnökéhez beterjesztvén, előkészítette azt, hogy a bizottmány ezen járatlan téren eredményes határozati javaslatokat hozhasson.

A csiksomlyói rk. iskolák pénzalapját kezelő püspöki bizottmány július 20-án tartott ülésében a gymn. tanári testületnek az Internatus berendezése tárgyában fennebb közölt javaslatát elfogadta a következő módosításokkal:

az I. pontra: „Az ifjak a kifőző házakkal semmi összeköttetésben ne legyenek; az ebéd és vacsora úgy történjék, hogy az a gazdánál főzessék meg s onnan szegénysorsu. de jó tanuló servitorok hordják be a csoportok számára, melyek a servitor-tanulót szolgálata fejében élmezéssel ellátják, ki egyébiránt mindazon jogokkal bir, mint a csoportnak bármelyik tagja. Ezen elvek alapján való Szabályrendelet kidolgozásával a tanári-testület bizatik meg.

a II. pontra: A hiányos fűtők fölszereltetnek, — a teljesen használhatlanok újakkal cseréltetnek ki; mi végből gymn. igazgató elnöklete alatt egy 3 tagu bizottság fog a helyszínére kiszállani.

a III. pontra: A felügyelő-tanár azon esetben áll az intézeti főregenshez oly viszonyban, mint a seminariumi subregens, ha az intézeti főregens egyidejűleg gymn. igazgató is. Az internatusba a fegyelemnek kellő fentartása czéljából javaslatba hozatik, hogy a

felügyelő-tanár mellé egy segéd-tanári állomás rendszeresítettnek, esetleg egy tanárjelölt alkalmaztatnék mérsékelt illetményen.

a IV. pontra: Minthogy pedig a püspöki nagybizottmány 80 személy helyett 100 személyre kívánja az Internatust fölszereltetni és beállítani, ennek indokából a költségvetés megfelelő összegéhez még 20 százalék lesz számítandó és kiutalandó.

A kapushelyett a bizottmány két szolgálai állás rendszeresítését hozza javaslatba, mégpedig egyiknél az évi fizetés 100 frt, a másiknál 200 frtban állapíttatnék meg. A szolgálai teendőjének szabályrendeletileg leendő beosztásával, valamint a házirend kidolgozásával szintén a gym. tanár-testület bizatik meg.

Ezekkel kapcsolatban Csikmegye törvényhatóságát megkeresni határozta az iránt, hogy a maga részéről a megyei nevelési alaptól a fennebb elsorolt felszerelési költségek fedezéséhez mily összeggel volna hajlandó hozzájárulni? Jelezte továbbá, hogy a főgymnásiumnál eddig alkalmazott egyetlen pedellus, az ottani iskolaszolgái teendők teljesítésére elegendő. Ellenben a képezde és ahhoz csatolt internatus berendezését s itt is egy iskolaszolga beállítását püspök ur ő excájánál javaslatba hozta.

Ezen javaslatok következtében augusztus 6-ról 2478. sz. a. Lönhart Ferencz püspök ur ő excája értesítette a püspöki bizottmányt, hogy az Internatus, valamint a tanítóképezde berendezése s ennél egy iskolaszolga alkalmazása iránt is a további intézkedéseket megtette.

Ezekből kifolyólag az internatus berendezése tárgyában az Igazgató tanács aug. 13-ról következőleg intézkedett: „1) A felszerelésnek 1102 frt 70 kr s illetőleg 10) tanulóra 20%-kal azaz 225 frt 40 krral több költsége az ösztöndíj alaptól megszavaztatik, fenntartván azon igényt, hogy Csikvármegye közönsége ezen költségekhez hozzájáruljon. 2) Az internatusi felügyelő-tanár élelmezése és ellátása a finövelében oly módon történik, mint az alapítványosokra felügyelő subregensé; s ennek költsége, nemkülönben 80 frt évi felügyelői tiszteletdíj az ösztöndíj-alap terhére rendszeresítettik. 3) Az internatusnak fentartására javaslatba hozott évi 850 frt elfogadtatik oly módon, hogy a kapus díjául felvett 300 frtból egy első szolgálai állomás évi 200 frt, és egy második szolgálai állomás évi 100 frttal szerveztetik s az első szolgálának egyszersmind a kapusi

teendők végzése is kötelességévé tétetik. 4) Az internatusnak ezen évi fenntartása költségéhez a csikmegyei nevelési-alap részéről évi 500 frt hozzájárulás kéretik. 5) Egyik fontos cél az lévén, hogy az internatus eszméjének a vidék lakóit minél inkább megnyeini lehessen, s hogy a bennlakás díja a szegényebb szülőkre nézve se legyen igen terhes: a javaslatba hozott 1 frt bennlakási havi díj 50 krra szállíttatik le, mihez a tehetősebb szülők még 5—5 frt áru fával tartoznak járulni az internatus részére fűtő-anyagúl. 6) A 4. és 5. pontban felsorolt jövedelmi források után fedezetlenül maradó összeg az ösztöndíj-alapból évenként kiutaltatik. 7) Az internatusbeli ifjak élelmezésére javaslatba hozott módozat ellogadtatik azon megjegyzéssel, hogy a kiknek módjukban van, azoknak megengedtetik, hogy az *ösztöndíjasokkal együtt* kosztózzanak, az élelmezővel kötendő egyezés mellett. 8) Az internatus fegyelmi szabályzata, a napirend és a felügyelőnek adandó útasítás mielőbb beküldendő lesz. 9) Az előjáróság útasíttatik, hogy egy évi tapasztalat után tegyen jelentést, hogy mennyiben és mily módon mutatkoznék célszerűnek egyformaságot hozni be úgy az alapítványosok, mint a többi bennlakók élelmezése és ellátása tekintetében.“

Ns. Csikmegye aug. 23-iki közgyűlésében az Internatus fölszereléseinek költségeihez egyszer s mindenkorra a nevelési alapból 800 frt adományt szavazott meg; beszállásolási díjúl pedig az épület fenntartási költsége czimén *csak 1 frtot* kíván szedetni; mikor is azon határozott óhajtságát fejezte ki a törvényhatóság, hogy „az általa potom árban átadott épületben bármi más célból a mostoha anyagi viszonyokkal küzdő szülöktől díjak ne szedessenek“.

Csikmegye ezen határozatát tudomás és további eljárás végett szept. 3-ról 2800. sz. a. püspök ur ő excája az igazgatóság tudomására juttatta; aug. 28-ról pedig 2762. sz. a. az internatushoz felügyelő-tanérnak *Bodosy Lajos* gymn. tanárt és egyházmegyei áldozárt kinevezte.

Szept. 1-én gymn. és tényleg egyuttal internátusi igazgató az intern. szolgálai állomásokra pályázatot hirdetvén, azokat több tanár közreműködése mellett két alkalmasabb fiatal emberrel betöltötte.

Szept. 6-án a püspöki bizottmány az igazgató-tanácsnak az internatus fölszerelésére vonatkozó feunebbi intézkedését örvendetes

tudomásul vette, valamint azt is, hogy a fölszerelési költségekhez Csikmegye egyszersmindenkorra 800 frtot volt szives kiutalványozni. Arra nézve pedig, hogy az évi fenntartási költségekhez is a ns. megye a nevelési alapból évi 500 frttal járuljon: főispán úr ömltgát felkérte; s javaslatba hozta egyúttal, hogy az 1 frt bennlakási havi díj a szegény szülők érdekében évi 1 frtra szállíttassék le. Nehogy az igazgató-tanács által célhavett egyforma ellátás révén a bennlakás intézménye annihilláltassék és így a gymn. ifjuság száma csökkenjen: óhajtja, hogy az internatusi előjáráságnak a tanév végén e tárgyban szerkesztendő fölterjesztése a püsp. bizottmány utján tétessék meg. Mihelyest pedig a törvényhatósági bizottság a fenntartási 500 frt kiutalása tárgyában határozott: fölkeretik elnök úr ő mltga a további lépéseket megtenni.

Mintán továbbá az 188³/₄. tanév jelen szeptember hó 1-ső napjaival kezdetét vette s az előadások a mai napon szintén megkezdettek, s miután az internatus berendezése és fölszerelése már is megkésétt: ezen kényszerhelyzetben elismerőleg fogadta a püsp. bizottmány az építettő-bizottság azon intézkedését, hogy a beérkező tanulók befogadása céljából a helyiségek a rendelkezésre álló régi fa- és deszkaanyagokból a mulhatatlanul szükséges házi-butorokkal (asztalok, padok, fogasok, mosdók) ideiglenesen rögtön fölszereltesse. Az internatus állandó fölszerelése céljából pedig az erre kiutalt összeg erejéig az építettő-bizottság tényleg azon működik, hogy a szükséges butorok legalább jelen szeptember hó végeig elkészíttessenek.

Szept. 13-áról 1713. sz. a. az igazgató-tanács kéri püspök úr ő nmltgát, hogy nemes Csikmegye törvényhatóságának a csik-somlyói Internatus fölszerelési költségeihez megszavazott 800 frt adományaért a Status nevében köszönetet mondani méltóztassék; egyszersmind hozzájárul a megye azon óhajtásához, hogy az Internatus bennlakóitól, ne havi 50 kr., hanem csak félévenkénti 50 kr. bennlakási díj szedessék.

Az igazgató-tanács az ugyanezen hóban megtartott Statusgyűlés elé „a csiksomlyói Internatus berendezése” czim alatt a következőket terjesztette vala:

„A mult statusgyűlés határozata értelmében a csikmegyei volt-székbáznak átalakítása s ezzel kapcsolatos munkálatok keresztülvitele céljából mindenek előtt költségszámítást készíttettünk, melynek összege eredetileg 19.384 frt 12 kr

volt, de mely árlejtés útján 17,997 frt 25 kr-ra szállott le; s az átalakítási munkálatok ezen vállalati ár mellett adattak át Lengyel Gergely vállalkozónak.

Az építés közvetlen vezetésénél Mikó Bálint főispán úr elnöklése alatt Madár Imre főjegyző és Imets F. Jákó igazgató urak személyében kiküldött bizottság önfeláldozó buzgalommal eljárván, az építkezések, csak ély módosítással a finálvelei sütő-, mosó- és cselőház berendezésének és az udvar egyenletessé tételének utólag felvett költségeit is beszámítva, mintegy 1500—2000 frt többmunkával, már be is fejeztettek s a felülvizsgálatást az uradalmi mérnök közelebről fogja eszközölni.

Magának az ugynevezett internatusnak berendezésére és felszerelésére vonatkozó tervzet elkészítésére a csiksomlyói rk. iskolák alapját kezelő püsp. bizottmányt kértük fel, melynek javaslatait erd. püspök úr ónmítja igazgatótanácsunkhoz áttévén, azokat f. évi aug. 13-iki ülésünkben tárgyaltuk és egyelőre elfogadtuk. E szerint az internatus következőleg lesz berendezve, felszerelve és felügyelve:

1. A ház tartást illetőleg az internatusbeli ifjak élelmezése oly módon történik, hogy a délebed és vacsora élelmezési csoportok szerint a szülők által felfogadott kifűző-házaknál megkésztessék és onnan szegénysorsu, de jó tanuló ifjak által az intézetbe behordassák; mely szolgáltatért az ifjut az élelmezési csoport élelemmel látja el, ki egyébiránt minden jogokkal bir, melyekkel a csoportnak bármely tagja ful van ruházva. Egyébiránt azoknak, kiknek módjokban áll, megengedetett, hogy az alapítványosokkal étkezzenek, az élelmezővel az előljároság közbejövetele folytán köteendő egyezség szerint.

2. A felszereléshez megkívántató 80 drb. vaságy, szükséges asztalok, padok, székek, fogasok, mosdók, kemenczék stb. árában 1102 frt 70 kr megszavaztatott, mely összeg azon esetre, ha 100 tanuló ellátásáról lenne szó: 20%-al vagyis 220 frt 54 kr-ra fog emelkedni; de egyben felkéretett ns. Csikmegye, hogy ezen felszerelési összeghez bizonyos arányban hozzá járulni sziveskedjék, minek következtében 800 frtot egyszersmindenkorra meg is szavazott.

3. Az internatusi tanulók felügyeletére külön tanár neveztetett ki, kinek élelmezése és ellátása oly módon történik, mint az alapítványosokra felügyelő finöv. aligazgatóé; s ennek költségei, valamint évi 80 frt tisztelettdíja is az ösztöndíj alap terhére rendszeresítettik.

4. Az internatusnak fentartására és szükségleteire évenként állandólag követező összegek kívántatnak: fűtésre 50 öl fa á 6 frt = 300 frt; világításra szükséges petroleumra 50 frt; favágatásra 50 frt; első szolgai állomásra, melylyel a kapusi teendők is fusze vannak kötve, 160 frt; második szolgai állomásra 140 frt; az épület internatusi részének fentartására és évi javítására 150 frt, összesen: 850 frt; mely összegből 500 frt részletnek hordozására ns. Csikmegye föl kérendőnek határoztatott.

5. Egyik fontos cél az lévén, hogy az internatus eszméjének a vidék lakóit mennél inkább megnyerni lehessen, s hogy a bennlakás díja a szegényebb szülőknek se legyen igen terhes: a püsp. nagybizottmány által javaslatba hozott 1 frt bennlakási havi díj helyett 50 kr félévi díj állapittatott meg, mihez a szülők 5—5 frt árú fűvel tartoznak járulni az internatus fűtő-anyagának némi fedezésére

6. A 4. és 5. pontban felsorolt jövedelmi források összegeinek felhasználása után még fedezetlenül maradó összeg az ösztöndíj-alapból évenként kiutaltatik.

Mindonesetre a gyakorlat, az előjárók ébersége és lankadatlan tevékenysége kívántatik meg arra, hogy az erd. rk. Status ezen új intézménye azon hivatásnak, melyet a közérzület hozzá fűz, megfelelően idővel hasonló üdvös intézmények létesítésének mintája legyen. Valamint az is tagálthatatlan, hogy a további tapasztalat fogja eldönteni azt is, hogy a mostani berendezés jelenlegi állapotában megmaradjon-e' vagy módosítva tökéletesebbé tétessék?"

A Statusgyűlés szept. 25-én tartott ülésében az igazgató-tanács intézkedéseit helyeslő tudomásul vette s a 15-ös bizottság által tett indítványra Csikmegye közönségének, — mely a felszereléshez 800 frttal hozzájárult, s az évi fentartás szükségleteinek fedezése végett 500 frt hordozására felkérve, remélhetőleg ezen felkérésnek is eleget tenni áldozatkész leendő, — nemkülönben az ezen ügyben Mikó Bálint csikmegyei főispán úr elnöklete alatt ki küldött s ezen küldetésnek hazafias buzgalommal megfelelt bizottságnak buzgó és sikeres közreműködéseért köszönetet szavazott.¹⁾

Az okt. 17-én tartott tanári értekezleten igazgató Imets F. Jákó az idei statusgyűlésről jelentést terjesztvén be, annak rendjén jelentette azt is, hogy a csiksomlyói tan- és nevelő-intézetek újjáalakítása és felszerelése és így a belső székely ifjúság oktatás- és nevelés-ügyének hazafias és áldozatkész felkarolásáért az erd. róm. kath. Statusnak és a közreműködő tényezőknek úgy a Status-gyűlés színén, mint az azt követett banquetten, a tanári-testület megbízásából és nevében is hálás köszönetet mondott.

Csikmegye törvényhatósági bizottsága október 25-én hozott határozata szerint az internatus évi költségeihez a nevelési alaphoz kért és remélt évi 500 frt segélyt ez idő szerint pénz hiányában nem vállalhatta magára.

Ennélfogva az internatusi igazgatóság nov. 11-ről az internatus fenntartására szükséges költségeknek más alapok terhére való beszerzése és kiutalása céljából fensőbb helyen a szükséges lépéseket megtette s egyszersmind a benlakó, servitori és fizetéses tanulók különbözősége miatt útasítást kért ezek fizetendő díjaikra s egyéb körülményeikre nézve is, mielőtt a napirend, szolgálati útasítás és fegyelmi szabályzat elkészíthető lenne.

¹⁾ L. a Status-gyűlés ez évi jegyzőkönyvét.

Erre a Status mlt. igazgató-tanácsa útasította decz. 13-án 2234. sz. a. Imets F. Jákó internatusi igazgatót, hogy a) az internatus tagjaitól egyenként évi 1 frt felügyeleti és bennlakási díj szedendő; b) minden internatusbeli ifjútól évi 5 frt árú tűzifa, vagy ennek megváltási összege; c) a fizetéses tanulók convictoroknak tekintendők és az alapítványosokkal egyenlő elbánás alá esnek, kik is szállás- és felügyeleti díj fejében egyenként évi 6 frtot fizetnek.

Az így szabályozott díjak mellett is fedezetlenül maradt 374 frt összeget az ösztöndíj-alapból útványozta, igazgatót lehető takarékosagra híván fel annál is inkább, „mert az által, hogy Csikmegye a költségzsámítási tervbe felvett évi 500 frt hozzájárulást megtagadta, az ösztöndíj-alap váratlanul lett megterhelve.“

Azonban ns. Csikmegye törvényhatósági bizottsága f. é. május 20-án tartott ülésében Lönhart Ferencz püspök úr ő nmítgának a főispán úr által előterjesztett azon megkeresése folytán, hogy a csiksomlyói internatus évenkénti 850 frt költségéből fedezetlen maradt s az ösztöndíj-alapra nehezedő 374 frt összeg a megyei tanulmányi-alap által hordoztatnék: „a közgyűlés elhatározta, miszerint tekintettel a somlyói főgymnasium mellett alig létesített internatus fennállásának biztosítására, nehogy a tetemes áldozattal megteremtett fontos intézmény csak perczig is koczára tétessék, annak fenntartási költségeihez való hozzájárulás készséggel megszavaztatik. Mivégből útasittatik a segélyezések iránti javaslat-tétellel megbízott ötös-bizottság, hogy évenként 374 frtot az internatus javára visszatartson s a jelzett összegnek a jövő 1889—90. tanévre útványozhatása tekintetéből idei aug. 15-éig jelentést tegyen.“

IX. A tan- és nevelő-intézetek fölavatása és megsemlélése.

Az előbbieket után konstatálhatni vélem, hogy a csiksomlyói rk. főgymnasium a nyert külső kiegészítéssel, finöveldeje és internatusával az egész magyar hazában, ha nem is fényére de egyetemességére s jórészt berendezésére nézve is páratlanul álló tan- és nevelő-intézet. Mig ugyanis nem-katholikus atyánkfiai collegialis rendszerűket — miként erről a sz.-udvarhelyi újjáalakított ref. collegiumban, a sepsi szentgyörgyi Székely-Mikó-Tanodában, és a debreczeni főiskolában is személyesen volt alkalmam meggyőződni, — több, mint 3 század alatt sem bírták oda fejlesz-

teni és tökéletesíteni, hogy cubicularis nyomorúságaikból kivergődjenek: addig mi Csik-Somlyón ama társintézeteket már az első roppanásra messze megelőztük finöveldeinkben eddig is érvényben állott azon elv keresztülvitelével, hogy a gymn. összes ifjúságot az internatusban is *három alkalom szerint tudjuk elhelyezni*, t. i. külön nappali, vagyis tan- és tartózkodási termek, külön ebédlők és külön háló-szobák alkalmatossága szerint.

Azért méltó feladatnak látszott, hogy a csiksomlyói tan- és nevelő-intézeteknek ilyen epochalis pontra jutását 1888. november 25-én alexandriai sz. Katalinnak, mint gymnasiumunk védszentjének ünnepén felavatási ünnepélylyel szenteljük meg és tegyük emlékezetessé Ezen ünnepélyre Csikmegye értelmiségének s a közelebbi társintézeteknek figyelme külön meghívók és hírlapok útján is felhivatott.

A felavatási ünnepély műsora vala: 1. Hálaadó isteni-tisztelet. 2. a gymnasiumi rajzteremben: „Ima“. Pósa L-től. Dallamát vegyeskarra átírta P. Tima Dénes. Énekli a gymnasiumi vegyeskar. Harmoniumon kíséri a tanítóképezdeai magister. 3. Sz. Katalinról (legenda). Irta Imets F. Jákó; szavalja: Nagy Antal VII. oszt. tanuló. 4. „Vallásosság és ebből folyó erkölcsösség a hazaszeretet alapja“. Buzdító beszéd az ifjúsághoz. Balló István VII. oszt. tanuló. 5. „Az ifju vágya“ Mindszentitől. Énekli a gymn. vegyeskar. 6. „Ábrán“ című eposzából töredéket olvas fel Fülöp Árpád gymn. tanár. 7. „A csiksomlyói tanuló ifjúság szállásviszonyai a multban és az új internátus“ cz. dolgozatából részleteket olvas fel Imets F. Jákó igazgató. 8. „Száll a madár“ Várady A-tól. Dallama Szentirmaytól. Bezáró gyanánt énekli az ifjúsági férfikar.

Az ünnepély után, melyre élén ml. Mikó Bálint főispán és gymn. világi gondnok, Becze Antal alispán, Éltes Elek kir. tanfelügyelő, Murányi Kálmán kerületi főesperes urakkal a megye központjából és közelebbi vidékből nagyszámu és válogatott közönség gyűlt vala be az érdeklődők kisebb csoportokra oszolva az újjáalakított tan- és nevelő intézeteket helyiségről-helyiségre bejárták és megsejmelétk; és bár egy s más tekintetben észrevételek hallatszottak: a történt változások és újítások kellemes benyomást gyakoroltak a közönség kedélyére.

A főgymnasium épülete következőleg van beosztva: A földszinti termekben,— melyek lehetnek volna tágasabbak is, — el van-

nak helyezve az algymn. osztályok, a természettudományi gyűjtemények, ezek között a természettani előadási terem és laboratórium. Az emeleten tágas termekben a 4 felső osztály, rajzterem, 3 könyvtár, értekezleti terem és igazgatói iroda.

A gymn. helyiségek akkor még csak régi butorokkal valának felszerelve. A tanév további folyama alatt azonban teljesen felszereltetett a terménytár, természettani szertár, a tanári és ifjúsági könyvtár, jórésztben az értekezleti és rajzterem, valamint a másik épület internatusi részében elhelyezett téli torna-terem is.

A *finövelde* el van helyezve a volt-praetorialis ház déli részében: földszint 3 nem egész tágas tanteremmel, továbbá az igazgatói lakás, egy szűkebb téli konyha és élelmezői szállás; a szögleten az annyiszor emlegetett, különben elég alkalmas étterem.

Az emeleten 3 nagyobb hálóterem, 2 hálószoba, ugyancsak az internatusbeliek részére 2 hálószoba és a fizetési tanulók részére igen alkalmas tanterem.

Az *internatus* a volt-székház északi szárnyában következőleg van elhelyezve: földszint az első szolga, 2 háló szoba, 3 ebédlő szoba, 2 infirmaria és 1 nem fűthető kisebb helyiség. Itt van a téli torna-terem is. Az emeleten a kapu felett az összes internatusi ifjúság nappali nagy tanterme, 2 nagyobb és 2 kisebb hálóterem, a főregens és felügyelő-tanár lakása. E helyiségek közül a finöveldei rész a régi finöveldei butorokkal van beruházva, kivéven az internatushoz tartozó 2 hálószobát, melyben vaságyak, vasfogasok és kiváló szerkezetű mosdók vannak behelyezve.

Ellenben az internatus ilyenmő butorokkal van beruházva, melyekről legyenek következők megjegyezve: a) a *vaságyak*, melyeknek elkészítésével az építető-bizottság saját terve szerint karczfalvi Németh József kovácmester bizatott vala meg, novemberben még nem valának mind beszállítva. A mint a 100 drb beszállított: jutott néhány belölök a finöveldei hálótermekbe is. A fenék-deszkaszerkezetű vaságyak egyébiránt czélszerűek, kemények és csinosak is. b) A *mosdó-edények*, melyekre Nagy István asztalos és Lux Sándor bádigos-mesterek vállalkoztak vala, s melyek szintén az építető-bizottság terve szerint készültek, nagyon csinosak és eddigelő igen czélszerűeknek is bizonyultak be. Felül czinből készült víztartóval és 3—3 csappal, alább hasonló anyagu medenczével és legalul alkalmas vízfelfogó csebrekkel vannak el-

látva. c) A tanuló-asztalok, melyekre mintául a finöveldei asztalok szolgáltak, s melyeknek elkészítésére Biró Ferencz udvarhelyi származásu asztalos szerződött vala, valamint az azokhoz tartozó padok is nagyon solidok és csaknem túlterjedelmes méretűek. d) A fogasok, Szentkeresztbányán vasból, illetőleg érczből készültek, szintén czélszerűek s a tan- és hálótermekben alkalmason erősítettván a falakra, mindenik tanuló ebbeli szükségét kielégítik. e) A lámpák Gál József csikszeredai kereskedő közvetítésével szereztettek be. A nagyteremben 13, az ebédlőkben 2—2, a hálóteremben 1—1 lámpa világít. Az internatus és finövelde nyílt folyósóin 6 csinos alaku függő lámpa szórja egész éjen át világosságát. Hasonlóképen az árnyékszékeken is egész éjen át fűdött lámpák égnek. Az intézet ily megvilágítása azt derültté, vonzóvá és lakályossá teszi. f) Az év folytán az árnyékszékek kabinajtaira zárok helyett igazgató *vasruganyokat* alkalmazott, melyek az ajtókat, anélkül, hogy ezek elzárhatók volnának, folyton betámasztva tartják. E támasztó ruganyokat Imets F. Jákó eszméje szerint Bona Gergely lakatos készítette. g) Ugyan igazgató az intézeti helyiségek ajtai fölé *felíratos pléhtábláskákat* alkalmazott, melyek nemzeti színre festve gen csinosan veszik ki magukat.

Újjáalakított tan- és nevelőintézeteink ezen meg szemlé lését tüzetességgel és hivatásszerűen egészíti ki *Elischer* József kir. tanácsos és tanker. főigazgató urnak ez évi junius 5—13 napjain a csiksomlyói gymnasiumnál végzett hivatalos látogatása, ki ez alatt az intézeteket, azok helyiségeit és fölszerelvényeit meg szemlé lélvén, intézeteink külső állapotára vonatkozólag a junius 13-iki értekezleten következő észrevételeit közölte:

A csiksomlyói rk. főgymnasiumnál a lefolyó 188⁹/₁₀ tanévben oly mérvű haladás történt, mely mind a tanári testületre, mind a kath. Statusra nézve örvendetes és megnyugtató. Örömmel konstálthatja ezt különösen az intézetek anyagi állapotát illetőleg. A két nagy solid épület, melyeknek egyike jelentékenyen megtoldatott, az újjáalakítási munkák romjaiból oly imposáns alakban kelt ki, hogy a szemlélőre már távolról kedvező benyomást gyakorolnak s száraz, szellős helyzetökben, szép fehér falaikkal, találó színre festett ablakaik és ajtóikkal, melyekhez tisztán tartott utcák és kövezetek vezetnek, egyenes udvarok és kertek közepében, széles és derült folyósókkal, megfelelő hangulatot keltenek. A részletekre nézve azonban megjegyzései a következők:

I. A gymnasiumban:

1) Az I. osztály tantermét a létszámhoz képest szűknek találja. Igen czélszerű lett volna, ha a régi finövelde helyiségeit, az ebédlőt két vagy három részre osztva, a maga valóságukban meghagyták volna. Ez esetben az I. oszt. számára legalkalmasabb helyen szép terem állott készen, három ablakkal. A földszinten lévő többi három terem eléggé tágas ugyan, de boltozatuk általában alacsony. Ezen azonban még az átalakítás alkalmával sem lehetett segíteni, hacsak az egészet lebontani nem akarták. E mellett az ablakok közti falrészek igen szélesek s a világosság szempontjából a téli hónapokban kivált azokra nézve, kik az ajtó felé ülnek, hátrányosak. A felső tantermek tágasak ugyan; de a VI. és VII-ik osztályban az ajtók oly szerencsétlen helyen vannak vágva, hogy az ember rajtok át valósággal a falnak megy. Az emeleti termeknél másik baj az, hogy a közfalak minden teremben annyira megrokkantak, hogy tapasztalata szerint a jobbról és balról tartott előadások és feleletek hangját kölcsönösen hallani lehet. A fűtők az VII. és VIII. osztályban és megfelelőleg lent a III. és IV. osztályban, értesülése szerint a kémény rossz huzása miatt erősen füstölnek.

2) A természetrajzi szertár helyisége szűk és világossága gyenge. Egyébiránt butorzata és berendezése egészen megfelelő.

3) A természettani szertárnál megjegyzi, hogy az igen alkalmas helyiséget nyert; azonban a gyors átköltözködés a még ki nem száradt épületrészbe nem igen szolgált javára a tanszereknek. A két szertár közt lévő előadó teremben oly szerencsétlenül vannak az ajtók elhelyezve, hogy azok miatt a padokat csakis az ablakokkal szembe lehetett elhelyezni. A baj igen könnyen lett volna orvosolható, ha az ajtókat nem a közfal közepén, hanem az egyik vagy másik szélén nyitották volna. Egy laboratóriumra is szükség van, melyet most is könnyen lehet nyerni, ha az iskolaszolgának szánt lakásba egy ajtó nyitattik, és ezen helyiség azon célra felhasználtatik; az iskolaszolga pedig marad azon szobában, melyet ez idő szerint elfoglal és amely más célra különben sem alkalmas.

4) A rajzteremnek északra nyíló ablakokkal kellene birnia. A két oldali világításon úgy lehet segíteni, ha a déli ablakokon vas-tag függönyök alkalmaztatnak. Ez és a igazg. iroda a mint a korom-

folyásos fűtőkről látta, nem voltak fűthetők. Az igazgatói iroda és értekezleti terem czélszerűbb bebutorozása szükséges. A levéltárnak conservatio és biztonság szempontjából záros szekrényre van szüksége.

5) Az árnyékszékek alkalmasok, a kabinok ajtai támasztó rugókkal vannak ellátva; de a pissoirok oly szűk, hogy azoknál egyidejűleg csak egy-egy pár fin végezheti kisebb baját; ugyanazért az egész falmentében csatorna lenne vezetendő.

6) Az értekezleti terem és a könyvtárak igen czélszerű s ez utóbbiak fölszerelt helyiségeket nyertek.

7) A gymnasiumból az internátus- és finöveldebe vezető földött folyósó ronda állapotba jutott; de alapos javítása annál szükségesebb, minthogy a 2 intézet közötti közlekedés esős és sáros időben csak ezen lehetséges.

II. A finövelde- és internatusban;

1) Az internatus földszintjén lévő ebédlőbe csakis provisorius asztalok és padok voltak beállítva. A hálóterem igen czélszerű új mosdókkal, vasfogasokkal és vaságyakkal vannak ellátva. A téli torna mellett fekvő szoba hasznavehetetlen, mert azt fűteni nem lehet, nem lévén közelben kémény. Az emeleten az I. hálóterem közfala rokkant. Az emeleti folyósó padlása úgy az internatusi, mint a finöveldei részen, nemkülönbön több szoba padozata javítás nélkül maradt és rossz. Az emeleti nagy tanterem az internatus legbecsesebb része; 9 új asztal, 18 új pad és vasfogasokkal kellően ellátva, igen czélszerűen van berendezve. Minden asztalnál, melyek pulpitusokkal látvák el, 8 fin ül. A termet az estéli tanuláshoz 13 nagy függő-lámpa kellőképpen világítja meg.

2) A finöveldeben, úgy az emeleten, mint a földszinten lévő háló- és tanterem a célnak szintén megfelelő; a 3, 4. számú hálótermeket is azonban szükséges volna új mosdókkal, vaságyakkal és vasfogasokkal ellátni,— miként azt az igazgató néhány darab behelyezésével már meg is jelölte.

3) A nagyméretű ajtókra a sanér-sarkak igen gyengék lévén, azok a gyakori nyitás miatt már is megromlottak; a záruk általában nem voltak intézeti butorokra valók.

4) A téli tornaterem szűk és a föltételeknek annál kevésbbé felel meg, mivel abban valamennyi ifju nem részesülhet az előírt heti 2 órai torna-oktatásban.

5) A többi fel nem sorolt helyiségekre nem volt különös észrevétele a tanker. főigazgató urnak.

Mindezen észrevételek és még fennforgó hiányosságok mellett is, melyek idővel elenyészthetők lesznek, legyen szabad összegzés gyanánt jeleznem, miszerint az, amit ma Csik-Somlyón a múzsák körében találunk és látunk, oly eredmény, mely évtizedeken át tünde álmokkép gyanánt lebegett előttünk; de amelynek megvalósítására még sem szüntünk meg soha hittel és bizalommal törekedni; s azért elvégre el is értük a kitűzött nagy czélt, melyről mult 1887. évi ápril 25-én a jubiláló gymn. igazgató életirója eképpen nyilatkozott:

„Azt hiszem, hogy Imets F. Jákó csiksomlyói igazgató-tanár pályájának az leend egy másik szép koszorúja, ha majd az ő soha meg nem szünő fáradozásai és közreműködése mellett a kün szállásoló ifjuság egy szép benlakásban, a mostaninál kedvezőbben leend elhelyezve!“¹⁾

Igen! A már megtörtént nagyfontosságú és századokra szóló változás következtében megszűntek és még inkább meg fognak szűnni Csik-Somlyón azon szállásügyi mizeriák, melyek miatt 200 év óta annyi modulatióval busongtak az itteni nevelők és tanférfiak jeremiádjai.

S ezzel a csiksomlyói tanuló-ifjuság szállásviszonyairól a multban és az új Internatusról az események egymásutánja szerint összeállított szerény krónikámnak végére jutottam.

Ha daczára annak, hogy e rajzban csak a fontosabb mozzanatok száraz felsorolására szorítkoztam, a hang netalán néhol érdesebb, a színezés kirivóbb lenne: ne tekintessék ez sem a fensőbb hatóságok intézkedései elbírálásának, melyeknek magas intentiója és nemes áldozatkészsége előtt mély tisztelettel és hálatelt szívvvel hajlok meg; sem a tervezés- és kivitelben közreműködő derék férfiakkal való ellenkezésnek, kiknek lojalitását, jóakarátát s önzetlen buzgalmát tisztelni tanultam; hanem tulajdonittassék azon történeti hűségnek, melyhez az intézet életében fölmerült ezen epochalis mozzanat vázolásában

¹⁾ L. az 1887. évi Értesítő 28. lapján.

bárkinek ragaszkodnia kellett volna; továbbá azon rendkívüli érdekeltség- és léltékenységnek, mely nekem, mint ezen intézetek szerény igazgatójának, hosszú 19 év folytán lelkemet egészen elfoglalta s ezen vállalat alatt kiváltképpen dominálta arra nézve, hogy az ideál, melyért annyi időn át vágytunk és küzdöttünk, ne csak megvalósuljon; hanem valamint minden gondolat és cél, mely lelkünkhez forrott vagy ahhoz közel áll, csak a teljes siker birtokában elégít ki és nyugtat meg, mennél célszerőbb és tökéletesebb eredmény nyelmen jelen teljesedésbe!

Igy is alázatos szívvél kérem Istent, hogy áldja és „erősítse meg a mit velünk és általunk művelt“! s engedje, hogy az utánunk következő nemzedékek a csiksomlyói szelíd musák e diszes csarnokaiban ha nem is talán több jóakarattal és ügybúzgósággal, de mindinkább gyarapodó sikerrel és eredményesebben szolgálhassák a katolikus székely ifjuság nevelés-oktatás ügyének legszentebb érdekeit, mint a mennyivel Isten után az tőlünk telhetett! Akkor erős bittel ismételhethetjük a koronás látnok igéit: „Nem vetette meg az Ur az alázatosok könyörgéseit; fölépítette Siont és látszani fog ezen az ő dicsősége!“

Imets F. Jákó.

II.

Tanári kar.

Bodosi Lajos, született Baróthon, Háromszékmegyében, június 8-án, 1857; erdély-egyházmegyei áldozár, h. tanár; gymn. exhortator; az Internatus felügyelője. Tanította a hittant a III, IV. és V, a latin nyelvet a III. és a görög nyelvet a VI. osztályban. H. ó. 18. Tanárkodási éveinek száma 10.

Fülöp Árpád, született Nyárad-Szent-Benedeken, Maros-Tordamegyében, 1863. márczius 9-én; világi, h. tanár, az I. osztály főnöke. Tanította a magyar nyelvet az I. V. és VIII. osztályban, a latin nyelvet az I. osztályban. Hetenkinti óráinak száma: 19. T. é. sz. 1.

Glósz Miksa, született Tamásfalván, Szepesmegyében, 1845. október 12-én; világi főgymn. okleveles rendes tanár, a VII. osztály főnöke, a tanári könyvtár őre, a budapesti philologiai társaság rendes, az E. M. K. E. csikmegyei fiókjának választmányi tagja, a csiksomlyói jótékony nőegyesület alelnöke. Tanította a VII. és VIII. osztályban a latin, a VIII. osztályban a görög s a IV. osztályban a német nyelvet Heti óra szám 18. Tanárkodási éveinek száma 15 $\frac{1}{2}$.

Imets F. Jákó, született Tusnádon, Csikmegyében, november 12. 1837; erdélyegyházmegyei tb. főesperes, a főgymnasium, főnövelde és internatus igazgatója, főgymn. okl. rendes tanár; a meteorol. m. k. intézet külső munkatársa, a csiksomlyói r. k. iskolai pénzalapnál felügyelő és levéltárnok, a csiki r. kath. tanító-egylet és a somlyói olvasókör elnöke s a magyar történelmi társulat tagja. Tanította az I. osztályban a hittant, az V-ben a német nyelvet. H. ó. 5. T. é. sz. 28.

Jakab Antal, született K. Almáson, Háromszékmegyében, 1852. június 8-án; világi okleveles főgymn. r. tanár, a m. kir.

természettudományi társulat rendes tagja, a VIII. osztály főnöke. Tanította a mennyiségtant a II, III, IV, VI. és VIII. osztályban, a természettant a VIII. osztályban. Heti óraszám 19 Tanárkodási éveinek száma 10.

P. Kopatz J. Pátrik. született Csicsóban, Csikmegyében, 1854. ápril 6-án; szt. Fer.-rendi áldozár, szabadságolt áll. m. kir. honv. lelkész, tanár, a Mária társulat elnöke, a II. osztály főnöke. Tanította a hittant a VI, VII, VIII, a magyar és latin nyelvet a II. osztályban. H. ó. száma 18. Tan. éveinek sz. 9.

Nagy István, született Pécsen, Baranyamegyében, aug. 9. 1844 ben; erdélyegyházmegyei áldozár, főgymn. rendes tanár, főnöveldei aligazgató és a gymn. kölcsönkönyvtár őre. Tanította a latin nyelvet a IV. V. VI. osztályban. H. ó. száma 18. Tanárkodási éveinek száma: 18.

Dr. Nemes D. Félix, született Székely-Udvarhelyt, 1854. okt. 24-én; szt. Ferenczrendi áldozópap, bölcslelettudor, a magyarhoni, földtani- s a kolozsvári orvos-természettudományi társulat tagja; a természetrajzi szertár őre, a IV. osztály főnöke. Tanította a földrajzot az I., a vallástant II., a németnyelvet a III., a természetrajzot a IV V. és VI. osztályban. hetenkint 18 ó. T. é sz. 1.

Pál Gábor, született Bethlenfalván (Udvarhelymegye) január 19. 1852; világi. okl. főgymn. rendes tanár, testületi jegyző, a természet- és mennyiségtani szertár őre, a csiksomlyói r. k. iskolák pénzalapját kezelő bizottmánynak, Csikmegye törvényhatósági bizottságának és a kir. nagy. természettudományi társulatnak tagja. Tanította a mennyiségtant az V. és VII., természettant a VII., mennyiség- és természettani földrajzot a III, bölcsészeti előtant a VII. és VIII. osztályban, összesen 17 órában; ezenkívül a testgyakorlatot az I—VIII osztályban, heti 4 órában. Tanárkodási éveinek száma 13.

Papp András, született Hatolykán. Háromszék megyében, ápril 22. 1853; világi, okl főgymnásiumi rendes tanár, az V. osztály főnöke Tanította a görög nyelvet az V, VII, történelmet a VI, VIII, és földrajzot a VII. osztályban. Hetenkénti órája 17. Tanárkodási éveinek száma 10.

Sipos Sándor, született Kézdi-Márkosfalván, Háromszék megyében, ápril 17-én 1843; világi tanár. Tanította a rajzoló

geometriát az I—IV., a mennyiségtant az I. osztályban a szép-írást és a szabadkézi rajzot az I, II. osztályban. Tanította a rajzot és a szépírást a tanítóképezdén és a főelemi tanodában is. H. ó. sz. a gymnasiumban 15. T. é. száma 18

Szász Károly, született Csatószegeben, Csikmegyében, október 26. 1849-ben; világi, okl. főgymnásiumi tanár, a III. osztály főnöke. Tanította a földrajzot a II., történetet, földrajzot és magyar nyelvet a III., történelmet a IV. és V. osztályban. H. ó. sz. 17. Tanárk. é. sz. 12 $\frac{1}{2}$ év.

Wieder Gyula, született Budapesten, Pest-Pilis-Solt-Kiskúnmegyében, 1865 ápril 18-án; világi, okl. főgymn. h. tanár; az ifjúsági könyvtár őre és az önképzőkör vezetője; a VI. osztály főnöke. A budapesti philologiai társaság, k. m. természet-tudományi társulat és az erdélyi muzeumegylet bölcselet-, nyelv-, történettudományi szakosztályának rendes tagja. Tanította a magyarnyelvet a IV, VI, VII. osztályokban, a német nyelvet VI.—VIII-ban. H. ó. sz. 16. T. é. sz. 2.

III.

Az 188⁸/₉-ik évben követett tanterv.

I. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Fülöp Árpád.**

Hittan. heti 2 óra. Az ember rendeltetése és végeztelje; a hit; az apost. hitvallás 12 ágazata; Istennek tiz és az anyaszentegyháznak öt parancsa; a bűnök-, erények-, szentségek- és szentelményekről szóló tan. Tankönyv: Egri Nagy Kátékizmus.

Tanította: **I m e t s F. Jákó.**

Magyar nyelv, heti 6 óra. *a)* Elbeszélő prózai és költői olvasmányok, különösen a népmese, klasszikus mythos, magyar történeti monda és néprajz köréből; ezeken kívül több más olvasmány a földrajz és természetrajz köréből; az olvasott darabok tartalmi magyarázása, s a tartalomnak szabadon való elbeszélése, valamint könyvnélkül tanult versek szavalása. *b)* Nyelvtan: Egyszerű mondat és mondatrészek, fő- és mellékmondatok megkülönböztetése. A teljes alaktan, szóképzéstan és szóösszetétel. *c)* Kéthetenként egy írásbeli iskolai dolgozat. K. k. Szvorényi kisebb Magyar nyelvtana I. r. és Olvasókönyve I. r.

Tanította: **F ü l ö p Árpád.**

Latin nyelv, heti 7 óra. Olvasás és írás; a nevek ragozása; a melléknevek fokozása; névmások és számnevek; a „*sum*”-nak és összetételeinek ragozása; a cselekvő igék főbb alakjai; a nyelvtan egyes részeinek megfelelő gyakorlatok fordítása. Hetenként egy iskolai írásbeli dolgozat. K. k. dr. Szamosi János Latinnyelvtana és Olvasókönyve I. r.

Tanította: **F ü l ö p Árpád.**

Földrajz, h. ó. 4. Tankönyv: Visontay-Borbás „Földirat”, Lange Cherven „Új iskolai atlasz”. — Tananyag: Csik-Somlyó környékére vonatkozó földrajzi fogalmak ismertetése. A magyar állam és Európa többi részeinek földrajza, természeti viszonyai, különös tekintettel a térképen való tájékozottság elsajátítására, a természetrajzi részletek tárgyalásánál pedig a szemléltetésre.

Tanította: **Dr. N e m e s Félix.**

Számtan, 3 óra. Tizes számrendszer. Római számjegyek. A négy alaplümvelet egész számokkal, tizedes és közönséges törttekkel, különböző mértékek és pénznemek ismertetése. Kézikönyv: dr. Moenik F. és dr. Schmidt Ágoston: Számtan.

Tanitotta : Sipos Sándor.

Rajzoló-geometria, 3 óra K. k. Fodor L. és dr. Wagner A. „Rajzoló Planimetria.” Planimetriai idomok különböző tételei, geometriai ornamentális rajzolás. egyenes és görbevonalu idomok, táblarajz után rajzeszközökkel és szabadkézzel.

Tanitotta Sipos Sándor.

Szépírás, 1 óra. Nagy Sándor szépírás-mintái után, magyar folyóírás és a németírás alapvonalai, a szépírás szabályainak magyarázata mellett táblai előírás nyomán.

Tanitotta : Ugyanaz.

II. OSZTÁLY

Osztályfőnök: Kopatz J. Patrik.

Vallástan, h. ó. 2. Tankönyv Nogáll „Egyházi szertartások magyarázata.” — Tananyag : a ker. hitélet folyamata, egyes gyakorlati és tényezői.

Tanitotta : Dr. Nemes Félix.

Magyar nyelv, heti 5 óra. a) Elbeszélő prózai és költői olvasmányok, különösen a magyar történeti mondák, népmesék, görög mythos, és természetrajz köréből. Az olvasmányok tartalmának elbeszélése, köynélkül tanult versek szavalása. b) Nyelvtan : a szóegyeztetés és szóvonzat tana tüzetesen, egyszerűen és többszörösen összetett mondatok ; a mellékmondatok fajai és ezek viszonya a főmondatokhoz, a szórend és változtatásai, helyesírási szabályok. Két hetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat, mely részint az eltanult nyelvtani szabályok alkalmazására, részint az elbeszélő prózai vagy költői olvasmánynak írásba foglalására adatott fel. K. k. Szvorényi J. kisebb Magyar nyelvtana és Olvasókönyve II. r.

Tanitotta : Kopatz J. Patrik.

Latin nyelv, heti 7 óra. Az alaktan befejezése. főleg a nemre vonatkozó szabályok, a teljes igeragozás és szóképzés, szócsoportok alakítása, mesék, leírások és történelmi elbeszélések fordítása. Hetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat az eltanult nyelvtani részek alkalmazására. K. k. dr. Szamosy János Latin nyelvtana és Olvasó könyve.

Tanitotta : P. Kopatz J. Patrik.

Földrajz, h. ó. 4. Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália földirata, hegy- és vízrendszere mellett a néprajzi viszonyok, a legjellemzőbb ásvány-, növény- és állatvilága. K. k. Visontai-Borbás „Egyetemes földirat“.

Tanította : Szász Károly.

Számтан, h. 4 óra. A közönséges és tizedes törtek műveleteinek s a métermértékeknek átisméltése után a közönséges törteknek tizedes törtekre s viszont való átváltoztatása. Számolási rövidítések korlátolt pontossággal. Az arányosság fogalmának fejtegetése. Az arányok és aránylatok tana. Az egyszerű hármasszabály. Kamatszámítások. K. k. Mocnik-Schmidt : Számтан.

Tanította : Jakab Antal.

Rajzoló geometria, 3 óra. Stereometriai elemek. Kézi könyv Fodor L. és dr. Wagner A. „Rajzoló Stereometria.“ Egyszerűbb testidomok szemléltetése, ábrázolása, rajzolása, hálózata és modelljeinek elkészítése. Planimetriai ornamentális rajzolás táblarajz után. Sodrony- és bádogg-testminták távlati rajzolása árnyékolva.

Tanította : Sipos Sándor.

Szépírás, 1 óra. Nagy Sándor mintái után. Kalligraphiai magyar és német folyóírási gyakorlatok, kellő magyarázatok mellett táblai előírás után.

Tanította : Ugyanaz.

III. OSZTÁLY.

Osztályfőnök : Szász Károly.

Hittan, heti 2 óra. Az ó-szövetség története. Tankönyv : Róder F. Ó- és ujszövetségi bibliai történetek. I. r. Ó-szövetség.

Tanította : Bodosi Lajos.

Magyar nyelv, h. ó. 3. Összefüggő történelmi olvasmányul Szalay L. „A tatárjárás Magyarországon 1241—42.“ B. Jósika M. u. Mátyás király (Szvorényi-féle olvasókönyv.) Ezekon kívül több rövidebb darab olvasztatása, a nyelvtan rendszeres ismételése különös tekintettel a mondattanra. Versek olvasása, elemzése és könyvnélkül tanulósa. Kéthetenként egy iskolai dolgozat. K. k. Szvorényi Nyelvtan I. II. rész, Olvasókönyv III. r.

Tanította : Szász Károly.

Német nyelv, h. ó. 4. Tankönyv : Felsmann J. „Német nyelvtan, gyakorló- és olvasókönyv.“ Tananyag helyesírás és olvasás. Olvasmányok s fordítási gyakorlatok alapján a teljes alaktan. Fordításra s részben beemlézésre az olvasókönyvből felvettettek; Der Dorn-

strauch. Der Igel und der Maulwurf. Die Perlen. Der Esel. Die kluge Maus. Der Mäuse Krieg mit den Fröschen. Der Löwe und die Maus. Der Wolf und der Mensch. Der Fuchs und der Krebs. Der Graf und der Nagelschmied. Die Schlangen. Das Lamm und der Wolf. Két hetenként egy írásbeli dolgozat.

Tanította: Dr. Nemes Félix.

Latin nyelv, heti 6 óra. A mondatrészek egyezése, esettan, a mellékevek, főnevek, névmások és elöljárók mondattani használata. Olvasmányok: De origine urbis Romae, De septem Romanorum regibus, Brutus consul, Horatius Cocles, Mucius Scaevola, Veii capti, Falerii capti, M. Coriolanus, Aristides, Cimon, Themistocles. Heti egy ísk. dolgozat. K. k. dr. Szamosi János Latin mondattana és Olvasókönyve; Cornelius Nepos. (Különféle kiadás.)

Tanította: Bodosi Lajos.

Történelem-földrajz, h. ó. 4. a) Történelem. Magyarország története a honfoglalástól az 1867-iki koronázásig, különös tekintettel hazánk művelődési és alkotmányos viszonyaira. K. k. Ribáry Ferencz. „Magyarország története.“

b) Földrajz. Az osztrák-magyar monarchia földirata. Mindkettőnek hegy- és vízrendszere. Magyarország vármegyéi és az örökös tartományok természeti tulajdonságai mellett a legnevezetesebb városok, községek történelmi, vagy természetrajzi nevezetességének főlemlítése után mindkét állam népessége, vallási különbsége, mezőgazdaság, ipar, közlekedés és kereskedelem, szellemi műveltség, alkotmány, törvényhozás és közigazgatás. K. k. dr. Cherven „Az osztrák-magyar monarchia földirata.“

Tanította: Szász Károly.

Természet- és mennyiségtani földrajz, heti 2 óra. A közönségesebb fizikai tünemények törvényeinek ismertetése után földünk alakjára, egyes helyei meghatározására és közönségesebb ábrázolási módjaira vonatkozó ismeretek. Ezután földünknek, mint csillagnak és a bolygórendszer egyik tagjának, keringése és tengely körül való forgása, az ezekből eredő látszólagos mozgásokkal és az időszámítással. Földünk felszínének tagosultsága; a vízében és légkörében végbemenő nevezetesebb tünemények ismertetése, u. m. tengeri és légköri áramlatok, a víz körülja, lecsapódások, jégárak. K. k. Heller Ágost Fizikai Földrajza.

Tanította: Pál Gábor.

Számítan, heti 3 óra. Az összetett arányok és aránylatok. Összetett hármasszabály. Kamatszámítások. Leszámítolás. Időhatár-számolás. Társaság-szabály. Vegyítési- és láncszabály. A

kamatos kamat számítás megértése czéljából a hatványra emelés megismertetése s a kamatos-kamat számítás. K. k. Mocnik-Szász: Számítástan II. r.

Tanította: J a k a b Antal.

Rajzoló geometria, heti 2 óra. Constructiv planimetria.. K. k. Mocnik: Mértani nézlettan. Planimetriai nevezetesebb idomok kibővítése, fontosabb constructiv feladatok. Továbbá a testminták csoportosításának távlati rajzolása és ábrázolása.

Tanította: S i p o s Sándor.

IV. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: Dr. Nemes Félix.

Hittan, heti 2 óra. Az ujszövetség története. Tankönyv: mint a III. osztályban, II. r. Uj-szövetség.

Tanította: B o d o s i Lajos.

Magyar nyelv, heti 4 óra. Bevezetés az irálytanba. Az egyszerű és szép irály kellékei, kapcsolatos olvasmányokkal. A hangsúlyos és időmértékes vers ismertetése, és kiváló költemények emléztetése. Olvasmányok: Toldi XII. éneke, részletek „Toldi szerelméből“ és „Toldi estéjéből.“ K. k. Névy László Stilisztika I. r. Irálytan. Kéthetenként egy iskolai írásbeli gyakorlat.

Tanította: W i e d e r Gyula.

Német nyelv, heti 3 óra. Az alaktan folytonos ébrentartása mellett a mondattanból a szóegyeztetés, szóvonzat, szórend, módok s idők használata megfelelő gyakorlatokkal magyarból németre. — Olvasmányok: Der Gotteskasten. Der Pfennig. Agamemnon und die Griechen. (Emiézve is.) Die olympischen Spiele und das Orakel zu Delphi. Das Rothkäppchen. Der Mond. Die Einkehr. Das Bächlein. Der Winter. Der Frühling. Das Kapellchen. Das Wachtfeuer. Was ich werden möchte. Frühlingsankunft. Szavalatok Közmondások, emlézés. Kéthetenként egy írásbeli iskolai dolgozat. K. k. Felsmann J. német nyelvtana és: Deutsches Lesebuch II. része.

Tanította: G l ó s z Miksa.

Latin nyelv, heti 6 óra Az igeidők használata megfelelő gyakorlatokkal. Julius Caesar I. könyvéből 20., II. III. IV. V. és VI. ből 10—10 fejezet; az olvasottakból 12 fejezet emléztetett. Phaedrusból: I. k. Prologus 1. 2. 3. 4. 5. 6. 8. 9. 10 11. 12. 13. 15. 16. 17. 20. 21. 22. 23. 24. 26. 28. 30. 32., II. k. 1. 4. 6. 7., III. k. 4. 5. 6. 9. 12. 16., IV. k. 1. 3. 4. 6. 9. V. k. 2. 3. 9. 10. mese. Az olvasottak közül 14 mese emléztetett. Hetenként egy

iskolai dolgozat az olvasmányokhoz alkalmazva. K. k. Szamosi János: Latin-mondattana. Gyurits Antal: Julius Caesar. Szarvas G.: Phaedrus meséi.

Tanította: Nagy István.

Történelem, h. 3 óra. Keleti népek történelme. A görög és római történelem Caesar Octavianus egyeduralmáig, műveltség történelmével együtt. K. k. Somhegyi F. „Világtörténelem.”

Tanította: Szász Károly.

Természetrajz, h. ó. 3. Tankönyv: Kriesch-Koch. „Ásvány-, kőzet- és földtan.” — Tananyag: Alapvető általános vegytani ismeretek. Az ásványok alaki, természettani és vegyi tulajdonságai. Allotropismus, heteromorphismus, isomorphismus. Különös ásványtan, a fontosabb egyedekben bemutatva. Egyszerű s összetett kőzetek; azok keletkezése. A Föld képződésének története, a jellemzőbb fosszil alakok bemutatása.

Tanította: Dr. Nemes Félix.

Algebra, h. 3 óra. A betűszámítási mennyiségek általában. A négy alapművelet egész számokkal és törtekkel; kiterjeszkedve a szorzásnál a hatványozásra s az osztásnál a mértani haladványok megismertetésére. Az egyenletek ismertetése, osztályozása és rendezése s az I. foku egy ismeretlenűek feloldása. K. k. Mocnik Klamarik-Wagner. Algebra.

Tanította: Jakab Antal.

Rajzoló geometria, h. 2 óra. Constructiv planimetria. K. k. Mocnik: „Mértani Nézetlan.” Görbe vonalú idomok. Általában a körtan kibővítése s az idevágó fontosabb constructiv feladatok, valamint a Ludolf-féle szám ismertetése, kör kerületének meghatározása és területének kiszámítása képletileg.

Tanította: Sipos Sándor.

V. OSZTÁLY.

Osztályfőnök Papp András.

Hittan, heti 2 óra. A kath. vallás alaptana, nevezetesen: Jézus istensége és a róm. kath. egyház isteni tekintélyének bizonyítása. K. k. dr. Wappler Antal. A kath. egély tankönyve. I. rész.

Tanította: Bodosi Lajos.

Magyar nyelv, heti 3 óra. A szépirány kellékei. A szerkezet tan főbb szabályai: az anyaggyűjtés, tétel kidolgozása és vázlatkészítés, az előadás főbb formái. Rendszeres verstan. Arany János

balladáinak tárgyalása. Olvasmányok. Havonkint egy írásbeli házi dolgozat. K. k. Névy L. Az írásművek elmélete és Olvasmányok.

Tanította: F ü l ö p Árpád.

Német nyelv, hetenkint 3 óra. Herder Cid-románczok III. részének: (Der Cid unter Alfouzo VI., dem Tapfern) fordítása, nyelvi és tárgyi magyarázatokkal. Prózai olvasmányok a Felsmann-féle Deutsches Lesebuchból: „Attila und die Hunnen.“ „Die Kreuzzüge und die Ungarn.“ „Margarete, eine ungarische Königstochter.“ „Die Rückeroberung von Ofen.“ Emlézve: „Habsburgs Mauern.“ „Der Pilgrim von St. Just.“ Havonkint egy írásbeli iskolai dolgozat a költői olvasmánnyal kapcsolatban. Tankönyv: Heinrich: Herder Cid-románczok. Felsmann: Deutsches Lesebuch III.

Tanította: I m e t s F. Jákó.

Latin nyelv, heti 6 óra. a) Prózai olvasmány: Livius I. II. III. V. könyvéből: Aenas és utódai, Róma alapítása, Romulus uralkodása, Numa Pompilius, a Horatiusok és Curiatiusok harca, Tarquinius Superbus és Gabii bevétele, Brutus consul és Tarquinius törekvései, P. Valerius Publicola, Horatius Cocles és Scaevola hőstettei, a plebs kivonul a sz. hegyre, C. Marcus Coriolanus, a Fabiusok áldozatkészsége és halála L. Q. Cincinnatus az ekétől dictátornak hívatik, Veji városának bevétele, a honáruló. b) Költői olvasmány: Ovidiusból mythologiai fejtegetések mellett: a Fábiak elpusztulása Cremeránál, Gabii bevétele Tarquinius által. Az emberi nem négy korszaka, Deucalion és Pyrrha, Phaëton, Ikarus. Baucis és Philemon, Orpheus és Euridice, és Midas király: fordítva, elemézve és részben emlézve. A római régiségtanból: cives és civitas; ordines; populus, senatus, magistratus; isteni tisztelet; ruházat. Kéthetenként egy isk. dolgozat. Kolmár-Sváby fordítási gyakorlatainak I. részéből. K. k. Livius ed Iványi; Ovidius ed. Veress I.

Tanította: N a g y István.

Görög nyelv, heti 5 óra. Az attikai alaktan a mi végzetű igéig megfelelő fordítási gyakorlatokkal. Havonkint egy iskolai írásbeli dolgozat. K. k. Szamosi Görögnyelvtana és olvasókönyve.

Tanította: P a p p András,

Történelem, heti 3 óra. Az ó-kor történetéből a római birodalom a császárság korában. Vallás és társadalmi viszonyok.

a) A középkor története Kr. u. 476—1492-ig. A népvándorlás korszaka és a középkori államok alakulása. A feudalizmus kifejlődése és uralma. A pápa és császárság közti küzdelem. A feudalizmus bukásának okai és következményei, végül a vallás és

társadalmi viszonyok találmányok stb. a középkor végén. K. k. Somhegyi Ferencz: Egyetemes történelem. I. II. rész.

Tanította : Szász Károly.

Mennyiségtan, heti 4 óra a) Algebra. A hatványmennyiségek és ezekkel kapcsolatban a számtani haladványok ; gyökmennyiségek és ezek során a 2-od foku egyenletek feloldása : végül a több ismeretlenű 1-ső foku egyenletek megfejtése b) Mértan. A planimetria. K. k. Mocnik-Klamarik-Wagner: Algebra és Mocnik-Klamarik-Wagner: Mértan.

Tanította Pál Gábor.

Természetrajz, heti 2 óra Tankönyv: Kriesch-Simkóvícs „A növénytan iskolakönyve.” — Tananyag: az őszi félórán az organographia fogalmainak a lehetőleg élő példányokra való begyakorlása. A növények histológiája és élettani jelenségei. A nevezetesebb virágtalan és virágos növények rendszerbe foglalása. A növények földrajzi elterjedése, viszonyba hozva az éghajlattal. Mikroszkopikus demonstrációk. Gyűjtemény-készítés.

Tanította : Dr. Nemes Eélix.

VI. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: Wiedner Gyula.

Hittan, heti 2 óra. Isten léte, a Szentháromság tana, a világ teremtése, az emberi nem megváltásának ígérete, az összülők bűne és annak következményei, a megváltás és megszentelés tana, a szentségek, szentelvények és négy utolsó dolgok. K. k. dr. Wappler: A kath. egély tankönyve. II. r.

Tanította : Kopatz J. Pátrik.

Magyar nyelv, heti 3 óra. A drámai költészet fejtegetése, ennek elmélete és irodalmi fejlődése. A történetírás, szónoki beszéd és értekezés elmélete és irodalmunk. — Olvasmányok Shakespeare Julius Caesarja. Részletek Szigligeti „a dráma és válfajai” cz. művéből. Kitűnő beszédek Kölcseytől, br. Eötvös J.-tól, Deák Ferencztől, Kossuthtól. — Havonként egy írásbeli házi gyakorlat. K. k. Névy László. „Az írásművek elmélete.”

Tanította : Wiedner Gyula.

Német nyelv, heti 3 óra. Bürger, Goethe és Schiller életrajzának, valamint a német ballada és románcz irodalmi fejlődésének ismertetése után olvastattak: Lenore, Der wilde Jäger, Das Lied vom braven Manne: Der Fischer, Erlkönig, Mignon, Der Schatzgräber, Der Zauberlehrling, Johanna Sebus, Die wandelnde Glocke ;

Der Taucher, Der Ring des Polykrates, Die Kraniche des Ibykus, Die Bürgschaft, Der Alpenjäger. Prózaí olvasmány: Goethe: Aus meinem Leben. I. könyv. Das heil. Abendmehl des Leonardo da Vinci. Schlegel: Shakespeares Macbeth. Herder: Nicht der Schule sondern dem Leben lernen wir. — Havonkint egy iskolai írásbeli gyakorlat. K. k. Dr. Heinrich Gusztáv: Német balladák és román-czok I. II. rész. Deutsches Lehr- u. Lesebuch I. rész.

Tanította: W i e d e r Gyula.

Latin nyelv, heti 6 óra. Olvasatott Sallust. Iugurthájából 77 fejezet nyelvtani és tárgyi magyarázatok mellett. Továbbá Vergil Aeneisének II. III. könyve mythologiai fejtegetések mellett és Cicerónak Catilina elleni I. beszéde. A két utóbbi szerzőtől olvasott tananyag részben és a Vergil Aeneisében előforduló régiségek említettettek is. Kéthetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat, Kolmár-Sváby fordítási gyakorlatainak I. részéből. K. k. Sallust. ed. Hindy; Vergil ed. Ribbeck; Cicero ed. Klotz.

Tanította: N a g y István.

Görög nyelv, heti 5 óra. A „mi“ végzetű és rendhagyó ígék. Olvasmányok: 30 mese és kisebb elbeszélés, Perseus, Herakles és az Argonauták; Xenophon Anabasisából: Készülődések a háborúhoz; vonulás a király ellen, Xenophon a hadsereg élére lép. K. k. dr. Szamosi János görög nyelvtana és olvasókönyve; Xenophon Chrest. ed. Horváth-Elischer.

Tanította: B o d o s i Lajos.

Történelem, heti 3 óra. Európa államainak történelme a XVI. XVII. és XVIII. században, tüzetesen a XIX. század irányának föltüntetése röviden. K. k. Somhegyi Egyet. történelmének III. része.

Tanította: P a p p András.

Mennyiségtan, heti 3 óra. a) Algebra. A hatvány- és gyök-mennyiségek műveleti szabályai azonosságának kimutatása a pozitív, negatív és törtszám-hatványok alapján. A számrendszerek megismertetése s reávezetése tízes számrendszerünkre. A logaritmus tana. b) Mértan. A trigonometria egészen. K. k. Mocnik-Arenstein: Algebra és Mocnik-Klamarik-Wagner: Geometria.

Tanította: J a k a b Antal.

Természetrajz, heti 3 óra. Tankönyv: Kriesch „Állattan“. — Tananyag: az állati test felépítése, szervei, élettani vonatkozásokkal, gondot fordítva az emberi test egyes részeinek ismertetésére. Az állattípusok, osztályok, rendek és családok rendszeres ismertetésére a nemek és fajok felemlítése s a körülményekhez képest szemléltetésével. Mikroszkopikus demonstrációk. Gyűjteménykészítés.

Tanította: D r. N e m e s Félix.

VII. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: Glósz Miksa.

Hittan, heti 2 óra. A kath. erkölcstan fogalma és felosztása, a törvények, az ember erkölcsi képességei, a cselekmények erkölcsi volta és beszámítása, Isten, önmagunk és felebarátunk iránt tartozó kötelmeink, tekintettel a lélek üdvére, a testre és egyéb viszonyokra, a keresztény családi és társadalmi élete, az ezekből folyó köteleességek és az ember tökéletessége. K. k. dr. Wappler: A kath. egély tankönyve III. r.

Tanította: P. K o p a t z J. Patrik.

Magyar nyelv, heti 3 óra. Rövid bevezetés az aesthetikába. A művészetek osztályozása. A vers- és rimtan szabályai. A lyrai, epikai és drámai költészet elméletének fejtegetése, kapcsolatban azok irodalmi fejlődésével. Olvasmányok: Zrinyiász, Zalán futása, Dorottya, kivonatosan. Sophokles Antigoneja. A magyar lyra története, Gyulaitól. Greguss ballada- és Abafi elegia-elmélete. Szemelvények Szigligeti Ede: A dráma és válfajai cz. művéből. Magánlag több Shakésperei tragoedia.— Havonkint egy írásbeli házi gyakorlat. K. k. Névy L. Az írásművek elmélete.

Tanította: W i e d e r Gyula.

Német nyelv, heti 3 óra. Bevezetés Schiller „Tell Vilmos“-ához. A dráma olvasása irodalmi, aesthetikai és nyelvtani (jelesen etymologiai) magyarázatokkal. A drámában lévő dalok és Tell monologjának szavalása. Az olvasókönyvből: Reincke Fuchs I. ének, Arion, Der letzte Dichter, Parebase. Prózai olvasmány: Ueber den Geist in Voltaires Semiramis Lessingtől.— Időnként extemporale, a magyar poetikai tanítással párhuzamosan, kisebb költői műfajokra példák olvastatása. Havonkint egy iskolai írásbeli gyakorlat.— K. k. Dr Heinrich Gusztáv: Schiller Tell Vilmosa és Deutsches Lehr- und Lesebuch II. rész.

Tanította: W i e d e r Gyula.

Latin nyelv, heti 5 óra. A nyelvtani ismeretek folytonos ébrentartása mellett olvastatott Vergiliusból az Aeneis VI. éneke. Cicero-ból a IV. Catalina elleni beszéd, az I. és XIV. philippika. Leveleiből ad familiares. II. k. 4., III. 3., V. 2. 7., XIV. 2. 4., XV. 6. és XVI. k. 1. 9. — Plautus Trinumusa egészen. Nyelvi tárgyi s aesthetikai fejtegetésekkel. Extemporálék.— Kéthetenkint egy írásbeli iskolai dolgozat. K. k. Vergilius, Cicero és Plautus Teubner-féle szövegkiadások. Kolmár-Sváby: Latin iránygyakorlatok II. rész.

Tanította: Glósz Miksa.

Görög nyelv, heti 4 óra. Nyelvtani ismételések mellett az Iliasból olvastatott az első ének 450 és a II. ének 350 verse. Herodot

történelmi műveiből pedig az I. könyv 84. fejezetétől a 120. fejezetig és a II. könyv 19. első fejezete. Havonként egy iskolai írásbeli dolgozat. K. k. Homer Ilias ed. Veress. Herodot ed. Dietsch; dr. Szamosi: Görög nyelvtana.

Tanította: P a p p András.

Politikai földrajz, heti 2 óra. Európa és a többi földrészek kiválóbb államainak, azon gyarmatoknak, melyek más európai hatalomhoz tartoznak, történeti áttekintése mellett azok földjének természeti jellemzése, föld- és bánya-mívelés, állattenyésztés, ipar, kereskedés, lakosság és államszervezet.— Kézi könyv: Scholtz A. Politikai földrajza.

Tanította: P a p p András.

Mennyiségtan, heti 3 óra. a) Algebra. Az egyenletekről eddig tanultaknak összefoglalása után a 2-od fokúak gyökei és együtthatói között lévő összefüggés ismertetése; 2-od fokúra visszavezethető magasabb fokú egyenletek megfejtése. A haladványok és alkalmazásaik, kamatos-kamattal tökefelszaporodás, járadék és törlesztési számítások. b) Mértan. A testmértan egészen, és ezenkívül a gömbháromszögtani cosinus-tétel lefejtése előkészületül a cosmo-graphai tanulmányokhoz. K. k. Mocnik-Arenstein: Algebra és Mocnik-Szakóky: Mértan.

Tanította: P á l Gábor.

Természettan, heti 4 óra. A testek ált. tulajdonságainak és a mozgások törvényeinek ismertetése. Az erők és mozgások összetétele. A szilárd, csepegős és légnemű testek egyensúly- és mozgástana. A hangtan és kapcsolatosan az általános rezgéstan. A fény egyenes vonalú terjedéséből származó tűnemények (nap- és holdfogyatkozás); a fény ereje és ennek mérése, visszaverődése sík- és gömbtükrökön, törése és az ebből magyarázható tűnemények, a színszóródás és a szinkép. K. k. Abt Antal: Kisérleti Természettan VI. kiadás.

Tanította: P á l Gábor,

Bölcsészeti előtan, heti 2 óra. Lélektan. A lelki jelenségek főbb csoportjainak: a testi érzékenység és erkölcsi érzelmesség nyilvánulásainak és ezek kapcsán a test és lélek kölcsönhatásának, továbbá az értelem és akarat tényei, végül az emberi természet ket-tősségének ismertetése. — Kézikönyv: Joly Henrik: Philosophiai Propädeutika.

Tanította: P á l Gábor.

VIII. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Jakab Antal.**

Hittan, heti 2 óra. A kath. egyház története az egyház alapításától a legújabb korig, különös tekintettel annak terjedése- és küzdelmeire a különböző korszakokban felmerült tévtanok ellen, valamint az egyház-fejedelmeknek a politikai viszonyokba való befolyására. Az egyház hierarchiai szerkezete, a kultur-cselekmények, tudományos törekvések, a szerzeti élet fejlődése és ennek jótékony hatása az egyház kül- és beléletére. K. k. dr. Wappler A kath. egyház története.

Tanította: **P. K o p a t z J. Pátrik.**

Magyar nyelv, heti 3 óra. A magyar irodalom története. Pogány-kor, keresztény középkor, protestáns-kor, katolikus visszahatás s a nemzeti harczok kora, nemzetietlen kor, klasszicizmus kora, nemzeties költészet kora. Olvasmányok az egyes korok nevezetesebb íróinak műveiből. Havankint egy írásbeli házi dolgozat. K. k. Beöthy: A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése.

Tanította: **F ü l ö p Árpád.**

Német nyelv, heti 2 óra. Bevezetés Goethe „Iphigenie auf Tauris“ cz. drámájához. A dráma olvasása, irodalmi és tárgyi magyarázatokkal. Az olvasókönyvből: Was ist Aufklärung? Kanttól „Das Lied von der Glocke“, Schillertől. — Havonként egy iskolai írásbeli gyakorlat. K. k. Bauer: Goethe „Iphigenie auf Tauris“, dr. Heinrich: „Deutsches Lehr- u. Lesebuch“ III. rész.

Tanította: **W i e d e r Gyula.**

Latin nyelv, heti 5 óra. Horatius életrajza, műveinek méltatása. Olvasmányok: A Satirákból: I. k. 3. 5. II. k. 2 és 5. Epodonokból: 2. 7. 11. 13. 14. 16. Az ódákból: I. 1. 3. 8. 9. 11. 14. 15. 21. 28. II. k. 4. 6. 18. III. k. 7. 12. 19 IV. k. 4. 7. 15. Az epistolákból: I. 6. 12. 16. II. 3. (Ars poetica). — Tacitus életrajza, s műveinek ismertetése után Annalesei I. könyve, nyelvi, tárgyi és aesthetikai fejtegetésekkel. Extemporalék. — Havonként két írásbeli iskolai dolgozat. K. k. Horatius, Tacitus Teubner-féle szövegkiadások. Kolmár-Sváby: Latin irálygyakorlatok II. r.

Tanította: **G l ó s z Miksa.**

Görög nyelv, heti 4 óra. Folytonos nyelvtani ismételések mellett Homer Odysseájából a VI. XIII. és XXI. ének. Az ókori görög bölcsezszt s különösen Socrates és Plató korszakának méltatása után Plató Critoja. Extemporalék. Havonként egy írásbeli iskolai dolgozat. K. k. Homer Odyssea és Plató Teubner-féle kiadások. Elisher J. Homéri szótár.

Tanította: **G l ó s z Miksa.**

Történelem, heti 3 óra. Magyarország oknyomozó történelme, a legujabb időkig. K. k. Horváth M. Magyarország történelme cz. műve rövid előadásban.

Tanította : P a p p András.

Mennyiségtan, 2 óra, a) Algebra. A kapcsolástan tárgyalása és annak alapján Newton kéttagzatának lefejtése és alkalmazása magasabb gyökök kifejtésére. b) Mértan. Az algebrának alkalmazása a mértanra. A derékszögű coordinata-rendszer ismételése, két pont távolának meghatározása. Az egyenes egyenleteinek előállítás. Két egyenes metszés-pontjának és hajlásszögének elemzése, K. k. Mocnik-Arenstein : Algebra és Mocnik-Szabóki : Mértan.

Tanította : J a k a b Antal.

Természettan, h. 4 óra. A fénytán folytatásául : a fénytani eszközök, a fénytalálkozás tünetei, a kettős törés és fénysarkítás egyszerűbb tünetjeinek ismertetése. A vegytan alapelemeinek tárgyalása. A hőtan. A kosmographia elemei. A villamosság és delezesség tünetjeinek rendszeres ismertetése, tekintettel gyakorlati alkalmazásaikra s az újabb vívmányokra. K. k. Abt Antal : Kisérteti természettan.

Tanította : J a k a b Antal.

Bölcsészeti előtan, 2 óra. Logika. A logika tárgyának, az általános módszer Descartes-féle főbb szabályainak, a deductiv és inductiv módszerek tényezőinek megismerése. A tudományok osztályozása és a megismert módszereknek az egyes tudományokban való alkalmazása. Az osztályozás és a történeti kritika kellei, végül a logikai kérdések okai. K. k. Joly Henrik Philosophiai Propaedeutika.

Tanította : P á l Gábor.

Testgyakorlat. Az ifjuság az őszi és tavaszi időszakban két csoportba osztva (I—III. oszt. az egyik, IV—VIII. oszt. a másik csoport) tornászott úgy, hogy minden osztály hetenkint kétszer jelent meg a tornateren; a téli időszakban három csoportba kellett osztani; mert a téli tornaterem csak egyharmadát képes az ifjuságnak befogadni, hogy a gyakorlatokat megfelelő módon végezni lehessen. A téli torna helyiségében gyakorolta magát az ifjuság a kötélhágcsón, trapezen, karikás köteleken, a lovon, a magas és távol ugrásban, ezenkívül szabadgyakorlatokban u. m.: láb, törzs és karizom gyakorlatokban súlyzókval és azok nélkül. A nyári tornahelyiségben a katonai gyakorlatokban: sorakozás, rendekbe, szakaszokba alakulás, kettős rendek képzése, fejlődések, huzódások,

kanyarodások állóhelyből és menetközben. A szabad- és katonai gyakorlatokat rendszerint szergyakorlatok követték.

Tanította: P á l Gábor.

Ének. Az ének és zene tanítása a csiksomlyói gymnasiumnál a lefolyt 188⁹/₀. tanévben szünetelt. Ugyanis a volt-énektanító egészségi okokból lemondván, az ének és zene oktatása céljából igazgató és a fensőbb tanhatóságok egy önálló ének- és zenetanítói állomás rendszerezésén fáradoztak, mire nézve ns. Csikme-gye hozzájárulása is kéretett; erre pedig válasz csak a napokban érkezvén: a tervezett állomásra a pályázat a jövő tanévre ki fog iratni.

Egyébiránt a gymn. ifjuság a lefolyt évben is az éneken magát gyakorolta és annak oktatásában is részesült, amennyiben P. Tima Dénes tanítóképezdei magister ur a gymn. énekkart ünnepélyesebb alkalmakból előkészíteni és vezetni szives volt.

IV.

Írásbeli magyar feladványok.

V. o s z t á l y. 1. Nyári este falun. (Leírás) 2. Kirándulás. (Levél). 3. Isten- és hazaszeretet. (Elmélkedés). 4. Arany néhány balladája. (Vázlat). 5. A temető. (Leírás). 6. A földművelés haszna. (Értekezés). 7. Kisfaludy „Mohács”-ának költői szépségei. 8. Nyári szünet alatt. (Elbeszélés). 9. Tiszteld előljáróidat. 10. A fekete eb (Hitmonda, Garay után szabadon).

VI. o s z t á l y. 1. A drámai költészet feladata. 2. Julius Caesar jellemé. 3. Miben áll Bánk-bán tragikumja. 4. Historia est magistra vitae. 5. Egy regény tartalmi és szerkezeti fejtegetése. (Szabadon választott olvasmány alapján). 6. Az állatok értelmessége és tanulékonytsága. 7. Non scholae, sed vitae discimus. 8. Kölcsey „Parainesis”. (Gondolatmenet vázolója). 9. „Mondottam ember: küzdj és bizva bizzál”. Madách. (Beszéd). 10. Az ember a föld ura. (Chria).

VII. o s z t á l y. 1. A költészet viszonya a művészetekhez. 2. A költői eszményítésről. („Vojtina Ars poeticája” szerint). 3. „Nem a kik az emberi jólét előmozdítására új eszközöket találnak, hanem, kik az embereket a létező eszközök s viszonyok kellő használatára oktatják, valóságos jótevői kortársaiknak.” Eötvös 4 Kisfaludy K. „Mohács” a. (Aesth. fejtegetés). 5. A székely mondák. 6. Görgei „Argirusa” és Vörösmarty „Csongor és Tündéje”. (Összehasonlítás). 7. A hazaszeretet eszméje költőinknél (Idézetgyűjtemény). 8. Miért tanulunk természet-tant? 9. Értekezés, szabadon választható irodalmi tételről. 10. A görög színház és dráma. (Ismertetés).

VIII. o s z t á l y. 1. A régi magyarok szokása, erkölcsé és műveltsége. 2. A legrégebb magyar versek ismertetése. 3. Kisebb prózai elbeszélés, szabadon választott tárgyról. 4. Az

- önismeret hatása az erkölcsiségre. 5. Kármán József munkái.
6. A természet tavaszkor. 7. Kisfaludy „Iréne”-jének méltatása.
8. „Az ember tragoédiájának” ismertetése.

Érettségi dolgozatokul:

a) A magyar nyelv és irodalomból:

1. A nyelvújítás áttekintése, különös tekintettel a nyelvrontásra. 2. Mik voltak a várszerkezet felbomlásának okai? 3. Az Archimedes törvényének miben áll gyakorlati alkalmazása?

b) Magyarból németre: Athenaei élet. IV. (Szinyei: Magyar olvasókönyv III. rész. Budapest 1887. 121. l.) 22 sor.

c) Magyarból latinra: Caius Sempronius Gracchus, egészen: „hogyan boszút álljon családja kiontott véreért”. (Kolmár-Sváby II. r. 65. lap).

d) Görögből magyarra: Homer Iliásából VI. ének 369—406 versig.

e) A mennyiségtanból:

1. „Egy állam 3 millió forintnyi kölcsönt köt 5% mellett, melyet 30 év alatt visszafizetni köteles oly módon, hogy évenként bizonyos összeget fizet, melyben a kamatok is foglaltatnak. Milyen nagy ezen évi összeg?”

2. Egy háromszög csúcspontjának koordinátái

$$\left. \begin{array}{l} X = -5 \\ Y = 2 \end{array} \right\} \left. \begin{array}{l} X_2 = 3 \\ Y_2 = -5 \end{array} \right\} \left. \begin{array}{l} X_3 = 7 \\ Y_3 = 7 \end{array} \right\} \text{deciméterek};$$

mekkora a háromszög három oldala s három szöge egyenként és mekkora a háromszög területe?

V.

Tanügyi adatok.

A) A tanév folyama.

Az 188³/₄. *tanév megnyitásának* a csiksomlyói gymnásiumnál az átalakítási munkálatok késése miatt egy pár heti halasztást kellett volna szenvednie ; minthogy azonban a mlt. igazgató-tanács gymn. igazgató ebbeli kérésének helyet nem adott : a beiratások a rendes időben vagyis szeptember 1. és 2. napján szabályszerűen megtörténvén s a javító és felvételi vizsgálatok is részint a beiratások folyama alatt, részint a következő napokon megejtetvén az előadások szept. 6-án megkezdettek s szakadatlanul folytak a tanéven át egész pünkösd előtti péntek délutánjaig, azaz június 7-ig bezárólag, melyen túl az érettségi szóbeli vizsgálat és az évvégi közvizsgálatok vették az időt igénybe.

A csiksomlyói gymn. *tanári személyzetben* azon változás történt, hogy Gyergyai J. Dezső szerzetes tanár helyébe aug. 18-ról *Fülöp Árpád* tanárjelölt neveztetett ki a magyar-latin-nyelvi tanszakra helyettes tanári minőségben ; a múlt tanévben elhalt dr. Medgyesy Béla helyett pedig, kiváló tekintettel a természet-historiai szakmára, a szt. ferenczrendi tartomány főnöke által dr. *Nemes D. Félix* tanárjelölt rendeltetett ide.

A tanártestület gymn. *működésének menetét* a tanév folytán általa megtartott 8 rendes, 8 rendkívüli, 3 módszertani és az érettségi vizsgálatok, valamint a főigazgatói hivatalos látogatás alkalmából megtartott 5 rendbeli értekezletek sora tanúsítja a mint következik :

I. Az augusztus 30-án tartott *rendes* szervezkedő és megnyitó értekezletet, melyen Mikó Bálint főispán, gymn. világi gondnok úr ő mltga is jelen volt. igazgató beszéddel nyitotta meg, melyben kifejezte, hogy az 188³/₄. tanév a főgymnasium történetében újabb korszakot fog jelezni azon nevezetes változások miatt, me-

lyeken a gymnasium és a hozzátartozó finövelde a kiegészítési, illetve átalakítási munkálatok, valamint az internatus beállítása folytán átment; s egyszersmind indítványozta, miszerint azon eddig is több mint 30,000 frtra menő áldozatokért, melyeket tan- és nevelőintézeteink kibővítésére az erd. róm. kath. Status, annak ml. igazgatótanácsa, erdélyi püspök úr ö kegyelmessége és maga ns. Csikmegye törvényhatósága is fenkölt gondolkozással, lelkes ügyszeretettel és hazafias áldozatkésztséggel meghoztak, köszönetét és háláját fejezze ki¹⁾. A megnyitó többi része az új helyzet által is eléggé indikált cél és az arra vezető legalkalmasabb útakat és módokat hangsúlyozta. Ezen értekezlet továbbá azon kényszer-helyzet fölött tanácskozott, mely az átalakítási munkálatok és berendezkedés elkéséséből állott vala elő. Továbbá az énektanító lemondása következtében igazgatónak egy ének- és zenetanítói állomás rendszeresítése tárgyában tett lépéseit magáévá tette; s miután az isk. pénzalapot kezelő püspöki bizottmány által fölkérte, hogy az internatusi rendtartás- és fegyelemre nézve javaslatot dolgozzon ki: e célból igazgató elnökle alatt egy négytagú bizottságot küldött ki²⁾. Egyéb teendői a rendes folyó ügyekre és tanév elején szükséges szervezkedésre vonatkoztak.

Az okt. 17-iki értekezlet egyéb folyó ügyek közt megállapította a könyv- és szertárakra vonatkozó költségelöirányzatot és ezzel kapcsolatban indokolt költségvetést terjesztett föl a téli torna, terménytár, természettani szertár, tanári és ifjusági könyvtár, valamint az értekezleti terem és igazgatói iroda fölszerelése, s végül az ablakoknak függönyökkel való ellátása tárgyában; megvizsgálta a kölcsönkönyvtárt és annak számadását s intézkedett a használatból kiment tankönyvek kiselejtezésére vonatkozólag; köszönettel fogadta igazgatónak a Kolozsváron tartott Status-gyűlés lefolyásáról közlött ismertető jelentését; s ezzel kapcsolatban azon határozatot hozta, hogy a gymnasium statusgyűlési jövedöbéli képviseltetése esetről esetre más és más által történjék.

A decz. 18-án tartott értekezlet egyebek közt intézkedett az új helyiségeket nyert tanszertárak beruházásának kiviteli módozatairól.

A febr. 14-iki értekezlet egyéb folyó ügyek közt a közoktatás-

¹⁾ V. ö. az ezen „Értesítő“ 51. lapján közlöttekkel.

²⁾ V. ö. 43—46. ll.

ügyi miniszter urnak mult évi decz. 17-ről a német nyelv tanítása tárgyában kiadott magas intézvénye alkalmából ezen főfontosságu és vitalis kérdésnek bővebb tanulmányozására a német nyelv mostani előadó tanárait kiküldötte.

Az april 10-iki értekezlet szives köszönettel fogadta dr. Nemes D. Félix kartársunk kijelentését, melylyel értékes és sok fáradsággal gyűjtött ásvány-, közet- és kövület-gyűjteményét, mint ezen gymnasium egykori növendéke és jelenlegi tanára, a terménytár szaporítására felajánlotta; indokoltan kérelmezte, hogy a csiksomlyói gymnasium részére engedélyezett tanévközi szünnapok közé a december 8-ikát megelőző napnak, valamint a pünkösdt megelőző pénteknek délutánja is vétessék föl.

A május 16-iki értekezlet folyó ügyei között bejelentetett, miszerint Richter Lajos úr Budapestről gymnasiumunk terménytárát a szaktanár dr. Nemes közvetítése folytán egy igen becses növénygyűjteménnyel kegyeskedett gyarapítani. Ugyanezen értekezlet a lefolyt tanév végi *vizsgálatok rendjét* a következők szerint állapította meg:

Junius 12-én Érettségi szóbeli vizsgálat.

15-én az V.—VII. osztály vizsgálata a hittani, történelmi- és bölcsészettani csoportból.

17-én az I.—II. osztály a mennyiség- és mértanból;

a III.—IV. osztály a nyelvtani csoportból.

18-án az V.—VII. osztály a nyelvtani csoportból.

19-én a III.—IV. osztály a hittan- és történelmi csoportból.

az I.—II. osztály a nyelvtani csoportból.

21-én az V.—VII. osztály a természet- és mennyiségtani szakból.

22-én az I.—II. osztály a hittan- és földrajzból, és

a III.—IV. osztály a földrajz-, természetrajz- és mennyiségből.

25-én az I.—VII. osztály a torna- és énekből.

29-én Záró-ünnepély.

A május 17-iki értekezlet megfelelő indokolással a következő tankönyveket hozta javaslatba:

a) Közép káté (az I. osztály számára.)

b) Dr. Szinnyei J. Iskolai magyar nyelvtan, mondattani alapon I. II. r. (az I. és II. osztály számára)

c) Dr. Szinnyei J. Rendszeres magyar nyelvtan, (a III. osztály számára.)

d) Dr. Szinnyei-féle Magyar Olvasókönyvek (a 3 alsó osztály számára.)

e) Dr. Szinnyei J. A magyar nyelv rendszere (a VIII. osztály számára már a jövő tanévtől kezdve.)

- f) Arany J. Toldi. Magyarázta Lehr (a IV osztály számára a jövő tanévtől kezdve.)
- g) Greguss-Beöthy. Magyar Balladák (az V. osztály számára a jövő-tanévtől kezdve.)
- h) Dr. Heinrich G. Német balladák és románczok. I. rész (az V. osztály számára a jövő tanévtől kezdve.)
- i) Dr. Heinrich G. Herder Cid románczai. II. kiadás. (az V. osztály számára a jövő tanévtől kezdve.)
- j) Dr. Heinrich G. Lessing Minna von Barnhelm (a VIII. osztály számára a jövő tanévtől kezdve.)
- k) Goethe. Hermann und Dorothea. Magyarázta Weber K. (a VII. osztály számára a jövő tanévtől kezdve.)
- l) Eliacher J. Latin Olvasókönyv. (A III. és IV. osztály számára a jövő tanévtől kezdve.)
- m) Vaszary K. Világtörténelem. (A IV V. és VI. osztály számára fokozatos behozattal.)
- n) Scholtz és Ráth Matematikai és physikai földrajz elemei. (A III. osztály számára, a jövő tanévtől kezdve.)
- o) Fehér J. Kísérleti Természettan. (A VII. és VIII. osztály számára fokozatos behozattal.)

Junius 24-én és folytatólag tartott osztályozó és záró értekezlet a folyó ügyek elintézése mellett az elért tanévi eredményt összegezte.

II. A szept. 18-án tartott első *rendkívüli* értekezlet egy pár tanuló kérelmére hozott határozati javaslatot; hasonlóképen az okt. 26-án és nov. 27-én tartott értekezletek is.

A január 9-iki rendk. értekezlet a kibocsátott magas rendelet értelmében az állandó tanmenetet állapította meg.

A január 17-iki rendkiv. értekezlet — miután az e célból kiküldött bizottság munkálatával elkészült, — a csiksomlyói „internatus rendtartását“ állapította meg és azt javaslat alakjában a püspöki nagybizottmányhoz beterjeszteni határozta.

Az ápr. 3-iki rendkiv. értekezleten a tanártestület a német nyelv tanítására vonatkozó rendeletre nézve fejtette ki indokolt nézeteit és álláspontját.

Az ápr. 30-iki értekezleten egy magántanuló ügye intéztetett el.

Május 23-án a tanítóképezde tanáraival tartott együttes értekezlet javaslatba hozta, miszerint a gymnasiumi udvar, nyári torna- és üdülőtér, vonatkozással a Madarász-féle szomszédos telekre, az intézetek összefüggő épületeinek és népességének megfelelőleg

arányosabban osztassék fel, s a praeparandia és gymnasium részére lehetőleg külön nyári torna szereltesék föl.

III. A *módszertani* értekezletek szept. 15. és okt. 1. továbbá december 22- és ápril 16-án az újabban előírt útasítások értelmében tartattak meg.

IV. Május 11-én a VIII. osztály alapvizsgálata, valamint 23-án a hittani *érettségi* vizsgálat ft. Bodó Alajos esperes-plebános és püsp. biztos úr elnöklete alatt megtartatván: ugyanezen napokon az ifjaknak ez alapon lévő osztályozása is megejtetett.

Junius 12-én *Elischer* József kir. tanácsos és tanker főigazgató úr ő nsga elnöklete alatt a szóbeli érettségi vizsgálat folyt le, melyet a gymnasium püspöki biztosa, Mikó Bálint főispán, világi gondnok, és Becze Antal alispán urak személyes megjelenésökkel szerencséltettek.¹⁾

Junius 5—13. napjain *Elischer* József főigazgató úr a csik-somlyói r. k. főgymnasiumnál *hivatalcs látogatást* végezvén, úgy a gymnasium szellemi fejlődését, mint kivált annak külső anyagi állapotában történt nevezetes haladását illetőleg, észrevételeit a tanártestülettel a jun. 13-án tartott értekezletben közölte.

B) Vallás erkölcsi állapot, ünnepek.

„Az Úr félelme lévén a bölcsesség kezdete

Szeptember 6-án az igazgató ünnepélyes „Veni Sanct-e” celebrálásával kezdette meg a tanévet.

Szeptember 8-án, mint Kisasszony ünnepén, a gymn. tanuló ifjuság *meggyónt* és áhitatosan az Úr asztalához járult.

Az ifjuság a tanéven át minden nap, kivévn a mi éghajlatunk alatt igen zordon téli hónapokat $\frac{1}{2}$ órákor szabályszerűen eljár a *templomba*; vasár- és ünnepnapokon *Bodosi* Lajos tanár által tartott rendes exhortációkat hallgatott s azután jelent meg a szt. misén és délelti isteni szolgálaton. Azonkívül részt vett az egyházi és ezen kegyhelyen tartani szokott egyéb áhitatossági gyakorlatokban is előljárói felügyelet alatt.

A vallásos érzületet és kegyeletet ápoló mozzanatok közül az 188⁸/₉. tanév folyamából felemlíthetők a következők:

¹⁾ Az eredményt I. VII. 5. alatt.

Szep. 15. Miután a tanuló ifjuság már egészen begyűlt, az iskolai *törvények* a tanári testület jelenlétében felolvastattak. Ajseminariumi törvények szept. 19-én olvastattak fel, s *kellő alkalmazással az internatusi ifjak részére is* előirattak.

Szept. 29. Sz. Mihály napján, mint a csiksomlyói finövelde védszentjének ünnepén a seminariumi ifjuság a lefolyt tanévben is megtartotta szokott házi ünnepélyét.

Okt. 4. Mint Királyunk ő Felségének és kegyelmes főpásztorunk *Lőnhart* Ferencz püspök úr ő excájának magas névünnepe tanodai ünneppel szenteltetett meg; azon kívül úgy is, mint a helybeli szerzetes-háznak kegyeletes ünnepnapja.

Nov. 25-én Szűz sz. Katalin, mint a gymnasium védszentjének ünnepe, egyttal mint az újjáalakított tan- és nevelőintézetek „főlavatási ünnepélye“ tétetett emlékezetessé. A szép műsorhoz méltó közönség szívében sokáig megmarad e nap emléke.¹⁾

Decz. 7. és 8-án, ezen kegyeletes Mária-ünnepen az egész tanuló ifjuság áhitatos *gyónást* és áldozást végzett.

1889. Január 2. *Lőnhart* Ferencz püspök úr ő nmltga újévi üdvözlésünkre többek közt a következő kegyteljes szavakban válaszolt: „A lelkes hivatali buzgalom és kitartó pontos munkásságban, mit a tanártestület részéről örömmel ismerek el, biztos zálogát látom a sikernek, mely a fokozottabb tanügyi igényekhez mért nehéz munkát megédesíti s az ifjuságnak vallás-erkölcsös és tudományos kiképzése által anyaszentegyházunk- és édes hazánknek tesz elismerésre méltó nemes szolgálatokat.“ (1. p. sz.)

Márcz. 15-én a gymnasium önképzőkörének ifjusága az 1848-iki márcz. 15-ik napjának emlékére kegyeletes ünnepélyt rendezett vala a következő ,rogrammal :

1) $\frac{1}{2}$ 8 órakor ünnepélyes isteni tisztelet. 2) „Szózat“ énekli a gymn. férfikar P. *Tima* Dénes képezdei tanár úr vezetése mellett. 3) Megnyitó. Tartja *Wieder* Gyula főgymn. tanár. 4) „Talpra magyar,“ szavalja *Bodó* József VIII. oszt. 5) „Petőfi hazafias költészete.“ Felolvassa *Péter* János VIII. oszt. 6) „Sárgul már a jegenyefa,“ énekli a gymn. férfikar. 7) Élet vagy halál „Petőfőtől.“ Szavalja *Dózsa* Ferencz VIII. oszt. 8) Elbeszélés a 48-as időköl. Felolvassa *György* Dénes VIII. oszt. 9) Népdalegyveleg, A magister úr vezetése mellett énekli a gymn. férfikar.

¹⁾ Az ünnepély programját l. 53. l.

Az ünnepély igen jól sikerült és a zavaros idő daczára szép számmal megjelent közönség emelkedett hangulatban és egy pár jól töltött óra emlékével távozott haza.

Ápr. 17. — junius 13. Az itten tartatni szokott *szent Antal* áhítatosságokban kellő felügyelet mellett a gymn. ifjuság is részt vett; mi okból a kedd délelőtti előadások 7—10 óráig tartattak meg.

Junius 7. A *pünkösdi búcsu-ünnepek*, melyekben a gymn. ifjuság is részt szokott venni, az időjárás is kedvezvén, épületes buzgósággal folytak le.

Junius 29. A záró ünnepély szavalatokkal volt fűszerezve. Igazgató bővebben tájékozta a szülőket és közönséget azon teendők iránt, melyek a tanoda új viszonyaiból származtak.

Jul. 2. Sarlós-Boldogasszony napján, mely az itteni szerzetesháznak búcsuval egybekötött jeles ünnepe, a gymnasiumba járó tanulók közül néhány ifju épületes szertartás mellett fog a B. Szüz Mária itteni társulatába felavattatni.

C) N ö v e l d é k.

I. A sz. Mihály főangyalról nevezett csiksomlyói *finövelde*ben e tanév folytán 35 nyilvános, 12 magán alapítványos, 20 fizetéses és 4 servitor-tanuló neveltetett, *Imets* Fülöp Jákó főregens és *Nagy* István subregens felügyeletök alatt.

1. A nyilvános alapítványosok közül élveztek :

Bőzalapítványt	Péter János	VIII. oszt.
	Koncz Károly, Száva Endre	VII. "
	Petri Kálmán, Tompos Károly	VI. "
	Becze Imre, Boga József,	
	Dulinszky József, Vass Lajos,	
	György Lázár és Finta József	V. "
	Baka Antal, Balázs Károly,	
	Móricz László és Péter Sándor	IV. "
	Imets Ilyés	III. "
Apor-alapítványt	Csedő Domokos	IV. "
Báthori-félét	Szilveszter Ferencz	V. "
Biró-félét	Kotró Márton	VI. "
Bors-Bálinth-félét	Botár Béla	VI. "
Csomortáni-félét	Balázs András	V. "
Darvas-félét	Balló István	VII. "
Dénes-félét	Nagy Antal	VII. "
Fogarassy-félét	Abos József	VI. "

Fülöp-félet	György Dénes	VIII.	"
Haller-félet	Bocskor Zsigmond	VI.	"
Kováts Miklós-félet	Korodi Imre	VII.	" és
	Gál Ádám	IV.	"
Lukács Mihály-félet	Miklós Sándor	VIII.	"
Molnár-félet	Dózsa Ferencz	VIII.	"
	Lakatos Kálmán	VI.	"
Sántha-félet	Csoboth András	VI.	"
Tankó-félet	Farkas József	V.	"

2. A *magán* alapítványosok közül élveztek :

Bors-Bálinth-félet	Domokos Gyula	VIII.	oszt.
Bocskor Elek-félet	Bocskor Ferencz	VI.	"
Ferenczy Péter-félet	Péter Árpád	VIII.	"
	Nagy Lajos	VI.	" és
	Ádám Jenő	IV.	"
Haller Mária-félet	Incze Dénes	II.	"
Molnár Balázs-félet	Petres János	V.	"
	Gál Gergely és		
	Lázár Domokos	III.	"
Péterffy József-félet	Korodi János	VI.	"
	Antal Gergely	V	" és
	Csató Pál	IV.	"

3. A *fizetéses* tanulók száma 18—20 közt váltzott. Míg a régi finőveldebe a 47 alapítványos mellé csak 3—4 ifju férhetett be fizetés mellett : addig a jelenlegi finővelde azáltal is nyer jelentőségben, hogy fizetés mellett az alapítványosok közé 20 növendék is fölvehető, ami nemcsak nevelés szempontjából, hanem a finőveldei élelmezés tekintetéből is figyelemre méltó és kedvező körülmény. A fizetéses tanulók az igazgató-tanácsnak decz. 13-án kiadott intézménye értelmében convictoroknak tekintendők és az alapítványosokkal egyenlő elbánás alá esnek.¹⁾

Állami ösztöndíjat ezen gymnasiumnál, daczára, hogy ilyenekért jöreményü ifjak az idén is folyamodtak, egy tanuló sem nyert, sem nem élvezett ; *kézi* ösztöndíjban (2 kincstári és 1 családi) három tanuló részesült.

II. Az újonnan beállított és kellően felszerelt *internatusban* a a lefolyt 188⁹/₁₀. tanév alatt 69 növendék nyert egészen új szállást, *Imets* F. Jákó internatusi igazgató és *Bodosi* Lajos felügyelő-tanár gondozásuk alatt.

¹⁾ V. ö. 48. és 52. II.

Ezen növelde részére, saját „Internatusi Rendtartás“ dolgoztatott ki és hozatott felsőbb helyen javaslatba. Ennek helybenhagyásáig is az internatusbeli ifjuság ugyanazon házi törvények szerint igazgattatott, mint a finöveldei. Élelmezés dolgában 7 csoportra volt beosztva, melyek részére ugyanannyi kifőző-háztól hordotta be 7 servitor-növendék az ebédet és vacsorát, kiknek szükség esetén, kivált téli és sötét időben, a csoport tagjai felváltva segédkeztek. A tarisnyázás mennyiségét igazgató szabályozta; a kifőzést pedig ebéden és vacsorán az előjáróság napról-napra ellenőrizte. Az internatusi két szolga a szolgálai teendőket pontossággal, eredményesen és megelégedésre teljesítette.

A nagyfontosságú intézmény már az első próbaévben teljesen bevállalt és a csiksomlyói eddig künn szállásolt, gymn. ifjuságnak minden tekintetben nagy előnyére szolgál.¹⁾ A helybeli (várdotfalvi és csobotfalvi), valamint a közelfekvő csikszeredai, csiktaploczai, csikpálfalvi és csiksomortáni tanulóknak, kiknek szülői kívánták és a kik egyelőre az internatusban sem voltak elhelyezhetők, megengedettett, hogy az őszi és kora-tavaszi hónapokban a szülői háztól járjanak fel a tanodába.

D) E g é s z s é g ü g y.

Csik-Somlyón az internatus beállításával, a fennebbiek szerint, csaknem teljesen megszűnván a külső szállásviszonyok: a gymnasiumban és nevelőházakban könnyebbé és egyszerűbbé vált az ifjuság egészségügyi viszonyainak ellenőrzése.

Először is megszűnt a tanár-testület kebeléből eddig állandóan kiküldött szállásvizsgáló-bizottság működése.

Ellenben *Körmeny* Lajos ifjusági és körorvos ur, kinek az internatus egészségügyi felügyelete céljából tiszteletdíja is feljavitott, naponkint szorgalmasan és szokott buzgósággal végezte a növeldei orvosrendőri teendőket; ezen kívül havonkint az igazgató közbejövetele mellett megvizsgálta a gymn. ifjuságot, mely alkalommal a szülőknél szállásoló ifjak is jelen voltak.

Egyébiránt a csiksomlyói tanuló ifjuság egészségi állapota a lefolyt tanévben csekélyebb szem- és torokgyulladások, gyomorbántalmak- és egy váratlan halálesettől eltekintve általában kedvező volt.

¹⁾ Az internatusra vonatkozólag bővebben és egész tüzetességgel tárgyal a vezérértekezés VIII. és IX. pontja.

E) Tanodai szerelvények gyarapodása.

I. A tanári könyvtár az 188°/₉. iskolai évben a következő művekkel gyarapodott:

1. Egyházi irodalom:

Bougaud-Dobos L. A kereszténység és korunk. Nagyvárad. 1883. II. kiadás I.—V. kötet k. 8. r. — 2354. K. I. 2. (Vétel útján szereztetett be.)

Gessner. Der Tod Abels. Leipzig. 1767. 8. r. — 2300. G. I. 68. (özv. Lakatos Jánosné ajándéka.)

Szent János Evangéliom. Budapest. 1885. 16. r. — 2317. B. I. 18.

St. Lucas. Das Evangelium. Budapest. 1885. 16. r. — 2318. B. I. 18.

Szent Márk Evangeliuma. Budapest 1885. 16. r. — 2317. B. I. 18. (Imets F. Jákó ajándéka.)

Németh J. A katolikus egyház kultusza. I—II. kötet. Győr. 1887. 1888. 8. r. — 2269. H. III. 1. (vétel u.)

Neuestes Gebetbuch. Wien. 1786. 8. r. — 2290. F. II. 19. (özv. Lakatos Jánosné ajándéka.)

2. Magyar nyelv és irodalom:

Arany J. Furcsa és elegyes költemények. Budapest. 1884. kis 8. r. — 2332. K. I. 4.

„ **Kisebb költemények.** Budapest. 1885. 7. kiad. kis 8. r. — 2333. K. I. 4.

„ **Toldi szerelme.** Budapest. 1883. 4. kiad. kis 8. r. — 2331. K. I. 4.

„ **Toldi.** Toldi estéje. Buda halála. Murány ostroma. Budapest. 1882. 5. kiad. kis 8. r. — 2330. K. I. 4. (Vétel u.)

Bánóczi J. Emlékszász Greguss Ágost rendes akad. tag felett. Budapest. 1889. 8. r. — 2381. L. V. 12.

Brassai S. Szórend és accentus. Budapest. 1888. 8. r. — 2309. L. IV. 21.

Finály. Hogy is mondják ezt magyarul? Budapest. 1888. 8. r. — 2345. L. IV. 10.

Galgóczi K. Emlékszász dr. Zlamál Vilmos a m. tud. akad. lev. tagja felett. Budapest. 1888. 8. r. — 2313. L. V. 12. (A magy. tudományos Akadémia küldeménye.)

Góbi I. Rhetorika. Budapest 1888. 8. r. — 2277. H. III. 2. (Kiadó ajándéka.)

Goldzieher I. Emlékszász Fleischer Leberecht Henrik akad. kültag felett. Budapest. 1889. 8. r. — 2334. L. V. 12.

- Haynald L.** Emlékbeszéd Boissier P. Edmund, m. tud. akad. kültag felett. Budapest. 1889. 8. r. — 2335. L. V. 12.
- Jakab E. Dr.** Duka Tivadar könyve Körösi Csoma Sándorról. Budapest. 1888. 8. r. — 2341. L. V. 1.
- Káttai G.** Emlékbeszéd Bugát Pál felett. Budapest. 1868. 4. r. — 2256. L. V. 12. (A magyar tud. akadémia aj.)
- Kis Tükör.** Debreczen 1841. 8. r. — 2281. G. II. 22. (özv. Lakatos Jánosné, polg. leányisk. igazgató ajándéka).
- Lenkey F.** Életem emlékei. Budapest. 1887. 8. r. — 2265. K. I. 3.
- Szilágyi S.** Emlékbeszéd Hornyik János lev. tag felett. Budapest. 1889. 8. r. — 2344. L. V. 12.
- Tóth L.** Emlékbeszéd Tanárky Gedeon felett. Budapest 1889. 8. r. — 2312. L. V. 12.
- Vadnay K.** Emlékbeszéd Kovács Pál a magyar tudományos akadémia levelező tagja felett. Budapest. 1887. 8. r. — 2336. L. V. 12. (A magyar tud. akadémia küldeményei.)

3. *Classica philologia.*

- M. T. Ciceronis XIV selectarum orationum liber ex recensione Ernesti.** Halae. 1796. 8. r. — 2285. F. II. 20.
- Crucii Suada Delphica.** Amstelodami. 1685. 16. r. — 2280. C. I. 14.
- Qu. Curtii Rufi Historia Alexandri magni cum supplemento.** Norinbergae. 1775. 16. r. — 2298. C. I. 13. (özv. Lakatos Jánosné ajándéka.)
- Fülöp A.** Aksziómák gyűjteménye. Gyulafehérvár. 1889. 8. r. — 2385. J. IV. 80. (Szerző ajándéka).
- Horányi A.** Stephani Pállya Orationes VIII. Pestini. 1797. 8. r. — 2291. G. II. 26. (özv. Lakatos Jánosné ajándéka.)

4. *Modern philologia.*

- Militärischer Briefsteller.** Wien. u. Triest. 1808. 8. r. — 2295. G. II. 28. (özv. Lakatos Jánosné ajándéka.)
- Dr. Halász I.** Svéd-lapp nyelv. II. Budapest. 1888. 8. r. — 2338. L. IV. 10. (A magyar tud. akadémia ajándéka.)
- Meidinger J.** Practische französische Grammatik. Wien. u. Triest. 1826. 8. r. — 2286. G. II. 29. (özv. Lakatos J-né aj.)
- Dr. Réthy L.** Az oláh nyelv és nemzet megalakulása. Budapest. 1888. 8. r. — 2268. H. III. 4. (Szerző ajándéka.)
- Dr. Szemák.** Német olvasókönyv. III. rész Budapest. 1888. n. 8. r. — 2304. H. III. 7. (Kiadó ajándéka.)

5. *Történelem és régészet.*

- Baumeister A.** Denkmäler des klassischen Alterhums. I. II. k. München u. Leipzig. 1885. és 1887. n. 8. r. — 2368. K. IV. 1. (Vétel utján.)

- Beke és Barabás I.** Rákóczi György és a porta. Budapest 1888. 8. r. — 2337. L. III. 29. (az Akad. ajándéka.)
- Bredow.** Merkwürdige Begebenheiten Altona. 1831. 8. r. — 2296. F. II. 21. (özv. Lakatos Jánosné ajándéka.)
- Fraknói V.** Carvajal János bibornok magyarországi követségei 1448—1461-ig. Budapest. 1889. 8. r. — 2380. L. V. 1 (A magyar tudományos akadémia küldeménye)
- Gaehring E.** Geschichte des polnischen Volkes. III. r. Leipzig. 1847. 8. r. — 2282. F. I 22 (özv. Lakatos Jánosné aj.)
- Hajnik I.** Az örökös főispánság a magyar alkotmány történetben. Budapest. 1888. 8. r. — 2259. L. V. I. (A magyar tudományos akadémia küldeménye.)
- Jakab E.** Kolozsvár története II, és III. K. Budapesten. 1888. n. 8. r. — 2355. G. V. 12, 13.
 „ Oklevéltár Kolozsvár története II. és III. kötetéhez Budapest. 1888. n. 8. r. — 2356. G. V. 14.
 „ Haske. Kolozsvár története világosító rajzai. Budapest. 1888. n. 8. r. — 2357. G. V. 15. (Vétel u.)
- Orbán B.** A székelyek származásáról és intézményeiről. Budapest. 1888. — 2260. L. V. 1.
- Pulszky F.** Tanulmányok a népvándorlás korának emlékeiről. Budapest. 1888. 8. r. — 2340. L. V. 1.
- Schwarcz Gy.** Adalék a mai alkotmánypolitikához és államjoghoz. Budapest. 1888. 8. r. — 2343. L. 3. 43. (Akad. aj.)
- Didacus Savedra.** Idea principis christianopolitici. Coloniae. 1669. 16. r. — 2288. C. I. 15. (özv. Lakatos J.-né ajánd.)
- Szathmáry Gy.** Tanulmányok. I. köt. Budapest. 1887. 8. r. — 2266. K. I. 2.
- Szilágyi S.** Erdélyi országgyűlési emlékek. XIII. k. Budapest. 1888. 8. r. — 2308. E. I. 4. (az Akad. küldeménye.)
- Valentini.** Der grosse Krieg. II. Ausg. 2. Bd. Berlin. — 2272. E. VI. 16. (özv. Lakatos Jánosné ajándéka.)
- Varga O.** Világtörténet. Budapest 1888. 8. r. — 2278. H. III. 3. (Kiadó ajándéka.)
- Zsilinszky M.** Az 1708. pozsonyi országgyűlés történetéhez. Budapest. 1888. 8. r. — 2359. L. V. 1. (A m. tud. akad. aj.)

6. Földrajz, útleírás és statisztika.

- Br. Radvánszky B.** Udvartartás és számadás-könyvek. I. k. Budapest. 1888. 8 r. — 2346. L. III. 34.
- Dr. Acsády I.** Magyarország pénzügyei I. Ferdinánd alatt 1526—64. Budapest. 1889. 8. — 2305. L. III. 24.
 „ A magyar jobbágy-népesség száma a mohácsi vész után. Budapest. 1889. 8. r. — 2379. L. VI. 1. (A m. tud. Akademia küldeménye.)

Dr. Márki S. Földrajz. II. füz. Budapest. 1887. 8. r. — 2267. H. III. 9.

" Az osztrák-magyar monarchia politikai földrajza. Budapest. 1887. 8. r. — 2316. H. III. 8. (Kiadó aj.)

Meiners Briefe über die Schweiz. Wien. 1791. 8. r. — 2294. G. I. 69. 70. (özv. Lakatos J-né aj.)

Liebrecht F. Zur Volkskunde. Heilbronn. 1879. 8. r. — 2306. J. IV. 31. (Vétel útján.)

Justus Perthes-Gönczy. Austrália fali abrosza. Gotha. — 2323.

" Északamerika fali abrosza. Gotha. — 2324.

" Délamerika fali abrosza. Gotha. 2325.

" A magyar korona országainak fali abrosza. 10. kiad. Gotha. — 2326.

" Afrika fali abrosza. Gotha. 2328.

" Az osztrák-magyar monarchia fali abrosza. Gotha. 1884. — 2327.

Ázsia fali abrosza. Gotha. — 2329.

Európa fali abrosza. IV. kiad. — 2386.

(Mindezek vétel útján szereztettek be.)

Körösi J. Demologiai tanulmányok. Budapest. 1889. 8. r. — 2387. L. III. 43. (az Akadémia küldeménye.)

Pomp. Sarnelli. Nuova Guida in Napoli. 1772. 8. r. — 2292. G. I. 66.

Stein Dániel Ch. G. Handbuch der Geographie und Statistik. I—III. Leipzig. 1824. — 2297. G. III. 51, 52, 53. (özeveg Lakatos Jánosné ajándéka.)

Szathmáry Gy. Tanulmányok I. kötet. Budapest. 1887. 8. r. — 2266. (az Akadémia küldeménye.)

7. Mennyiségtan és csillagászat.

Weisz J. Rechnungsaufgaben. Gratz. 1802. 8. r. — 2283. F. VI. 28. (Péchi Izabella k. a. ajándéka.)

Lechner J. Facilima artis arithmeticae Methodus. Augsburg und Innsbruck. 1755. 8. r. — 2301. G. I. 67.

Mendl F. és Schmidt A. Rajzoló Geometria III. r. Budapest. 1889. 8. r. — 2263. H. III. 6. (Kiadó küldeménye)

Weisz J. Sammlung v. 550 Rechnungsaufgaben. Gratz. 1802. 8. r. — 2283. F. VI. 28. (Péchi k. a. aj.)

8. Természet- és vegytan.

Dr. Fröhlich I. Az elektrodynamometer általános elmélete. Budapest. 1888. 4. r. — 2257. D. VI. 6.

Dr. Regéczi N. I. Az izomáram nemleges változata által egy másik izomban közvetlenül kiváltott másodlagos mozgásról. Budapest. 1889. 8. r. — 2384. L. V. 11.

- Heggyfoki K.** A környezet hatása a hőmérőre. Budapest. 1888. 8. r. — 2310. L. V. 11.
- Heller Á.** A XIX. század physikai kutatásainak mozgó eszméiről. Budapest. 1888. 8. r. — 2311. L. V. 11. (Akad. aj.)
- Pethe F.** Természethistoria és mesterségtudomány. I. r. Béts. 1815. — 2302. G. III, 55. (Péchy I. k. a. ajándéka.)
- Kruspér I.** Légtüneti észleletek. II. k. Budapest. 1885. 4. r. — 2342. I. VI. 6.
- Regéczi N. I.** Kísérleti adatok a Porret-féle izomtünemény jelentőségének kérdéséhez. Budapest. 1889. 8. r. — 2383. L. V. 10. (Az Akadémia. ajándéka.)

9. Természettörténet és orvostudomány.

- Dr. Daday J.** A magyarországi Branchipusfajok átnézete. Budapest. 1888. 8. r. — 2359. L. V. 8.
- Dr. Hőgyes E.** A veszettség gyógyításáról. Budapest. 1889. 8. r. — 2382. L. 10.
- Dr. Istvánffy Gy.** Jelentés a felsőmagyarországi tűzegképletek algológiai megvizsgálásához. Budapest. 1888. 8. r. — 2276. L. V 10. (A magyar tud. Akadémia ajándéka.)
- J. Spányik jun.** Das alkalisch erdige jod u. eisenhaltige Mineralbad Csik-Zsögöd. Kronstadt. 1875. k. 8-ad r. — 2319. G. I. 71. (Szerző ajándéka.)
- Dr. Korányi Fr.** Kórodai adatok a vegyes fertőzött betegségek ismeretéhez. Budapest. 1889. — 2339. L. V. 11. (A magyar tudományos akadémia ajándéka.)
— Sammlung bewaehrter Vorschriften und Mittel. Gratz. 1791. — 2299. G. I. 65. (Péchi I. k. a. ajándéka.)
- Téglás G.** Újabb barlangok az erdélyrészi érczhegység övéből. Budapest. 1888. 8. r. — 2262. L. V. 10. (Akad. aj.)

10. Bölcsészettudomány, neveléstudomány, aesthetika.

- Lubrich Á.** Társadalomtudomány. Budapest. 1883. n. 8. r. — 2303. G. V. 20. (Vétel útján.)
- Medveczky Fr.** A normalis elvek jelentősége az etikában. Budapest. 1889. 8. r. (30 kr.) — 2377. L. V. 13.
- Schwarcz Gy.** Adalék a magyar állampolgári társadalom egyetemes természetének elméletéhez. Budapest. 1889. 8. r. — 2378. L. III. 43. (Akadémiai ajándék.)

11. Jogtudomány és nemzetgazdaság.

- Dr. Imling és Fritz.** Az 1888. évi országgyűlési Törvénygyűlések. II—III. füzet. Budapest. 1888. (80 kr.) 8. r. — 2315. I. V. 1. (Vásárlás útján.)

Rentmeister A. Lex falcidia és quarta falcidia. Budapest. 1888. 8. r. — 2261. L. V. 5. (Akademia aj.)

12. Folyóiratok és lapok.

Bartha M. Ellenzék. IX. évfolyam. Kolozsvár. 1888. fol. — 2375. O. IV. 1. (Imets F. Jákó ajándéka.)

Berecz A. Földrajzi közlemények. Budapest. 1888. n. 8. r. — 2367. M. VI. 3. (Vétel útján.)

Bokor J. Magyar philosophiai Szemle. VII. évf. Budapest. 1888. 8. r. — 2373. H. III. 10. (Vétel útján.)

Gyulai P. Budapesti Szemle. Budapest 1888. 8. r. — 2372. M. I. 1. (Vétel útján.)

Heinrich G. Egyetemes philologiai Közlöny. Budapest 1888. n. 8. r. — 2269. (Vétel útján.)

Katinszky Gy. Népiskolai Tanügy. XVIII. évf. Eger. 1888. n. 4. r. — 2371. O. III. 3. (Vétel útján.)

Dr. Kiss és Palmer. Bölcsészeti folyóirat. III. évf. Temesvárott. 1888. — 2365. M. V. 5. (Vétel útján.)

König Gy. Matematikai és természettudományi Értesítő. Budapest. 1887. VII. évf. n. 8. r. — 2364. M. II. 1. (Vétel útján.)

„La Nouvelle Revue“ Neuvieme année tom. XLIV—XLIX. Páris 1887. 8. r. — 2352. G. V. 1—6. (Dr. Molnár L. aj.)

La Revue Politique et Littéraire. X. serie tom. III—XVI. Páris. 1879. 4. r. — 2353. G. V. 7. (Dr. Molnár L. aj.)

Lonkai-Komócsi. Magyar Állam XXIX. évf. Budapest. 1888. fol. — 2374. N. V. 1. (Imets F. Jákó aj.)

Nagy F. Mentor. Kolozsvár. 1842. 8. r. — 2270. E. V. 5. (Péchi I. k. a. ajándéka.)

Szarvas G. Magyar Nyelvőr. Budapest. 1888. n. 8. r. — 2360. M. II. 2. (Vétel útján.)

Szilágyi S. Magyar történeti életrajzok. Budapest. 1888. 8. r. 2362. M. III. 2. (Vétel útján.)

„ Századok. Budapest 1888. n. 8. r. 2366. M. III. 3. (V. u.)

Szily K. Természettudományi Közlöny. Budapest. 1888. — 2363. M. V. 1. (Vétel útján.)

Szily-Lengyel: Pótfüzetek a természettudományi Közlönyhöz. IV—V. füzet. Budapest. 1888. — 2307. M. V. 1. (V. u.)

Tomor F. Közoktatás. VII. évf. Budapest. 1888. n. 8. r. — 2370. O. I. 6. (Vétel útján.)

Történelmi tár. Budapest 1888. 8. r. — 2361. M. III. 1. (V. u.)

Wolf Gy. Orsz. középisk. Tanáregyesületi Közlöny. Budapest 1888. n. 8. r. — 2568. M. IV. 1. (V. u.)

13. Művészeti szakmák. Nem szaporodtak.

14. Vegyesek.

- A b r i c h t u n g s - R e g l e m e n t**, Wien. 1843. 8. r. — 2274. G. VI. 14. (Péchi I. k. a. ajándéka.)
- A magyar tud. A k a d e m i a** 1888. évi május 6-án tartott XLVIII. közülésének tárgyai. Budapest. 1888. 4. r. (1. f.) — 2258. D. VI. 7. (A magyar tudományos Akadémia ajándéka is.)
- B e r g m a y e r I.** Verfassung der kaiserlich-königlichen oesterreichischen Arme. Wien. 1821. 8. r. — 2273 E. V. 4. (Péchi I. k. a. ajándéka.)
- D é n e s F.** Tájékoztató a magyarországi Kárpátvidéken utazók számára. Igló. 1888. 8. r. — 2376. G. III. 40. (Szerző aj.)
- F o g a r a s s y M.** püspöki körlevelei. 1866.—1875-ig I. K. — 2350. G. V. 8. (Imets F. Jákó ajándéka.)
- F o g a r a s s y M.** és **L ö n n h a r t F.** püspöki körlevelei 1876 — 1888. évf. II. K. — 2351. G. V. 9. (Imets F. Jákó ajándéka.)
- A szt. István-társulat** 1868. jan. 21-iki Jegyzőkönyve. Pest 1868. 8. r. — 2289. G. II. 25.
- A szt. István-társulat** 1869. máj. 11-iki Jegyzőkönyve. Pest. 1869. 8. r. — 2289 G. II. 24.
- B r o c h a u s.** Konversations-Lexikon der neuesten Zeit und Literatur. I. Bd. 1872. — 2275. E. IV. 12
- M i l i t ä r i s c h e s** Geschäfts-Handbuch. Wien. 1812. 8. r. — 2287. G. III. 54. (Péchi J. k. a. ajándékai.)
- D r. P a n y á k.** A magyarországi középiskolákban 1850.—1885. megjelent összes program értekezéseknek repertoriuma. Budapest. 1887. 8. r. — 2264. H. III. 5. (V. u.)
- R e i c h l i n M e l d e g g F r e i h e r r.** Über die Anordnung und das Verhalten der Vorposten. Wien. 1819. 8. r. 2284. G. II. 27.
- T a k t i s c h e s** Lehrbuch für einen jungen Kadeten. 2271. E. V. 6.
- U e b e r** die Anordnung und das Verhalten der Patrouillen. Wien. 1820. — 2293. G. II. 23. (Péchy J. k. a. ajándékai.)
- A közoktatás állapotáról** szóló XVII. jelentés I. és II. k. Budapest. 1888. 4. r. — 2348. J. III. 1.
- Az orsz. tanítói nyugdíj és gyámalap állapotáról** szóló jelentés. Budapest. 1888. 4. r. — 2349. J. III. 1. (Ministerium aj.)
- E szerint a tanári könyvtár az idén gyarapodott a megküldött 156 db. Értesítőn kívül 148 munkával 112 kötetben és 99 füzetben s így az egész könyvtári állomány a jelen napig 2482 mű, 2396 kötet és 1181. füzetben.
- A tanári könyvtár további felszerelése gyanánt ezen könyvtárba beállított 2 db. könyvszekrény, egy dolgozó asztal, egy hordozható lépcső és egy fogas.
- Mindazon jötevőknek, kik könyvtárunk gyarapításához hozzájárulni kegyeskedtek, köszönetet mondok.
- Csik-Somlyón, 1889. június hó 18-án.

Glósz Miksa,
a tanári könyvtár őre.

II. Ifjusági könyvtár. Az ifjusági könyvtár könyvvállománya a mult tanév végén volt 554 mű 570 példányban (669 kötet és 129 tözet.) Az idei szaporodás következő:

1. *Ajándék útján:* Imets F. Jákó úrtól: Lonkay: Szépirodalmi kert, 1 kötet. Thewrewk Árpád: Haza és Külföld. 3 kötet. Magyarországi kárpát egyesülettől: Képes folyóirat 2 kötet. Magyar Salon 2 kötet. Balázs K. IV. o. t-tól; Méhes S. Uti jegyzetek. 1 k. Móricz L. IV. t-tól; Fülöp Áron: Ellák 1 k. Szász D. III. o. t-tól: Hoffmann: Próbák 1 k.

2. *Vétel útján:* Hahn-Hahn: Cecil; Csernátóni Gy: A magyar ódaköltés története; Ahafi L: Mikes Kelemen; Bayer F: Bacsaányi János; Greguss Gy: Értetések; Bánoczi: Révai élete és munkái; Verne Gy: Észak a dél ellen; Schiller Fr: Don Carlos; Tóth E: A toloncz; Kemény Zs: Férj és nő; Aigner L: A magyar népdalról; Arany J: Toldi szerelme; Erckmann-Chatrian: A Rantzau testvérek; Goethe: Lyrai költemények; Szana T: Molière élete és művei; Jókai M: Emlékeim; Győri V: Balassa János; Csengeri A. Deák F. emlékezete; Kerékgyártó E: Tompa M. költészete; Cooper: Vadölő; Gessner: Idylliumai; Katona J: Összes művei; Endrődi S: Dugovics András; Vajda V. Kölcsey F; Orbán B: A székelyek származása; Dr. Jancsó: Tanulmányok a XVI—XVII sz-ból; Szász Károly: Trefort Ágoston; Dolinay: Hasznos mulattató 1889; Fülöp Alajos Akxiomák; Trefort: Szemelvények Emlékbeszédeiből; Kármán J: Szemelvények műveiből; Pázmány Péter: Szemelvények műveiből; Kisfaludy K. Irene; Kazinczy Pályám emlékezete; Leffler: Római irodalomtörténet. Jókai M: Szemelvények műveiből; Harasztai Gy: Csokonai V. Mihály; Stenner J A székely nyelv hangjai.

Pénzvagyona a könyvtárnak a mult évben tett 120 frt 42 krt Ehez járult az idén „könyvtár-illeték“ czimen

az ifjúságtól	26 frt 10 kr.
Kamat	6 frt 77 kr.
Összesen:	153 frt 29 kr.

Ebből:

a) Könyvek beszerzésére fordítottatott	30 frt 31 kr.
b) Könyvek kérésére	9 frt 95 kr.
c) Ruggyanta bélyegző	1 frt 65 kr.
d) Postaköltség . .	1 frt — kr.
e) Irodai felszerelésre	— frt 55 kr.
Összes kiadás	43 frt 46 kr.
Marad	109 frt 83 kr.

Ebből:

a) Kötelezvény mellett ki van adva	100 frt — kr.
b) A csikszeredai takarékpénztárban van	9 frt 83 kr.

Az ifjusági könyvtár pénzvagyona az 188⁸/₉. tanév végén tehát 109 frt 83 kr.

Könyvállománya pedig 600 mű 606 példányban (713 kötet és 142 füzet), melynek értéke 511 frt 40 kr.

A könyvtárt használta 180 tanuló közül 170, vagyis 94%; átlag jut egy olvasóra 12 kivétel és munka. Osztályonként a következő statisztika tanúskodik az olvasásról: az I. osztályban egy olvasóra jut átlag 12 mű; a II. o.-ban 13; a III. o.-ban 11; a IV. o.-ban 13; az V. o.-ban 20; a VI. o.-ban 7; a VII. o.-ban 8; a VIII. osztályban 6.

Az ifjúsági könyvtár további felszerelése gyanánt beállított egy drb záros könyvtárszekrény, egy íróasztal és 1 fogas.

Wieder Gyula,

az ifjúsági könyvtár őre.

III. A gymnasiumi kölcsön-könyvtár állása az 188°/. tanév végével:

a) *P é n z b e n :*

1. A tanévről fennmaradt	379 frt 86 kr.
2. Használati díj a könyvekről	266 frt 24 kr.
3. Kamat czímen bejött	14 frt 62 kr.
4. Könyvszállitmányok után való 10%	26 frt 94 kr.
5. A kölcsön-könyvtár tulajdonát képező, használatból kiment tankönyvek el- árverezéséből bejött	29 frt 24 kr.
Összes bevétel	716 frt 90 kr.
Ebből kiadatott .	325 frt 60 kr.
Pénztárkészlet	391 frt 30 kr.
Ebből a csikszeredai takarékpénztárban tőkésítettett . .	121 frt — kr.
Egyeseknél el van helyezve	268 frt 06 kr.

b) *K ö n y v b e n :*

1. A múlt tanév végén volt	2366 kötet.
2. Elárverezettett	94 „
Maradt	2272 kötet.
3. Jelen évi szaporodás, vétel útján	202 „

Összes könyvállomány 2474 kötet.

A kölcsön-könyvtárba, mely épen úgy, mint az előbbi könyvtárak, az idén külön helyiséget nyert, beállított egy íróasztal.

Nagy István,

a kölcsön-könyvtár őre.

IV. A természettani szertár, mely a most lefolyt tanév elejéig a természetrajzi gyűjteménnyel közös teremben volt elhelyezve, az építkezések és újabb elhelyezkedések alkalmából külön tágas és világos helyiséget nyert az épület déli irányban meghosszabbitott részének földszintjén, a szögleten egy délkeleti és két délnyugati ablakkal, melyből a mellette lévő természettudományi előadó terembe ajtó nyílik. Az ablakok el vannak látva elsötétítő táblákkal. Az eddigi szekrények egygyel szaporítottak; jelenleg van két egyforma, nagy, üveges szekrény, egy kisebb szintén üveges, melynek egy negyedik talapzatul szolgál. A két nagyobbak üveges ajtóit tologatható táblákká célszerűen átalakították. Ezen kívül el van látva a terem egy nehéz cserefa-asztallal kísérletezésre, egy író-asztallal, egy csapos víztartó-, és hozzá mosdóval. Az idej butor beszerzések és átalakítások értéke összesen 40 frt 50 kr.

A lefolyt tanévben az eszközök gyarapodtak: a) a levegő súlyának kimutatására szolgáló eszközzel, b) egy üres üvegprizmával állványon, folyadék-prizma alakítására, c) Pascal-féle hydrostatikai eszköz, d) 4 drb szorító csavar villamos áramokat vezet sodronyok összecsatolására; összesen 38 frt 80 kr. értékkel. Javításokra és fogyasztási cikkekre felhasználtatott 16 frt 29 kr.

Összesen 96 frt 59 kr.

A szertár állománya ez idő szerint: 48-féle vegyszer, 398 darab természettani, vegytani és mennyiség-tani eszköz 2021 frt 16 kr. értékkel, még pedig:

a) az eröműtan körébe tartozó	83 drb	466 frt	20 kr	
b) hangtan	24 "	237 "	50 "	
c) fénytan	32 "	348 "	10 "	
d) hőtan	26 "	65 "	90 "	
e) vegytan	84 "	— "	— "	
eszköz és 48-féle vegyszer, összesen	126	16 "	"	"
f) delej-és villantan körébetartozó	74 d.	390	60 "	"
g) kosmographia és mennyiségtan körébe tartozó	73	225	05	
h) butorok és egyéb segéd-eszközök	34	161	" 65	

Pál Gábor,

a természettani szertár őre.

V. Természettudományi szertár. Tanintézetünk természetrajzi szertára az idén a középtanoda szükségleteinek megfelelőbb. Az erd. kath. Status mélt. igazgató-tanácsa a tanári-testület meg-

okolt betérjesztését figyelembe vette, s így lön lehetséges, hogy habár kissé szűk és nem eléggé világos szobában, gyűjteményünket czélszerű, új, összesen 6 drb üvegszekrénybe alkalmazson rendezhettem el.

Gyűjteményünk részint vétel, részint ajándékozás útján jelentékenyen szaporodott *Vétel* útján beszerezettek: 1. *Bőrkerezt-metszet* (gipsz modell) 2. *Emberi koponya*, haránt irányban keresztül metszve. 3. *Holothuria tubulosa* (borszeszben). 4. *Coralium rubrum* (borszeszben), 5. Keménységi fokozat 6. Egy iskolai (demonstráló) mykroskop. 7. Kanada balzsam 8. Az ásványokra való felragasztás czéljából nyomtatott számok — *Ajándékoztak*: *Richter* Lajos úr doublettáiból, kiválóan a hazai florát jellemző s 860 fajból álló növénygyűjteményt; *Puskás* Tamás cs-madarasi plebános ur *Typha Unger*i st. és *Salix* sp. kövületekkel tömött kovaföldet; *alólirott* pedig: *Scolopendra bilineata*-t és *Scorpio banaticus*-t, (mindkettő borszesz-készítmény), — továbbá egy 700 példányt maghaladó ásvány-, kőzet- és kövület-gyűjteményt, melynek kiválóbb példányai a remek tertiär koru tengeri kövületek, gazdag fajvázlatban.

A terményfár, további fölszerelése gyanánt a fönnemlített üveges szekrényeken kívül beállított egy dolgozó-asztal és egy viztartóval ellátott mosdó-szekrény.

Dr. Nemes Félix.

a természetrajzi szertár őre.

VI. A **rajzminta-gyűjtemény** az idén nem szaporodott. Azonban a rajzminták alkalmasabb elhelyezése czéljából beállított egy nagyobb záros szekrény.

VII. A folyó tanévben megnyitott új **téli torna-helyiség** a következő szerelvényekkel láttatott el: tornászati ló, ehhez fellutó zsámoly a terem szélességének arányában a mennyezet alatt átnyúló gerenda (trapezophor); ezen fűg 2, vasgyűrűben végződő kötél, 1 kötélhágcsó, 1 köteleken lüggő nyújtó, ugró mércze. Továbbá 4 drb fogas.

VIII. A **vagyasok** tárában a **régiség-gyűjteményhez** járult: ft. *Puskás* Tamás csikmadarasi plebános urtól egy nemesi insurgents-tarsoly, mely ornamentikai szempontból is fölötte érdekes; továbbá 1 agyag gyöngy (lyukas isten-nyila).

Az **érem- és régi pénz-gyűjteményhez** járult: karczfalvi *Karda* Lajos úrtól 5 drb régi váltópénz és az 1881-iki karczfalvi égés emlékeül a tűzben egy masszává olvadt tizkra;czárosok (piczula); ft. *Puskás* Tamás plebános urtól egy régi olvasó-érem. *Feren*ci Vilmos II. oszt. tanulótól *Cusa voda* emlékpénze 1874-ből,

1 Mária-Terézia-féle grösschel; Kedves József V. oszt. 1 félsustákos rézpénz; Mihály Ferencz II. oszt. tanulótól 1 VI. Károly-féle ezüstgaras 1731-ből, egy 1849-beli hatos; Zakariás Gerő II. oszt. 1 drb 1802-beli ezüst peták; Fejér Mihály V. oszt. tanulótól 1 tiz kros és 1 kétforintos Kossuth-bankó; Szabeni Gerő II. oszt. tanulótól 1885-beli orsz. kiállítási érem; más tanulóktól 6 drb. rézpénz Ferencz király idejéből.

F) Önképzőkör.

Az Önképzőkör Wieder Gyula tanár vezetése alatt működött a lefolyt tanévben is.

A szeptember 16-án tartott *alakuló* gyűlésen megválasztotta a tisztségviselői kar: elnöknek: Péter János VIII. o. t.; titkár: Dózsa Ferencz VIII. o. t.; pénztárnok: Domokos Gyula VIII. o. t.; főjegyző: Péter Árpád VIII. o. t.; aljegyző: Koncz Károly VII. o. t.; bírálók: Bodó József, György Dénes VIII. o. t. és Fodor Antal VII. o. t.

Tartatott *13 rendes gyűlés*, melyeken felolvastatott és megírást kapott 40 dolgozat; ezek közül dicséretet nyert és a kör „Haladás” című éremkönyvébe beíratott 22 drb és pedig 12 költemény, 5 fordítás, 2 értekezés, 1 elbeszélés, 1 beszéd és 1 jellemrajz.

Az Önképzőkör tagjai közreműködtek a nov. 25-én rendezett sz. Katalin-ünnepélyen, és rendeztek márczius 15-én egy iskolai ünnepélyt.

Munkálkodásuk által kitüntek: György Dénes és Péter János VIII. o. t.; Balló István, Fodor Antal VII. o. t.

Szavazataik által kitüntek: Bodó József, Dózsa Ferencz és Péter János VIII. o. t.; Balló István, Fodor Antal, Nagy Antal VII. osztályos tanulók.

A kör járatta a „Magyar Salon”-t és a „Képes Folyóirat”-ot.

Wieder Gyula,
az önképzőkör vezetője.

G) Jutalmak.

1. Az ezen gymnasiumhoz *jutalmi általánypénz*ben utalványoztatni szokott 21 frtból hasznos olvasmányokul szolgáló könyvek vásároltatván, azok a következő jóváseleltű és szorgalmasabb tanuló ifjak között osztattak ki:

I. osztály. Albert Péter, Balló András, Balló Máté, Boga Róbert, Böjthy Andor, Dóczi Bálint, Györgypál Árpád, Imets János.

II. osztály. Bálint Vilmos, Czikó István, Ferencz Ádám, Glósz Ernő, Kászoni Alajos, Sánta András.

III. osztály. Ferencz Lajos, Gál Gergely, Karda Béla, Sár-
pátky Ferencz.

IV. osztály. Gál Ádám, Péter Sándor. Ráduly Simon.

2. *Pénzbeli jutalmat* nyertek és pedig: az *Adorján*-féle jutalmi
alap kamatjából 3—3 frtot Balló István VII. oszt. és Botár Béla
VI. oszt. tanulók. *Imets F. Jákó* jutalmi alapjának évi kamatját
5 frtot Péter János VIII. oszt. tanuló, mint ki a német nyelvből
jeles eredménnyel maturisált. Ft. *Koncz István* tusnádi plebános
úr 5 frtot szokott évenként ajánlani azon ifjunak, ki az érettségi
vizsgálatot legszebb sikerrel állja ki; ezen díjat is a lefolyt évben
Péter János nyerte el.

3. *Imets F. Jákó* a meteorol. észleletekben kifejtett kitartó
segédkezésökért Péter Árpád VIII. oszt. tanulót 2 frt, Péter Sán-
dor IV. oszt. tanulót 1 frttal jutalmazta.

Más és több nemű praemiumok az idén nem folytak be.

VI.

Az ifjuság névsora és érdemsorozata.

(Szállás, viselet és általános osztályzat.)

I. osztály.

Albert Péter, int.	jó, J.
Balázs József, szl.	jó, jó.
Bálint Dénes, int.	szbsz. J.
Balló András, int.	jó, J.
Balló Béla, int.	jó, elégt.
Balló Máté, int.	jó, J.
Bartalis László, szl.	jó, elégt.
Boga Róbert, fnt.	jó, J.
Böjthy Andor, szl.	jó, J.
Csató István, int.	szbsz. elégt.
Csató János, int.	szbsz. elégt.
Dóczi Bálint, szl.	jó, J.
Gál Antal, int.	jó, jó.
Gál Béla, szl.	szbsz. elégs.
Gál Ferencz, int.	jó, elégs.
Gergely Tamás, int.	jó, jó.
Györgypál Árpád, int.	ism. jó, J.
Holló János, szl.	szbsz. elégt.
Imets János, fnt.	jó, J.

Kacsó Boldizsár, szl.	jó, jó.
Kedves György, int.	jó, jó.
Kopatz Mózes, int.	jó, jó.
Kovács Gyula, fnt.	jó, jó.
Kövér S. szl. ref.)*	szbsz. elégs.
Lázár Pál, int.	szbsz. elégt.
Mákszem József, int.	jó, elégs.
Márton József, int.	szbsz. elégs.
Nedelka János, szl.	szbsz. elégt.
Petres Rudolf, szl.	jó, elégs.
Ráduly Károly, int.	szbsz. elégs.
Sánta Lajos, szl.	gkt. jó elégt.
Szász József, int.	szbsz. elégs.
Székely Mihály, int.	km.
Szőcs K. int.	ism. szbsz. elégs.
Tamás Mihály, fnt.	ism. jó, elégs.
Werner Alajos, szl.	szbsz. elégt.
Zakariás Ant. int.	szbsz. elégt.
Zathureczky Dónát, szl.	km.

Összesen 38.

*) Egy-két más vallásu ifjut kivéve, az egész gym. ifjuság r o m. k a t h. vallásu lévén, ez a névsorban, mint önkényt értendő, jelezve nincs.

II. osztály.

Bálint Vilmos, int.	jó, J.
Bedő Joákim, int.	jó, jó.
Csiszér Gábor, fnt.	jó, jó.
Csiszér Imre, szl.	jó, jó.
Csiszér József, szl.	jó, jó.
Czikó István, fnt.	jó, J.
Domokos Árpád, fnt.	jó, jó.
Domokos Istv. int. szbsz.	elégs.
Eröss Béla, szl. szbsz.	elégs.
Fazakas Lajos, int.	jó, elégt.
Ferencz Ádám, szl.	jó, J.
Ferenczi V. fnt. ism. szbsz.	elégs.
Gegő Lajos, szl.	jó, elégs.
Glósz Ernő, szl.	jó, J.
Hazay Gábor, szl. szbsz.	elégs.
Incze Dénes, alp. fnt.	jó, elégs.
Kászoni Alajos, int.	jó, J.
Kömény Gyula, int.	jó, jó.
Mihály Ferencz, fnt. ism.	jó, elégs.
Papp Béla, int. gkt.	jó, elégs.
Paál Sándor, szl.	jó, jó.
Sándor Gyula, int.	jó, elégs.
Sántha András, szl.	jó, J.
Sipos Jenő, szl. ism.	jó, elégs.
Tamás Lajos, int.	jó, elégt.
Tóth Kelemen, szl.	jó, elégt.
Wellmann Géza, szl.	jó, jó.
Zakariás G. fnt. ism. szbsz.	elgs.

Összesen : 28.

III. osztály.

Ábrahám Ábel öszt. int.	jó, elégs.
András Lajos, fnt.	jó, elégs.
Balló Károly, int.	jó, elégs.
Birtha Gyula, int.	jó, jó.
Bőjthy Gábor, fnt. szbsz.	elégs.
Ferencz Lajos, szl.	jó, J.
Fitzus Lukács, szl.	km.
Gábor Ant. int. ism. szbsz.	elégs.
Gál Gergely, alp. fnt.	jó, J.
Györgypál Dom. szl.	jó, elégs.

Imets Ilyés, alp. fnt.	jó, jó.
Imre Bálint, szbsz.	elégt.
Jánosi János, int.	jó, elégs.
Karda Béla, int.	jó, J.
Keresztes Ven. int. szbsz.	elégs.
Klencsár Béla, szl. szbsz.	elégs.
Lázár Domokos, alp. fnt.	jó, elgs.
Mánya Antal, int. szbsz.	elégt.
Márton Bálint, int. ism.	jó, elégs.
Mihály Mátyás, szl.	jó, elégt.
Nagy István, int. szbsz.	elégs.
Péter Imre, szl. ism.	jó, elégs.
Sárpáthy Ferencz, int.	jó, J.
Szabó István, int. szbsz.	elégt.
Szabó Mihály, int. ism.	jó, jó.
Szász Domokos, int. ism.	jó, jó.
Szebeni Gerő, fnt.	jó, elégs.
Tauber József, szl.	jó, jó.
Wéger Fer. öszt. szl.	jó, elégs.
Wéger János, öszt. szl.	jó, elégt.

Összesen 30.

IV. osztály.

Ádám Jenő, alp. fnt.	jó, jó.
Baka Antal, alp. fnt.	jó, jó.
Balázs Károly, alp. fnt.	jó, jó.
Csató Pál, alp. fnt.	jó, elégs.
Csedő Domokos, alp. fnt.	jó, elégs.
Dobál Antal, int.	jó, elégs.
Ferenczi Alajos, int.	jó, elégs.
Ferenczi Gyula, int.	jó, jó.
Gál Ádám, alp. fnt.	jó, J.
Gőzsy Péter, szl. ism.	jó, elégs.
Jartó Márton, alp. fnt.	jó, jó.
Kerezsi Albert, int.	jó, jó.
Kozma Lajos, int.	km.
László János, fnt. ism.	jó, jó.
Lukáts Zoltán, int.	jó, elégs.
Móricz László, alp. fnt.	jó, elégs.
Miklós Dénes, alp. fnt.	jó, jó.
Péter Sándor, alp. fnt.	jó, J.
Ráduly Simon, int. gkt.	jó, J.
Sándor Imre, int.	jó, elégs.

Tőke György, int. jó, elégs.
Zakariás Manó, fnt. jó, jó.
Zöld Ferencz, szl. ism. jó elégs.

Összesen : 23.

V. osztály.

Albert Sándor, int. jó, elégs.
Antal Gergely, alp. fnt. jó, elégs.
Balázs András, alp. fnt. jó, jó.
Becze Imre, alp. fnt. jó elégs.
Boga József, alp. fnt. szbsz. J.
Bots Lajos, int. jó, elégs.
Csató Balázs, szl. jó, elégs.
Dobos András, int. ism. jó, jó.
Dulinszky J. alp. fnt. jó, jó.
Eperjesi Alb. int. ism. jó, elégs.
Farkas József, alp. fnt. ism. km.
Fejér Mihály, fnt. ism. jó, jó.
Finta József, alp. fnt. jó, jó.
Gözszy Jenő, szl. mt. elégt.
György János, szl. jó, elégs.
György Lázár, alp. fnt. jó, elégs.
Jánosi József, int. jó, elégt.
Kedves József, fnt. jó, jó.
Lázár Miklós, szl. jó, jó.
Márton Lajos, int. tv.
Orbán Ferencz, fnt. jó, jó.
Petres János, alp. fnt. jó, J.
Szász Ákos, fnt. jó elégt.
Szilveszter F. alp. fnt. szbsz. jó.
Vass Lajos, alp. fnt. jó, elégs.

Összesen 25

VI. osztály.

Abos József, alp. fnt. jó, jó.
Barabás Ferencz, int. ism. tv.
Bernát Sándor, mt. ism. elégs.
Boeskor Ferencz, alp. fnt. jó, jó.
Boeskor Zsigm. alp. fnt. jó, jó.
Botár Béla, alp. fnt. jó, J.

Botár Bálint, int. jó, jó.
Csoboth András, alp. fnt. †
György Ignác, szl. jó, elégs.
Kajcsa József, fnt. jó, jó.
Korodi János, alp. fnt. jó, jó.
Kotró Márton, alp. fnt. jó, J.
Lakatos Kál, alp. fnt. szb. elégs.
Merza Gergely, fnt. jó, jó.
Nagy Lajos, alp. fnt. jó, jó.
K. Paál István, fnt. jó, elégs.
Petri Kálmán, alp. fnt. jó, elégs.
Ráduly Jakab, int. jó elégs.
Részegh J. int. ism. szbsz, elégs.
Száva Antal, int. jó, elégs.
Tompos Károly, alp. fnt. jó, elgs.
Wellmann Sámuel, szl. jó, J.

Összesen : 22.

VII. osztály.

Antal Áron, int. szbsz. elégs.
Balló István, alp. fnt. jó, J.
Fodor Antal, szl. jó, J.
Konecz Károly, alp. fnt. jó, J.
Korodi Imre, alp. fnt. jó, elégs.
Nagy Antal, alp. fnt. jó, jó.
Rancz And. szl. ism. szbsz. elégs.
Száva András, alp. fnt. jó, J.
Tódor Imre, int. jó, elégs.
Zakariás Ist. fnt. szbsz. elégs

Összesen : 10

VIII. osztály.

Bodó Józs.¹⁾ int. ism. jó, elégs.
Domokos Gyula, alp. fnt. jó elgt.
Dózsa Ferencz, alp. fnt. jó, jó.
György Dénes, alp. fnt. jó, elgs.
Miklós Sándor, alp. fnt. jó, elgs.
Péter Árpád, alp. fnt. jó elégs.
Péter János, alp. fnt. jó, J.

Összesen : 7.

¹⁾ Itt az évi osztályozás eredménye van jelezve; az érettségi eredményt lásd alább VII. 5. alatt.

Rövidítések értelmezése :

J. = Jeles.

elégs. = elégséges.

elégt. = elégtelen.

szbsz. = szabályszerű.

gkt. = görög katolikus.

ref. = református.

alp. = alapítványos.

ösz. = kézi ösztöndíjas.

ism. = ismétlő.

mt. = magán tanuló.

fnt. = főnöveldei tanuló.

int. = internatusi tanuló.

szl. = szülőinél szállásol.

km. = kimaradt.

tv. = tanodát változtatott.

† = meghalt.

VII. Statisztikai táblázatok.

I. A tanulók általános áttekintése.

Osztály	Létszám				Vallás ¹⁾				Nyelvi ²⁾ és nemzetiségi viszonyok				A szülők polgári állása				Előmenetel						Összesen	
	beiratott	elhalt	elmaradt	tanév végeig megmaradt	római katolikus	görög katolikus	ev. református	unitárius	magyar-székely	magyar-német	magyar-román	magyar-örmény	értelmiség	östermelő	kereskedő és iparos	tisztviselő	szolga és munkás	részletesen			általán			
																		jeles	jó	elégséges	elégtelen	haladó ³⁾		ismétlő ⁴⁾
I	38	—	2	36	34	1	1	—	35	—	—	1	6	18	5	7	—	9	7	11	9	28	8	36
II	28	—	—	28	27	1	—	—	26	—	1	1	6	14	3	5	—	6	8	11	3	27	1	28
III	39	—	1	29	29	—	—	—	25	2	—	2	7	13	5	3	1	4	4	16	5	28	1	29
IV	23	—	1	22	21	1	—	—	20	—	—	2	9	6	4	3	—	3	8	11	—	22	—	22
V	25	—	2	23	23	—	—	—	22	—	—	1	6	11	—	5	1	2	9	9	3	22	1	23
VI	22	1	1	20	20	—	—	—	19	—	—	1	2	9	4	5	—	3	8	9	—	20	—	20
VII	10	—	—	10	10	—	—	—	8	—	—	2	5	4	1	—	—	4	1	5	—	9	1	10
VIII	7	—	—	7	7	—	—	—	7	—	—	—	3	4	—	—	—	1	1	3	2	7	—	7
183	1	7	175	171	3	1	—	162	2	1	10	44	79	22	28	2	32	46	75	22	161	14	175	

1) Ezen és a következő rovatokban is csak az év végeig megmaradt tanulók száma van felveve.

2) A székelytől nemzetiségileg némileg különböző tanulók sem beszélnek a magyaron kívül más nyelvet.

3) A haladók közé az egy tantárgyból megbukottak is fel vannak véve, a sikeres javító vizsgálat reményében

4) Azaz: a kik több tárgyból bukván, ismétlésre utasítottak.

2. A tanulás eredményének tárgy- és osztályonkénti áttekintése.

[illegible]

2. A tanulás eredményének tárgy- és osztályonkénti áttekintése. (Folytatás.)

[illegible]

3. Magaviselet, életkor, választott pálya és szállás szerinti áttekintés.

A tanév végéig megmaradt tanulók																																		
Osztály	magavise- ltre névze		életkor tekintetében										választott pálya szerint										szállás szerint											
	jó	szabályszerű	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21 és több	egyházi	jogi	orvosi	tanári	művészeti	bányászati és erdőszeti	technikai	gazdászati	katonai	egyéb	finövel- dében			interna- tusban		künn				
			alapítványos	fizetési	servitor	tarisnyás	servitor	kézi ösztöndíjas	a szülőknél																									
I.	24	12	14	8	12	14	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	20	—	—	13		
II.	23	5	—	—	7	9	10	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	8	2	—	12		
III.	20	9	—	—	—	4	7	11	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	10	3	2	8	
IV.	22	—	—	—	—	1	3	8	6	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	2	—	6	2	—	2	
V.	19	3	—	—	—	—	1	3	10	4	3	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	4	1	5	—	—	3	
VI.	17	2	—	—	—	—	—	1	2	10	3	4	—	6 ²⁾	3	1	—	1	1	1	3	1	—	—	—	—	3	10	2	1	4	—	—	3
VII.	7	3	—	—	—	—	—	—	4	2	1	2	1	3	2	1	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	1	5	1	—	2	—	—	2
VIII.	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	4	1	1	—	1	2	—	—	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Összeg	139	34 ³⁾	1	8	19	28	21	26	23	24	9	7	7	2	10	5	3	3	2	1	5	1	2	5	45	18	4	56	7	2	43			

¹⁾ A életkorra nézve a jelen tanév végén betöltött év az irányadó. (Pótutatisás a Statiszt. Táblázatokhoz.)

²⁾ A pályaválasztás általában ingadozik; sikerülése igen-igen függ a körülményektől.

³⁾ 2 magán-tanuló a magaviseletből nem osztályoztatott.

4. Származási hely szerinti áttekintés.

L a k h e l y	O s z t á l y								Összesen
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
Helybeli	5	4	1	2	1	1	3	1	18
Csikmegyei	26	19	26	16	18	14	6	4	129
Bács-Bodrogm.	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Bassómezei	—	1	—	—	—	1	—	—	2
Bukaresti	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Háromszékm.	2	2	1	2	3	3	—	1	14
Kisküküllöm.	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Kolozsmegyei	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Maros-Tordam.	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Szebenmegyei	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Udvarhelym.	2	—	1	1	1	—	—	—	5
Torda-Aranyosm.	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Összeg	36	28	29	22	23	20	10	7	175

5. Az érettségi vizsgálatok eredményének áttekintése.

Tanév	Jelentkezett	Visszahelyeztetett	Javító	Írásbeli	Szóbeli	Érettség nyilvánít- tatott	Ezek közül szándékozik															
							jelesen	jól	egyszerűen megbukott	egyetemi					műegye- temi			akadémiai				más pályára
										egyházi	jogi	orvosi	bölcsészeti	építészeti	mérnöki	vegyészeti	erdészeti és bányászati	művészeti	katonai	gazdasági		
1889/90	5	—	1	5	5	1	—	4	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	2	

VIII.

Légtűnet- és növény-élettani észlelő.

Imels F. Jákó intézeti igazgató a 18. évben is folytatta a légtűneti és növény-élettani észleleteket. A légtűneti észleletek havankint felküldettek a m. kir. központi intézethez; a növény-élettani adatok hasonlólag évenként közöltnék.

2. Az 1888 évi észleletek kivonatos eredményét a következő táblázat szemlélteti:

A csiksomlyói állomás fldr. hossz.: 43°32'; fldr. szél: 46°32'; tengerfeletti magassága: 707 méter.

Hónap	Légnyomat			Hőmérséklet C. sz.			Páranyo- mat			Ned- vesség			Csapadék m. m.			Szélirány				Szél erősség (közép) Felhőzet (közép)	Jegyzet.	
	közép	legnagyobb	legkisebb	közép	legnagyobb	legkisebb	közép	legnagyobb	legkisebb	közép	legnagyobb	legkisebb	havi	24 órai	ennek napja	fő-uralkodó	másod "	harmad "	negyed "			
Január	702.1	712.7	688.3	-11.6	0.1	-30.1	1.9	4.2	0.2	94	100	81	22.90	10.50	8	NE ¹⁾	SE	SW	E	1	5	Száraz, hideg.
Február	697.2	707.7	687.9	-10.1	1.2	-18.7	2.1	9.5	1.0	93	99	82	18.40	6.70	5	SW	SE	NE	E	1	3	Mérsékelt.
Március	691.9	704.0	686.0	1.9	13.5	-11.2	4.3	7.6	1.3	81	99	60	15.10	6.40	4	SW	SE	S	NW	3	5	Enyhe.
Április	696.0	702.6	688.2	7.5	16.5	1.9	5.7	7.8	3.8	74	91	64	65.75	24.40	9	SE	SW	NE	E	2	6	Nedves, kövér.
Május	701.2	708.6	696.2	12.2	18.6	5.3	7.6	10.7	5.3	75	93	57	31.10	10.40	6	SW	SE	E	NE	2	5	Száraz, derült.
Junius	699.3	703.4	693.7	15.6	21.2	10.3	9.6	12.3	5.6	70	92	52	139.10	29.50	15	SW	S	SE	E	1	5	Nedves, hűvös.
Július	698.6	703.9	691.8	17.1	21.0	12.5	10.1	13.0	7.7	72	84	52	47.80	17.30	7	SW	NE	S	SE	1	4	Kellemes.
Auguszt.	701.7	705.2	695.0	16.9	21.3	10.0	10.5	13.9	7.7	76	97	60	62.70	20.0	5	SW	NE	S	SE	2	4	Kellemes.
Szeptem.	705.1	716.4	699.5	13.6	16.6	9.7	9.1	10.2	7.6	80	95	67	20.40	15.0	2	SW	NE	SE	E	1	2	Derült.
Október	704.3	714.7	694.6	7.8	18.1	-1.8	6.7	12.0	3.4	81	92	66	35.84	21.70	7	SW	SE	S	NE	1	5	Hideg, havas.
Novem.	703.4	720.7	699.8	-1.4	9.1	9.7	3.4	8.1	1.5	72	91	50	10.04	5.04	6	SW	S	W	N	1	5	Enyhe
Decem.	703.4	717.8	700.2	-4.5	3.4	-13.9	2.8	4.9	1.0	74	92	57	12.09	5.02	5	W	NW	S	E	1	6	Mérsékelt.
Évi közép	701.2	709.7	693.4	5.4	13.4	-2.9	5.9	9.1	3.9	79	94	62	39.60	14.33	7	SW	SE	S	E	1	4.6	Kedvező.

¹⁾ A bevett angol jegyek: N=North=észak; E=East=kelet; S=South=dél; W=West=nyugat.

II. Növény-életani (phytophoenologiai) észleletek eredménye az 1888. évre vonatkozólag következő :

a) A lombfejlődés kezdete: apr. 3-án farkas boroszlán, 13-án fűzfa; 19-én nyírfa; máj. 1-én egres, ribiszke; 8-án a bükk. 10-én a jegenye; 13-án a berkenye; 14-én a szádokfa; 20-án akác; 21-én eperfa, szilfa és kőris leveleztek.

b) A virágzás kezdete a következő növényeknél észleltetett: márcz. 24-én hóvirág; ápril. 6-án pettyegtetett tüdőfű; 10-én ibolya; 18-án gyöngyvirág, 23-án mocsári gólyabir, kankalin; május 2-án nefelejts, császárszakál, alma, körte, meggy; 16-án kigyóvérfű, orgonabokor, 17-én lilium, nárcisz, berkenye, 28-án pünkösdi rózsza; jun. 7-én rózsza, 14-én rozs, buza, 17-én akác, 19-én jázmin. jul. 1-én burgonya, 2-án oroszlánszáj, 3-án bab, szegfű, viola, 13-án mák.

c) A gyümölcsérés kezdete. Junius 13-án eper; 24-én maros-zéki cseresznye. Jul. 6-án meggy, 24-én egres, 25-én virágos kender, 26-án málna, 30-án rozs és buza aratás; aug. 8-án nyári körte és alma; 15-én zabaratás és lenkiszedés; 23-án sarju kaszálás, 24-én mák; 27-én dínye. Szept. 2-án horgas magu szilva (Udvarhely megyéből), kökény szilva; 11-én szeder, 12-én barack, 15-én magos kender, 20-án burgonya kiszedés; okt. 3-án törökbuza, 15-én káposzta-vágás

d) Egyéb észleletek: Január első felében nagy hidegek. Február már sokkal enyhébb januárnál, habár ebben a hónapban is voltak hideg napok. Márczius nagyon enyhe, a hó nagyobb része elmegy, szép husvét. Április első napjaiban kezdődik a vetés; a természet ébredésének korán feltűnő jeleit adja; utolsó felében a Bükk zöldülni kezd. Május nagyon kellemes volt; dér se fordult elő az egész hónapban, mi pedig itt nálunk ritkaság számba megy. Junius 11-én az Ólt kiöntött, de ezt nem követték nagyobb mérvű károk. Juliusban minden tekintetben jó idő volt. A szárazság nem ártott a növényzetnek. Az alkalmas időjárás hatása folytán az aratás pár nappal korábban megkezdődött, mint más években. Szeptember is megtartotta korábbi jellemét, inkább száraz volt és kellemes. Október első fele szintén meglehetősen, de már 18-án hó esik; a fák egy része már elhullatta vala levelét; de a legnagyobb résznek még meg vala lombkoronája, melyet a hó a fákön talált, mi-ből hosszú telet jósoltak. A kik jósoltak: most nem csalódtak. Novemberben és decemberben változó időjárás uralkodott; a hó háromszor-négyszer is elment, a juhok néhol még karácsonkor is künn legelészték.

IX.

Gymnásiumi krónika.

(*Felsőbb rendeletek; vegyesek*).

1888. Jun. 28. A gymn. tornatanítói *fizetés* 150 frtban rendszeresítettik. (1995. p. sz.)

Jul. 6. A közokt. miniszteriumnak 1888. évi május 24-én 21199 sz. a. a *módszeres értekezleteknek egyszerűsítésére és az állandó tanmenet* elkészítésére vonatkozó rendelete közzétetik. (3103 p. sz.)

Aug. 17. A növeldéből a templomtéren való átjárást az ifjuságnak a szentferenczrendi tartományfőnök csak oly föltétel alatt hajlandó megengedni, ha az átjáró korlátok közé vetetik. (268 sz.) — Az ezen váratlan esethől kifejlődött vitás kérdésben a szerzetes ház képviselői és a növeldei igazgató közt többször megkísérlett kiegyezés nem sikerülvén: a kérdés a felsőbb forumokon még eldöntetlenül áll.

Aug. 18. *Fülöp Árpád* tanárjelölt a magyar-latin nyelvi tanzakra helyettes tanári minőségben a csiksomlyói rk. főgymnasiumhoz kineveztetett. (2649. p. sz.)

Aug. 21. *Imets Fülöp* Jákó igazgató az 1889-ik évi szept. 24 és 24. napján Kolozsvárt tartandó róm. kath. Statusgyűlésre meghivatik (2700 p. sz.) Igazgató ezen Statusgyűlésen jelen volt és erről az okt. 17-én tartott tanári értekezleten ismertető jelentést is olvasott fel.

Aug. 26. A csiksomlyói iskolákon és nevelőházakon való *átalakítási és berendezési munkálatokkal* kellő időre nem lehetvén elkészülni: az 188%, tanév szept. 1-én leendő megnyitásának egy pár heti elhalasztása kérelmeztetik. (399. sz.)

Aug. 27-ről az igazgatótanács utasítja gymn. igazgatót, hogy amennyiben a gymnasium tanítási helyiségei a tanév szabályszerű megkezdési idejéig teljesen készen nem lehetnek: az előadások más alkalmas helyiségekben tartassanak. (1626 ikt. sz.) Ha ugyan ily alkalmas helyiségek találhatók Csik-Somlyón!?

Aug. 29. *Wieder Gyula* a múlt tanévben elvállalt énektanításról egészségi okokból lemondván: igazgató erről azon kéréssel tett

jelentést, hogy az ének- és zeneoktatás céljából az általa kifejtett jövedelmi források terhére a csiksomlyói gymnasiumnál egy *ének- és zenetanítói állomás önállóan* rendszeresíttessék.

Aug. 31. A *tanév megnyitásának* elhalasztásába a fennsőbb tanhatóság beleegyezését nem adván : a közönség erről lehető módon értesítettett és a beiratások szept 1-ével megkezdettek.

Szept. 4. (2409 sz. a.) Az *ének és zenetanítói önálló állomás* szervezése céljából a csiksomlyói iskolák pénzalapját kezelő püspöki bizottmány a nevezett alapból 200 frtot megszavazott.

Szept. 11. P. Gyergyai Dezső helyett a csiksomlyói főgymnasiumhoz a szent Ferenczrend kormánya dr. *Nemes D. Félix* tanárjelöltet rendelte ki. (2962. p. sz.)

Szept. 15. A *gymn. törvények* az új rajz teremben az ifjúságnak a tanártestület jelenlétében felolvastattak.

Szept. 21. A mult 188°/₁₀₀. *tanévben* a megelőző évihez képest *haladás* mutatkozván, ezért a tanár testületnek a főhatóság elismerését fejezte ki. (3069 p. sz.)

Szept. 24. Az állandó tanmenet jóváhagyásáig a *módszerez értékeztetek* az eddigi módozatok szerint tartandók meg. (3091. p. sz.)

Szept. 29. A csiksomlyói gymnasiumra vonatkozólag az engedélyezendő helyi szünnapok tárgyában az igazgatóság fölterjesztést tesz. (453 p. sz.)

Október 11. *Lőnhart* Ferencz kegyelmes főpásztorunk napi üdvözlötünkre válaszolva, hangsúlyozta a feladat nagy horderejét, mely a tanártestület egész tevékenységét és odaadó önzetlen munkásságát igényli arra, hogy az ifjúság értelmének és szívének vallás-erkölcsös irányu és hazafiás szellemű fejlesztése által egy boldog jövőnek legyen alapvetője stb. (3180 p. sz.)

Okt. 15. A *szemcsés köthártyalob* elharapozása ellen óvintézkedések közöltetnek. (329. p. sz.)

Okt. 24. Körmendi Lajos *ifjúsági orvos* tekintettel arra, hogy az internátusi rendszer által az épületek tisztasága, az ifjúság egészségi állapotának ellenőrzése és gyógykezelése éberségét és idejét kétszeresen veszi igénybe: eddig élvezett tiszteletdíjának fölemeléseért folyamodik.

Nov. 9. Azon kérdésre, hogy a gymn. ének- és zenetanító *nemes Csikmegye* részéről mily javadalmazásban részesült eddig ? (3567 p. sz.) Becze Antal alispán ur kijelentette, miszerint az eddig kiszolgáltatót 200 frt segélyt jelen tanévre is, ha alkalmas tanító állítatik be, hajlandó kifizetni. (2269. bgy. sz.)

Decz. 1. *Tanszer-beszerezésekre* 412 frt 50 kr; a téli tornaterem felszerelésére 66 frt; a terménytár számára 145 frt 50 kr; a természettani szertár számára 33 frt; a tanári könyvtár részére 28 frt; ifjúsági könyvtár részére 46 frt; végül ablakfüggönyökre 50 frt 40 kr. utalványoztatott. (3842. p. sz.)

Decz. 13. A *gymn. szolga* fizetése a rendes 210 frt díjazással rendszeresítettik. (3993. p. sz.)

Decz. 22. A testgyakorlat, mértani rajz és szépirás tanulása alól való felmentés tárgyában kiállított *orvosi bizonyítványok*, ha csak erre a célra szolgálnak, bélyegmentesek. (4092. p. sz.)

1889. Jan. 9. Az önálló ének- és zenetanítói állomás 500 forinttal rendszeresítettik, ha ns. Csikmegye 200 frt évenkénti hordozását kötelezőleg elvállalja. (62. p. sz.)

Jan. 23. A finőveldei és internátusi orvos feljavított fizetése utalványoztatott. (253. p. sz.)

Jan. 28. *Módszeres* jegyzőkönyvre vonatkozó *főigazgatói észrevételek*: Az olvasmány tárgya és mennyisége kijelölendő; a nyelvek tanítását az egyes osztályokban lehetőleg egy és ugyanazon tanár kezelje; téli hónapokban délután 3—4 óra között az olvasás, írás lehetőleg elkerülendő. (321. p. sz.)

Jan. 31. Rudolf trónörökös ő fensége megrendítő halála következtében tanodai gyász rendeltetik el. (405 p. sz.) — Ez okból febr. 5-én, mint a temetés napján, a tanítás szünetelt. Igazgató az internátusi nagyteremben az ifjúságot meghatóan informálta az országos gyász jelentőségéről.

Febr. 4. A *természetrajz* tanára gyűjtse a vidéken előforduló természeti tárgyakat, lépjen a más vidéken levő intézetek tanáraitól csere-viszonyba s iparkodjék az általános gyűjtemények mellett az ottani vidéket jellemző *speciális gyűjteményt* is létesíteni. (413. p. sz.)

Febr. 5. A német nyelvi oktatás érdekében egy magas miniszteri rendelet közzétettk. (449. p. sz.)

Febr. 21. Dr. Nemes Félix gymn. tanár ásvány-, kőzet- és kővetület gyűjteményét gymnasiumunknak ajándékozza.

Márcz. 2. A csiksomlyói gymnasiumból Mátyás király emléksobrára 15 frt 61 kr, a piskihudi honvédemlékre 12 frt 54 kr. gyűjtött összeg küldetett.

Márcz. 9. A *közüktetés állapotáról* szóló miniszt. 17. Jelentés megküldetik. (52,835. min. sz.)

Márcz. 24. A gymnasiumi helyi *ünnepek és szünnapok* pontosan körülírva engedélyeztetnek. (1100. p. sz.)

Márcz. 29. Az érettségi *vizsgálati díjat* azok is tartoznak fizetni, kik az írásbeli letétele után betegség miatt szóbeli vizsgálatra nem állhatnak. (1161. p. sz.)

Ápr. 1. A gymnasium számára *tűzifa általány* czimen 180 frt rendszeresítettik. (1184. p. sz.)

Ápr. 1. A *módszeres értekezletek* szűkebb feladata körvonaloz-

latik és a következőkre szorítkozik: „az illető évharmadban tárgyalandó *olvasmányok* és készítendő *dolgozatok* kitűzése, a tanításban netalán előforduló *hátramaradások* bejelentése és megokolása, s gondoskodás az akadályok elhárításáról“. (1197. p. sz.)

Ápr. 1. A gymn. tanárok *eskümintájában* módosítás történik, a mennyiben ezután a következő részletet kell abba bevenni „*esküszöm . . . hogy a működési körömbe vonatkozó országos törvényeket és főtanhatóságom rendeleteit tisztelni és pontosan megtartani fogom*“. (1199. p. sz.)

Ápr. 1. A tandíj a jövő tanévtől kezdve a mi gymnasiumunknál 6 frtra emeltetik és közöltetik a tandíjmentességre vonatkozó szabályzat. (1200 p. sz.) Ez utóbbit l. X. p. alatt.

Máj. 15. Tandíjt az „*érettségit*“ ismétlő tanuló nem fizet, ha évközben rendesen nem gyakorolta az iskolát. (1664. p. sz.)

A károlyfehérvári papnöveldében a pályázati vizsgálat napjaul július 3-ika tüzetett ki. (1728. p. sz.) A 3 felső osztály ifjainak kihirdettetett.

Május 29. Csoboth András VI. gymn. oszt. jóreményü tanuló a növeldében váratlanul elhalt. 31-én a Kis-Somlyó hegyén levő Salvator-kápolna fövébe nagy részvét mellett temettetett el.

Jun. 1. A tényleg szolgálatban levő igazgatók és tanárok nem kötelesek *esküt* tenni, hanem csak azok, kik még ezután lesznek rendes tanárok. (1909. p. sz.)

X.

Figyelmeztető.

1. A tanulók szabályszerű *fölvétele* és beírása szept. 1. és 2. napjain történik. A beírandó tanulók tartoznak az igazgatónál keresztlevelöket, vagy ezt helyettesítő hiteles iratot, és a közelebbi osztályból nyert iskolai bizonyítványukat *mulhata tlanul* bemutatni.

2. Az 1887. évi XII. tcz. 4. és 5. §§-ai értelmében azon tanulók, kik nem igazolják, hogy életök 12-ik éveig *újra-oltattak*, vagy 5 éven belül sikeresen beoltva lettek, vagy valóságos himlőt állottak ki az illetékes egészségügyi hatóságnak bejelentetnek és a gymnasiumba véglegesen addig föl nem vehetők, míg a netalán kiderült hiány pótolva nem lesz, vagy nem igazolják azt, hogy az újra-oltás kötelezettsége alól törvényszerűen fölmentettek. — Közelebbi tájékozás céljából forduljanak a t. szülők és gyámok gyermekeikkel a legközelebbi járási vagy körorvoshoz.

3. Mindazon nem-alapítványos gymnasiumi ifjak, kik nem a tanoda székhelyén, vagy a tőzsomszédos helységeekben laknak, az új *collegialis benlakásba* (internatus) lesznek beszállásolandók. A közelebbi *útasítást* az újonnan felveendőkre nézve az internatusi igazgatóság fogja megadni. Addig is tudomásukra hozatik az érdekelteknek: a) hogy az ifjak az internatusban kényelmes lakást, fűtést, világítást és felügyeletet nyernek; b) ellenben a kosztbeli ellátásról a régi tarisnyarendszer szerint maguk gondoskodnak; c) az internatusbeli ifjak együttes ételmezés céljából a szülők, vagy gyámok szomszédsága szerint 8—9 tagú csoportokká alakúlnak; d) minden csoporthoz 1 servitor-növendék osztatik be, kit szolgálata fejében a csoport ingyen lát el élelemmel; e) a csoportok számára, lehetőleg az intézethez közel eső gazdákkal, a kifő-

zésre nézve a szülők szerződnek ;¹⁾ f) az élelmezési csoportoknak két rendbeli abroszra van szükségök, melyeket szerződés szerint a kifőző-házak szolgáltatnak ellenben g) asztalkendőről és evőeszközökről az egyes ifjak gondoskodnak ; h) benlakási díj fejében minden internatusi növendék után 1 frt fizetetik ; fűtési anyagul pedig 1 öl kemény tűzifa szállítandó be. Ha ezen illetmény szept. 20-ig be nem szállittatik : az illető szülő vagy gyám annak fejében 5 frtot köteles szeptemberben lefizetni. Azonban failletmény-nyel a servitor-növendékek nem tartoznak ; i) azon nem-alapítványos tanulók, kik a finövelében az alapítványos ifjakkal kívánnak kosztolni : a finöveldei ellátási díj mellett, mely egyenlő az alapítványosok ellátási díjával, ezen kívül lakás- és felügyeleti díj fejében 6 frtot kötelesek az internatusi igazgatónál egyszerre vagy legfőlebb félévénkénti előleges részletekben befizetni.

4. Minden gymn. tanuló tartozik a f. 1889. évi április 1-ről 1200. sz. a. kiadott főtanhatósági intézvény értelmében tandíj címén, mely a gymnasium tanszertárainak kiegészítésére és gyarapítására lesz fordítandó, 1 vagy 2 részletben 6 frtot fizetni. Ezen tandíjfizetés alól rendesen senki sincs fölmentve. Mindazonáltal azokra nézve, kik kivételképen tandíj-mentességet kívánnak élvezni, a fennhivatolt szám alatt kiadott tandíjmentességi szabályzat teljes szövegben ide iktattatik :

„Tandíjmentességi szabályzat s tandíj-főlemelés.

1. §. Az erd. r. kath. Status gymnasiumaiban a Statusgyűléstől megállapított (a csiksomlyóiban 6 frt) tandíj fizetendő, mely alól rendszerint senki sem mentetik föl

2. §. Kivételképen azonban elengedheti a főtanhatóság az egész vagy a. fél-tandíj fizetését jó erkölcsi magaviseletű és egyúttal jó igyekezetű, tehetséges tanulóknak, ha

a) a szülők vagyontalanságát az illető politikai hatóságtól kiállított (és a r. k. lelkészről is aláírt) bizonyítvány igazolja ;²⁾

b) az előző tanévről szóló gymnasiumi bizonyítvány szerint erkölcsi magaviselete legalább szabályszerű volt s az egyes tantárgyakból legfeljebb csak egyetlen elégséges osztályzatot bir, a többi jeles és jó lévén ;

c) a tanártestület a tandíjmentességre ajánlja.

3. §. A tandíjmentesség miúdig csak egy évre adatik meg.

¹⁾ Megjegyeztetik, hogy egy tanuló után a főzés díjában 4--5 frt fizetett. Tájékoztatásul megjegyeztetik az is, hogy a lefolyt tanévben a következő házaknál történt : Bálint János, Balog Elek, Imre Ferenczné, Kristó János Köllő János, Orbán Ferenczné és Sándor István.

²⁾ A melléklendő szegénységi bizonyítványban kitüntetendő a folyamodó szülő által a legközelebbi évben fizetett valamennyi adó összege.

4. §. Olyan tanulók kérvényét, a kiknek bizonyítványa kevésbé szabályoszerű magaviseletet, avagy egynél több elégséges érdemjegyet tartalmaz, az igazgatók el nem fogadhatják; hanem a jelen szabályzatra való hivatkozással visszaütásitják, s a tandíj fizetésére határidőt tűznek ki.

5. §. Elemi iskolai bizonyítvánnyal kizárólag csak akkor lehet tandíjmentességért folyamodni, ha annak érdemjegyei mind jelesek és jók.

6. §. A tandíjmenteségi kérvények minden tanév elején legkésőbb szeptember 15-éig az illető gymnasium igazgatóságánál adandók be. A tanártestület tartozik a kérvényeket még a szept. hóban tartandó ülésen lelkiismeretesen tárgyalni s véleményét minden egyes folyamodóra nézve jegyzőkönyvre venni. Az összes iratokat az igazgatók október 1-ig a főtanfőnökséghez felterjesztik, hogy az igazgatótanács októberi rendes ülésén végleg határozhasson. Fél nem szerelt, avagy később beadott kérvények figyelembe nem vétetnek.

7. §. A tandíj befizetésére engedhető legvégső határidő november 15-ike, illetve a második felére nézve márczius 15-ike. A kik a jelzett határidőig a tandíjt be nem fizették, sem az igazgató-tanácstól a fizetés alól fel nem mentettek, a tanulók sorából kitörleendőek.

8. §. A tandíj pontos beszedéséről az illető igazgatók felelősek.

9. §. A jelen szabályzat a gymnasiumi értesítőben mindenkor közzé teendő "

4. A javító-, valamint elhalasztott fölvételi vizsgálatok is szept. 3. és 4. napján tartatnak meg. A javító-vizsgálatok iránti folyamodványokat és az alapítványi kérelmeket is rendesen július 8-ig az igazgatósághoz be kell adni. A javító-vizsgálatokat a tanulók azon tanodánál kötelesek kiállani, melynél megbuktak, vagy azokat letenni elmulasztották. A fölvétel föltételei: jó sikerrel végzett elemi IV. osztály, vagy hasonfoku tanodák s az ezektől kiállított bizonyítvány. Különben pedig a mindenkire nézve köteles fölvételi vizsgálat tárgyai: értelmes magyar olvasás, a magyar nyelvtanból az alaktan főbb részeinek ismerete, jól olvasható diktandó-írás, és a négy alpművelet közönséges és törtszámokkal.

A tandíjon kívül minden gymn. tanuló tartozik ifjúsági könyvtári illeték gyanánt 20 krt és „Értesítő“-re 30 krt előre fizetni.

6) A tanulók, valamint a szülők és gyámok is figyelmeztetnek az iskolai bizonyítványok megőrzésére; minthogy ezeknek másodlatai az eredeti elvesztét bebizonyító kérelem mellett és kivált az érettségi okmányé sok nehézséggel állitható ki. Figyelmeztetnek továbbá a szülők és gyámok, hogy az évharmadi Értesítőket szorgalmasan vegyék át iskolázottjaiktól és azokat jól tekintve írják alá, vagy magoknak megmagyaráztatva, más hiteles ember, jelesen

a plebános úr által irassák alá, hogy ne csupán az évvégi bizonyítványból, és így későn, ébredjenek arra, hogy fiok vagy gyámoltjok elvesztegette a drága tanidőt és iskolai évet. •

7. Az ifjak tankönyveiket a kölcsön-könyvtárból illő % mellett nagyobbrészt beszerezhetik.

Csik-Somlyón, 1889. június 28-án

Imets F. Jákó,
tb. főesperes, főgymnasiunai igazgató.

T a r t a l o m.

- I. A csiksomlyói tanuló ifjuság szállásviszonyai a multban és az új Internatus Irta *Imets F. Jákó* igazgató.
 - II. Tanügyi adatok.
 - III. Az 188⁸/₉. évben követett tanterv.
 - IV. Írásbeli magyar feladványok.
 - V. Egyéb tanügyi adatok, és pedig:
 - A) A tanév folyama.
 - B) Vallás-erkölcsi állapot, ünnepek.
 - C) Alapítványok.
 - D) Egészségügy.
 - E) Szerelvények gyarapodása, I—VIII.
 - F) Önképzőkör.
 - G) Jutalmak.
 - VI. Az ifjuság érdemsorozata.
 - VII. Statisztikai táblázatok, 1—5.
 - VIII. Légtünnettani észlelő, I. II.
 - IX. Gymnasiumi krónika.
 - X. Figyelmeztető.
-

see